

Kainuun maakuntaohjelma 2009–2014

Seurantaraportti 2013

12.6.2013

Kainuun liitto

**Kainuun liitto
2013**

Sisällysluettelo:

1. JOHDANTO	3
2. TOIMINTAYMPÄRISTÖN KEHITYS	5
3. OHJELMAN TAVOITTEET	7
4. STRATEGISET TOIMINTALINJAT JA TOIMENPIDEKOKONAISUUDET	11
TL1 OSAAMINEN JA KOULUTUS	11
INNOVAATIOJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN	11
OSAAMISTASON NOSTAMINEN JA KOULURAKENTEIDEN KEHITTÄMINEN	13
TL2 ELINKEINOT, YRITTÄJYYS JA TYÖLLISYYS	20
YRITYSTOIMINNAN EDISTÄMINEN JA INNOVAATIOIDEN KAUPALLISTAMINEN	20
TOIMIALOJEN KEHITTÄMINEN	22
<i>Kärkiäla 1: ICT ja ELEKTRONIIKKA</i>	22
<i>Kärkiäla 2: MATKAILU</i>	27
<i>Kärkiäla 3: LUONNONVARAT</i>	31
OSAAVAN TYÖVOIMAN SAATAVUUS JA TYÖMARKKINOIDEN TOIMIVUUS	39
TL3 MAASEUTU	42
ELINVOIMAINEN JA MONIPUOLINEN ELINKEINOTOIMINTA	43
ELÄMISEN LAADUN JA HYVINVOINNIN PARANTAMINEN	44
MONIPUOLINEN KEHITTÄJÄVERKOSTO JA TOIMIVA MAASEUDUN OSAAMISRAKENNE	45
TL4 HYVINVOINTI	45
HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMINEN	46
TERVEYSEROJEN KAVENTAMINEN	48
UUDET TOIMINTATAVAT HYVINVOINTIPALVELUJEN TUOTTAMISESSA	48
KOLMAS SEKTORI	48
TL5 TOIMINTAYMPÄRISTÖ	49
INFRASTRUKTUURIN TOIMIVUUS JA ASUINYMPÄRISTÖ	49
LUONNONYMPÄRISTÖN HOITO JA SUOJELU SEKÄ KESTÄVÄ KÄYTTÖ	54
VUOROVAIKUTUKSEN LISÄÄMINEN JA YHTEISTYÖN TEHOSTAMINEN	61
5. MAAKUNTAOHJELMAN TOTEUTTAMISJÄRJESTELYT JA SEURANTA	69
6. YMPÄRISTÖSELOSTUS	71
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	73
8. LISÄTIETOJA KAINUUN KEHITYKSESTÄ	75

1. JOHDANTO

Aluekehittämislain mukaan **aluekehitysvastuu** jakaantuu valtiolle ja kunnille. Maakunnan liitot ovat kuntahallintoon pohjautuva aluekehitysviranomainen. Sen tehtävänä on yleinen aluepoliittinen suunnittelu, aluekehittämisohjelmien valmistelu, poliittinen hyväksyminen ja aluekehitystoimenpiteiden yhteensovitus sekä ohjelmien toteutuksen seuranta. Maakunnan käytettävissä olevat keskeiset suunnitteluvälineet ovat maakuntasuunnitelma ja –ohjelma sekä maakuntakaava. Valtion puolelta keskeiset aluepoliittiset toimijat ovat TEM ja ELY-keskukset. Kainuussa on oma ELY-keskus ja maakunnan liitolla sen, muiden vastuullisten toimijoiden ja toteuttajien kanssa erityisesti Kainuun hallintokokeilun myötä on vahvat ja toimivat suhteet aluekehityksen toteuttamisessa. Myös tämä maakuntaohjelman seurantaraportti on valmisteltu yhteistyönä.

Nykyinen **Kainuun maakuntaohjelma (2009 - 2014)** on hyväksytty Kainuun maakuntavaltuustossa 28.9.2009. Siinä todetaan, että Kainuun maakunnallinen ennakointi- ja seurantaryhmä seuraa maakuntaohjelman toteutumista ja kehityksestä raportoidaan maakuntavaltuustolle. Maakuntaohjelman seurantaraportissa tuodaan esille keskeiset Kainuun maakuntaohjelman mukaiset alueen kehitystä kuvaavat teemat ja niistä kertovat indikaattorit. Edellinen seurantaraportti on tehty vuonna 2011.

Arviointiprosessi on oleellinen osa ohjelmaperusteista aluekehittämistä - ohjelmasykliä. Tämän seurantaraportin erityisenä tehtävänä on tehdä maakuntaohjelman toteutuksesta **sisäinen arviointi**, jota käytetään tulevan maakuntaohjelman valmistelussa yhtenä lähtökohtatietona. Maakuntaohjelman vaikuttavuudesta tehdään erikseen myös **ulkoinen arviointi**, joka toteutetaan yhteistyössä Pohjois-Suomen maakunnan liittojen kanssa. Arviointien kautta saamme palautetiedon nykyisen ohjelman toimeenpanosta, tuloksista ja vaikuttavuudesta – ja sen avulla voimme parantaa aluekehittämistyön osuvuutta ja vaikuttavuutta. Kyse on oppimisprosessista.

Maakuntasuunnitelman ja ohjelman ytimenä on **maakuntastrategia**. Strategiset valinnat ilmaistaan ohjelmassa painopistevalintoina sekä tavoitteina. Tavoitteille on asetettu mittarit eli **seurantaindikaattorit**. Ne valittu siten, että niitä on mahdollisimman vähän, mutta valitut ovat mahdollisimman hyvin toteutunutta kehitystä kuvaavia. Kriteerinä on ollut myös se, että valittuja indikaattoreita on pystyttävä seuraamaan jatkuvasti samalla tavalla, jotta niiden vertailtavuus säilyy koko ohjelman toteuttamisen ajan. Indikaattorit on valittu myös siten, että niistä saadaan mahdollisimman tuoretta tietoa eri teemojen kehityksen seuraamiseksi.

Tuoreimmat seurantatiedot löytyvät teemoittain myös Kainuun liiton verkkosivuilta: http://www.kainuu.fi/index.php?mid=2_406&la=fi

Kainuun maakuntaohjelman kullekin painopisteelle tai teemalle on **ennakointi- ja seurantaryhmässä** nimetty vastuutaho ja vastuuhenkilö, joiden tehtävänä on kerätä po. kohdan tavoitteiden toteutumisesta raportoitava tieto. Tämä seuranta- ja arviointivastuu sisältää myös muiden eri tahojen tuottamien tilasto-, seuranta-, arviointi- ja ennakointiraporttien seuraamisen niin, että Kainuun kehitystä koskevan arvioinnin pohjana on mahdollisimman kattava ja paras käytettävissä oleva tietopohja.

Maakuntaohjelman tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa on huomattava, että nykyisen maakuntaohjelman vaikutukset realisoituvat (jo toteutettujenkin) toimenpiteiden osalta viiveellä eli tulevina vuosina. Ja toisaalta aiemmin toteutetun ohjelman toimenpiteiden vaikutukset voivat näkyä edelleen. Oleellista on arvioida Kainuun kehitystä suhteessa voimassa olevan maakuntaohjelman asettamiin tavoitteisiin – ovatpa sitten kehitystä ohjanneet aiemmat toimenpiteet, nyt arvioitavan ohjelman toimenpiteet ja/tai kokonaan muut tekijät ja ohjelman ulkopuolella tehdyt toimenpiteet. Yleisen arvioinnin jälkeen on mahdollista tunnistaa erityisesti nykyisestä maakuntaohjelmasta syntyneet vaikutukset. Kannattaa myös panna merkille, että osa ohjelman tavoitteista on ollut voimassa jo aiemmalla ohjelmakaudella - ja vain osa muuttunut.

Raportin kokoamisesta on vastannut Kainuun liiton aluekehitysvastuualue. Em. vastuuhenkilöt ovat tehneet tulkinnan menneestä kehityksestä, arvioineet toteumaa verrattuna maakuntaohjelmassa esitettyyn tavoitteeseen ja ennakoineet tulevaa kehitystä. Erityisesti on pyritty tarkastelemaan asetettuja tavoitteita ja niiden saavuttamista. Mikäli tavoitteita ei ole saavutettu tai niiden saavuttaminen jatkossakin on haasteellista, on arvioitu sekä tavoitteen realistisuutta että käytettyjen keinojen riittävyttä ja onnistuneisuutta. Näiden pohjalta on tehty johtopäätöksiä ja ehdotuksia tulevassa maakuntaohjelmassa tarvittavista muutoksista.

Seurantaraportti on toimitetaan tiedoksi ja keskusteltavaksi Kainuun maakuntahallitukselle 17.6.2013 kokoukseen ja viimeistellään Kainuun maakuntavaltuustolle 26.8.2013 kokoukseen. Raporttia käytetään tulevassa maakuntaohjelmaprosessissa keskeisenä lähtöaineistona.

2. TOIMINTAYMPÄRISTÖN KEHITYS

Kainuun aluekehittämisen toimintaympäristön jäsentyy erityisesti kehittämispolitiikan näkökulmasta EU:n ja kansalliseen (Suomen) tasoon. Kainuun aluetalous kytkeytyy globaaliin, EU:n ja Suomen kansantalouden kokonaiskehitykseen. Kainuun kehityshaasteet ja -välineet kytkeytyvät erityisesti EU:n ja Suomen keskeisiin haasteisiin.

Euroopan unioni on määritellyt globaalien talouden ja politiikan kehitysnäkymiä vasten seuraavat erityiset EU-tason haasteet:

1. Globaali talouskehitys ja Euroopan kilpailukyky
2. Väestörakenteen ikääntyminen
3. Työttömyys ja työhön osallistuvuus
4. Ilmastonmuutos

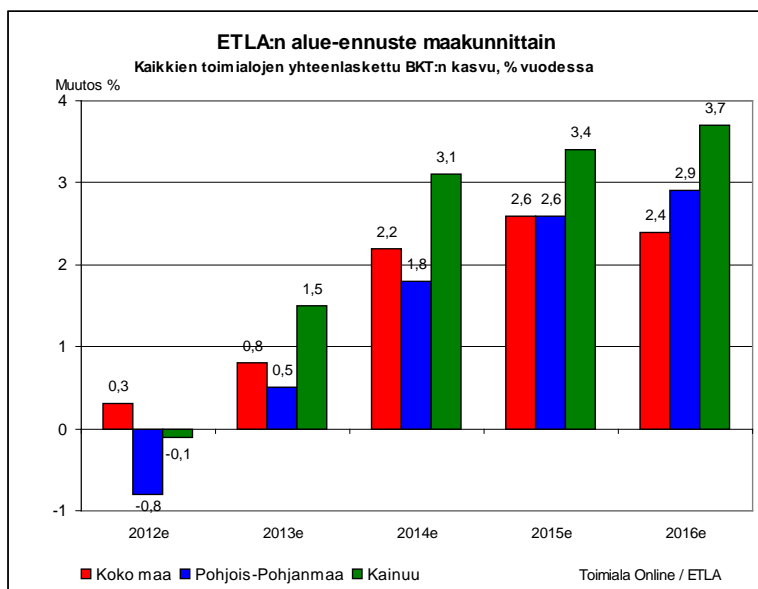
Kainuu on osaltaan näiden kehitystrendien vaikutuspiirissä, mutta oleellista on myös, että EU:n 2020 -strategia, joka on unionin poliittinen vastaus näihin haasteisiin, tuo Kainuuseenkin näihin liittyvät tavoitteet ja rahoitusinstrumentit rakennerahasto-, maaseutu- ja muiden rahoitusvälineiden kautta. Erityisesti ns. vihreän talouden kehitys saa aikaisempaa voimakkaammin tukea. Mm. uusiutuvan energian käytön ja energiatehokkuuden merkitys vahvistuu aluekehitystyössä.

Erityisesti EU-alueen talouskehitys on ollut sisäisten haasteiden alainen samalla kun globaali taloustaantuma on hidastanut taloudellista kehitystä kaikilla tasoilla. Kainuunkin kannalta nykyisen taantumavaiheen ja pidemmän tähtäimen kehitysnäkymät näyttävät hyvin erilaisilta. Pitkän tähtäimen näkymissä pohjoinen ja itäinen Suomi näkyy vahvan kehityspotentiaalinsa omaavana alueen - EU:n ja Suomen talouden kehittyvänä toimijana.

Suomen kansantalouden kehityksen huolestuttavin piirre on **tuottavuuden** hidas kehitys, joka leimaa kaikkia tuotannon sektoreita. Yhdessä väestön ikääntymisen ja siitä seuraavan julkisten palvelujen tarpeen sekä erityisesti sote-sektorin kustannuskehityksen vuoksi **julkisen talouden kestävyysvaje** on mittava ongelma. Kunta- ja sote-uudistusten taustalla on pyrkimys ratkaista näitä ongelmia. Kainuussa nämä ongelmat korostuvat, sillä Kainuun väestörakenne ja sairastavuus merkitsee valtakunnallisesti verrattuna korkeita sote-kustannuksia (per asukas) näin ollen Kainuussa on suhteellisesti korkeat valtionosuudet sote-sektorilla pitkien etäisyyksien vaikutus kustannuksiin on myös huomattava.

Itä- ja Pohjois-Suomen taloudellisissa tulevaisuuden näkymissä on myös erittäin positiivisia näkymiä. Kainuun lähivuosien talousennusteet (ETLA) näyttävät Kainuun aluetalouden kasvun osalta erityisen positiiviselta. Itä- ja Pohjois-Suomi on tullut monissa katsauksissa ja selvityksissä yhä selvemmin esiin Suomen tulevan talouskehityksen veturina. Näitä arvioita ovat mm. NordRegion NSPA-raportit ja TEM:n Itä- ja Pohjois-Suomi-työryhmän raportit. Erityisesti alueen mittavat luonnonvarat, malmi-, metsä- ja muut uusiutuvat luonnonvarat näyttäytyvät tulevan vihreän talouden kehityksen näkökulmasta erityisinä vahvuuksina.

Tätä kirjoitettaessa on EU:n tulevan aluepolitiikan rahoituksen ja painopisteiden muutokset ovat juuri selviämässä. Itä- ja Pohjois-Suomen suuralueen yhteisen aluesuunnitelman tavoitteista on päästy varsin hyvin yhteisymmärrykseen. Yhteisen Manner-Suomen rakennerahasto-ohjelman muodostaminen on ollut haasteellista, mutta valtakunnan tasolla on juuri linjattu rahoituksen yleinen jakautuminen ja toimintalinjat. Tiedämme nyt, että Itä- ja Pohjois-Suomen suuralueen yhteenlaskettu rakennerahastorahoitus alenee nykyiseen ohjelmakauteen verrattuna noin 22%. Raja-alueohjelmien kokonaissumma on jonkin verran kasvava ja maaseuturahoituksen taso säilyy suunnilleen nykyisellä tasolla. Komission kanssa käytävät kumppanuusneuvottelut, joita TEM on valmistelemassa ilman yhteistyötä maakuntien kanssa, on luonut epävarmuutta tulevan ohjelman rajauksista. Perusvirhe on tapahtunut siinä, kun Suomi on päättänyt tehdä yhden rakennerahasto-ohjelman koko Manner-Suomelle. Alueiden välisten suurten erojen vuoksi tälle alueelle on mahdotonta saada aikaan strategisesti terävää ohjelmaa; ”One-size-fits-all” malli ei toimi.

Kuva 1. ETLAN:n alue-ennuste maakunnittain

Kainuussa on tarkasteltavan ohjelmakauden aikana tapahtunut merkittäviä toiminto- ja yritystalouden rakennemuutoksia: UPM:n paperitehtaan lopettaminen ja tähän äkilliseen muutokseen reagointi (Renforssin Ranta), yliopistotason tutkintoon johtavan koulutuksen loppuminen maakunnasta ja Talvivaaran kaivoksen tuotannon käynnistyminen ja siihen liittyneet ongelmat ovat näistä merkittävimpiä. Varsinkin Kehys-Kainuusta valtio on vähentänyt työpaikkoja erittäin paljon ja vastaavasti alueellistamishankkeet eivät ole viime vuosina tuoneet Kainuuseen yhtään ns. korvaavia työpaikkoja. **Rakennemuutoksien ennakointi** ja muutoksiin nopea reagointi ovat jatkossa maakuntastrategian keskeisiä elementtejä ja tulee huomioitavaksi myös ohjelman toimeenpanojärjestelyissä.

Osaamisen rakenteiden ylläpito ja kehittäminen on muuttunut Kainuussa entistä haastavammaksi. Valtakunnalliset linjaukset innovaatio- ja kaupunkipolitiikassa ovat voimakkaasti suuntaamassa rahoituksen ja toimenpiteiden keskittämiseen; erityisesti ns. metropolialue ja kuusi suurinta kaupunkiseutua on otettu kaupunkipolitiikan keskiöön. Muut, Kajaani mukaan lukien, ovat jäämässä sivurooliin – jopa Innovatiiviset kaupunkiseudut (INKA) ohjelmasta. Yliopisto- ja amk-uudistuksissa sekä ammatillisen koulutuksen aloituspaikkojen suuntaamisessa tehdyt ratkaisut vievät kehitystä Kainuun kaltaisen alueen näkökulmasta entistä vaikeampaan suuntaan. Maakuntaohjelma tulee olemaan entistäkin keskeisemmässä roolissa osaamisen kehittämisen tukena tulevalla ohjelmakaudella. Lisäksi EU:n komissio lanseeraa Älykkään erikoistumisen strategioita aluetasolle erityisesti t&k&i-rahoituksen suuntaamisen välineeksi.

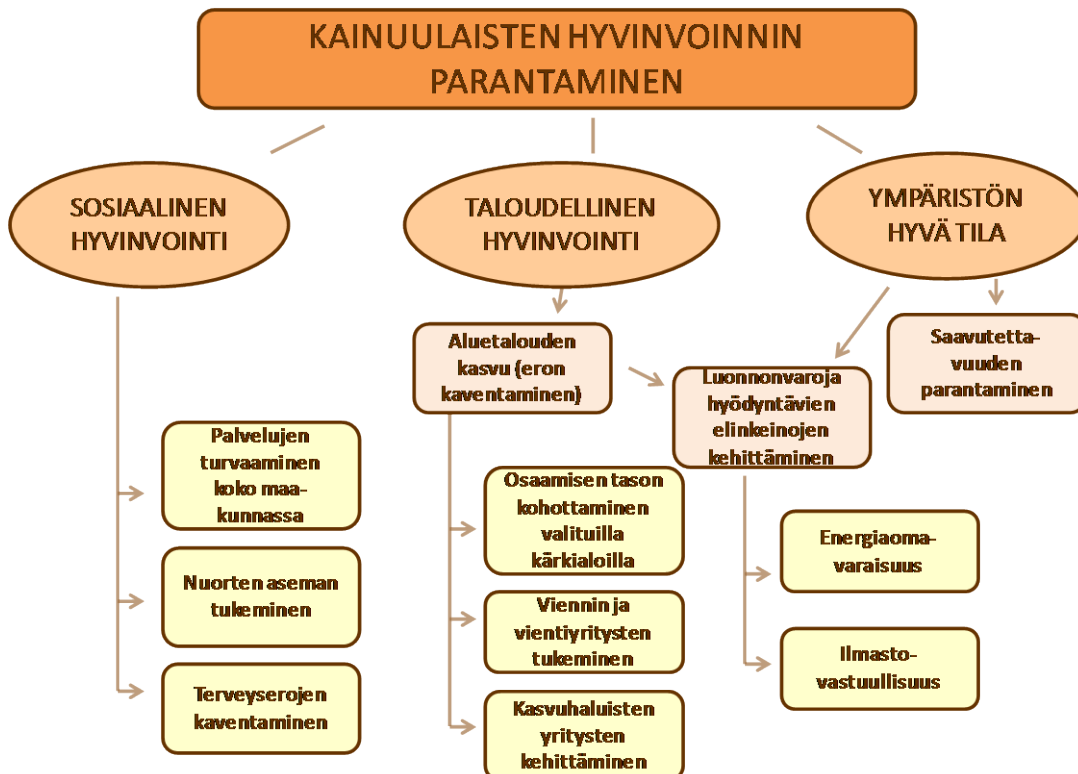
Kainuun **saavutettavuus** ja alueen vetovoimaisuus ovat olleet ”pysyvänä” haasteena alueen kehitykselle. Tulevan EU-ohjelmakauden keinovalikoimassa näihin tekijöihin näyttäisi olevan mahdollista tarttua aikaisempaa paremmin. Saavutettavuuteen ja vetovoimaisuuteen liittyvät sekä objektiivisia (fyysisiä) kehittämistarpeita että positiivisten mielikuvien luomista.

3. OHJELMAN TAVOITTEET

Maakuntaohjelman 2009-2014 päätavoite on **kainuulaisten hyvinvoinnin parantaminen**. Hyvinvointi muodostuu sosiaalisesta ja taloudellisesta hyvinvoinnista sekä ympäristön hyvästä tilasta. Ohjelman muut laajemmat tavoitteet ovat:

- Maan keskimääräistä nopeampi aluetalouden kasvu,
- osaamisen tason nostaminen erityisesti kehittämisen kärjiksi valituilla aloilla,
- maakunnan ulkopuolelle pääosan tuotteistaan tai palveluistaan vievät yritykset toimivat kehityksen vetureina,
- Kainuu on jatkossa energiaomavarainen ja ilmastovastuullinen kestävän kehityksen maakunta,
- palvelut turvataan koko maakunnan asukkaille. Sosiaali- ja terveystaloudessa pyritään erityisesti terveyserojen kaventamiseen,
- nuoret ovat kehittämistoimien erityisenä kohteena ohjelman kaikilla toimintalinjoilla,
- maakuntakeskuksen liikenteellisen saavutettavuuden pitää pysyä vähintään samalla tasolla Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntakeskusten kanssa.

Kainuun maakuntaohjelman **interventiologiikka** (toimenpiteiden, tulosten ja vaikutusten väliset syy- ja seuraussuhteet) on esitetty kaaviona alla; tällaista esitystä ei ole aikaisemmin ollut käytettävissä, mutta maakuntaohjelman tekstistä tämä jäsenitys ja yleinen tavoitteisto ilmenee suoraan. Voidaan tulkita niin, että "kainuulaisten hyvinvoinnin parantaminen" on Kainuun aluekehittämisen missio, joka voidaan hyvin yleisen käytännön mukaan jakaa sosiaaliseen, taloudelliseen ja ekologiseen komponenttiin. Maakuntasuunnitelma hahmottaa Kainuun kehittämismission pitkän tähtäimen tavoitteet ja strategian. Maakuntaohjelma tarkentaa strategian keskipitkän aikavälin toteutussuunnitelmaksi. Maakuntasuunnitelman keskeiset linjaukset kohdistuvat näihin alla olevan kuvan mukaisesti:

Kuva 2. Maakuntasuunnitelman keskeiset linjaukset

Maakuntaohjelmataason tavoitteiden (aluekehitysvaikutukset) toteutumista arvioidaan seuraavien tekijöiden suhteen: väestö (kehitys), muuttoliike, työvoima, työpaikat, työvoimaosuus, työttömyysaste, työllisyysaste, taloudellinen huoltosuhde, arvonlisäys ja päätoimialojen kehitys (alueella työssä käyvät).

Toteutuman arviointi

Väestö- ja työpaikkakehityksen toteutumistilanteen voi kiteyttää seuraavasti: Kainuun väestön väheneminen on jatkunut voimakkaampana kuin maakuntaohjelmassa on ennakoitu; samoin työvoiman määrä ennakoitua alemmalla tasolla. Kuitenkin samaan aikaan työpaikkojen määrä, työttömyysaste ja työllisyysaste ovat kehittyneet ennakoitua paremmin eikä taloudellinen huoltosuhdekaan ole pahentunut kuten on arvioitu. Tätä asetelmaa on tarpeen tarkemmin analysoida. Joka tapauksessa väestökehitykseen on tarve saada positiivista muutosta mahdollisimman pian. Työvoiman eläköityminen luo työvoimatarvetta ja -imua; avainkysymys lähivuosina on miten Kainuussa avautuvat työpaikat onnistutaan täyttämään nuorella työvoimalla, jota tarvitaan entistä enemmän rekrytoida alueen ulkopuolelta.

Taulukko 1. Väestö - ja työpaikkakehitys 2000-2025

VÄESTÖ	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2020	2025
Väestö 31.12. (henkeä) TAVOITE							82 646	82 415	82 184	81 953	81 722	81 491	80 525	79 689
Väestö 31.12. (henkeä)	89 777	85 303	84 350	83 779	83 160	82 634	82 073	81 298	80 685					
Työvoima (henkeä) TAVOITE							36 335	36 016	35 697	35 377	35 058	33 222	33 222	31 738
Työvoima (henkeä)	40 461	38 222	37 464	36 889	36 866	36 100	35 983	35 734						
Työvoimaosuus (% 15-64 -vsta) TAVOITE							68,2	68,5	68,8	69,1	69,4	69,7	71,6	72,2
Työvoimaosuus (% 15-64 -vsta)	68,5	68,7	68,6	68,3	68,8	67,9	68,5	70,6						
Työpaikat TAVOITE							29 500	29 484	29 468	29 452	29 436	29 420	28 950	27 950
Työpaikat	30 411	29 991	29 530	30 278	30 002	29 662	30 103							
Työttömät (henkeä) TAVOITE							5 835	5 532	5 229	4 925	4 622	4 319	3 272	2 788
Työttömät (henkeä)	8 987	7 415	6 893	5 553	5 909	5 959	5 331	4 909						
Työttömyysaste (%) TAVOITE							16,1	15,3	14,5	13,7	12,9	12,4	9,9	8,8
Työttömyysaste (%)	22,2	19,4	18,4	15,1	16,4	16,2	14,8	13,7						
Työllisyysaste (työlliset 15-64 -vsta, %) TAVOITE							57,7	58,5	59,4	60,2	61,1	61,9	65,8	67,2
Työllisyysaste (työlliset 15-64 -vsta, %)	53,5	55,7	56,3	59,3	61,9	62,2	61,8	60,9						
Taloudell.huoltosuhde (E-työll/työll) Kainuu TAVOITE							1,71	1,70	1,70	1,69	1,69	1,68	1,69	1,75
Taloudell.huoltosuhde (E-työll/työll) Kainuu	1,85	1,83	1,76	1,67	1,69	1,74	1,68	1,64						
Taloudell.huoltosuhde (E-työll/työll) Suomi	1,32	1,32	1,28	1,24	1,24	1,34	1,31	1,29						
Lähde: Tilastokeskus														
Työllisyysaste . Työvoimatutkimus														

Aluetalouden kasvu on ylittänyt vuonna 2010 maakuntaohjelmassa ennakoitun (tavoitellun) tason. Kehitys ei ole ollut kuitenkaan tasainen, vaan vuonna 2009 tapahtui (kuten Suomessa yleisesti) merkittävä taloudellisen toiminnan supistumien (Kainuu -14,6%). Notkahduksen jälkeen Kainuun kehitys on lähtenyt koko maahan verrattuna huomattavasti parempaan kasvuun. Kainuun arvonlisäys vuosille on alla olevassa taulukossa laskettu 2011-2015 Etlan ennustamilla kasvu-%:lla. Tavoitellusta kehityksestä jäädään, sillä vuonna 2011 ja 2012 talouskasvu on erittäin hidas yleisestä taloustaantumasta johtuen. Kehityksen trendi, sikäli kuin se jatkuu ETLA:n ennusteen mukaisena, on kuitenkin erittäin suotuisa Kainuun osalta.

Taulukko 2. Aluetalouden kehitys 2000-2025

ALUETALOUS														
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2020	2025
ARVONLISÄYS (ph*, kh**), Meuro TAVOITE							1 662	1 720	1 778	1 837	1 895	1 953	2 210	2 487
ARVONLISÄYS (ph, kh), Meuro	1 293	1 486	1 603	1 724	1 817	1 551	1 704	1 755	1 754	1 781	1 836	1 898		
ARVONLISÄYS (ph, kh), kasvu%/vuosi, Kainuu TAVOITE							2,30	2,50	2,70	2,90	3,10	3,30	2,50	2,40
ARVONLISÄYS (ph, kh), kasvu%/vuosi, Kainuu		3,00	7,87	7,55	5,39	-14,64	9,86							
ETLA:n alue-ennuste, BKT, Kainuu*							1656	1706	1705	1731	1784	1845		
ETLA:n alue-ennuste, BKT:n kasvu % / vuosi, Kainuu								3,02	-0,06	1,52	3,06	3,42		
ARVONLISÄYS (ph, kh), kasvu%/vuosi, Suomi TAVOITE							3,00	2,90	2,90	2,80	2,80	2,70	2,50	2,30
ARVONLISÄYS (ph, kh), kasvu%/vuosi, Suomi		3,76	5,12	9,25	3,46	-7,77	3,83							
ETLA:n alue-ennuste, BKT:n kasvu % / vuosi, Suomi								-0,84	0,28	0,83	2,24	2,55		

Lähde: Tilastokeskus
 * ph = Arvonlisäys, brutto perushintaan
 ** kh = Tuotannonarvo määritetty käyvin hinnoin
 *BKT kiintein (v:n 2000) hinnoin ml. ennusteet, milj. €
 Kainuun arvonlisäys vuosille 2011-2015 laskettu Etlan kasvu%-lla

Kainuun toimialarakenteen ennakoitun ja toteutuneen kehityksen vertailu tarkasteltavalla ajanjaksolla jää vain yhteen vuoteen (2010). Kehitystä on kuitenkin alla olevan taulukon mukaisesti seurattu neljän vuoden ajanjaksolta ja trendit ovat selvästi nähtävissä. Maa- ja metsätalouden, kaivosalan ja energiasektorin, kaupan sekä työvoimavaltaisen sosiaali-, terveys- ja koulutustoimialojen osalta kehitys on ollut hyvin ennakoitun mukaista. Ennakoitun ja toteutuvan kehityksen suhteen on kuitenkin havaittavissa muutama erittäin merkittävä poikkeama: Teollisuuden työssäkäyvien määrä on selvästi alempi kuin ennakoitu ja se on alempi kuin ohjelmakauden alussa. Valtakunnalliseen trendiin verrattuna tämä ei kuitenkaan ole poikkeavaa. Merkittäviä positiivisia poikkeamia ovat puolestaan rakentamisen, kaupan ja liikenteen toimialat; voinee arvioida juuri näissä näkyy Talvivaaran kaivoksen käynnistymisen kerrannaisvaikutukset. Hallinto- ja tukipalveluissa on myös huomattavasti suurempi työssäkäyvien joukko kuin maakuntaohjelmassa on ennakoitu.

Taulukko 3. Päätoimialojen kehitys 2007 - 2025

PÄÄTOIMIALOJEN KEHITYS (Alueella työssäkäyvät):							
	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2025
TOL2008 (Alueella työssä käyvät):							
A Maa- ja metsätalous TAVOITE				2 300	2 150	2 080	1 750
A Maa- ja metsätalous	2 538	2 465	2 379	2 340			
B, D-E Kaivostoiminta; Sähkö-, kaasu ja lämpöh.; Vesi-, viemäri- ja jäteh. TAVOITE				930	1 150	1 150	1 200
B, D-E Kaivostoiminta; Sähkö-, kaasu ja lämpöh.; Vesi-, viemäri- ja jäteh.	560	765	796	886			
C Teollisuus TAVOITE				3 080	3 340	3 200	3 050
C Teollisuus	3 753	3 342	2 669	2 691			
F Rakentaminen TAVOITE				1 650	1 650	1 650	1 650
F Rakentaminen	2 050	2 194	1 780	1 963			
G-I Kauppa; Kuljetus ja varastointi; Maj- ja rav.toiminta TAVOITE				5 150	5 110	5 050	4 900
G-I Kauppa; Kuljetus ja varastointi; Maj- ja rav.toiminta	5 615	5 844	5 565	5 583			
J Informaatio ja viestintä TAVOITE				350	300	250	230
J Informaatio ja viestintä	411	431	392	422			
K Rahoitus- ja vakuutus toiminta TAVOITE				300	300	270	220
K Rahoitus- ja vakuutus toiminta	321	344	328	301			
L Kiinteistöalan toiminta TAVOITE				500	500	450	400
L Kiinteistöalan toiminta	276	261	252	258			
M-N Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta; Hallinto- ja tukipalvelutoiminta TAVOITE				2 190	2 070	2 050	2 050
M-N Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta; Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	2 696	3 180	3 167	3 177			
O-Q Julk. hallinto ja maanp.; Pakollinen sosiaalivak.; Koulutus; Terveys- ja sosiaalip TAVOITE				10 450	10 300	10 200	9 900
O-Q Julk. hallinto ja maanp.; Pakollinen sosiaalivak.; Koulutus; Terveys- ja sosiaalip	9 946	10 052	10 150	10 074			
R-U Muut palvelut TAVOITE				1 700	1 750	1 800	1 800
R-U Muut palvelut	1 676	1 747	1 864	1 894			
X Toimiala tuntematon TAVOITE				900	800	800	800
X Toimiala tuntematon	389	288	320	514			

Lähde: Tilastokeskus

Kainuun sisäisen aluekehityksen yleismittariksi soveltuu parhaiten kunnittainen väestökehitys, joka antaa kokonaiskuvan kehityksen suunnasta ja sen mahdollisista muutoksista. Työttömyysasteen muutos ja arvonlisäys ovat sopivimmat taloudellisen toiminnan mittarit.

Alla oleva taulukko todentaa Kainuun sisäisen kehityksen haasteet: vain Kajaanissa ja Sotkamossa väestökehitys on pysynyt viime vuosina lähes tasapainossa; kaikkien muiden kuntien väkimäärä on laskenut varsin nopeasti.

Taulukko 4. Väestökehitys kunnittain v. 2000-2012

Väestökehitys kunnittain 2000-2012									
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hyrnsalmi	3 371	3 096	3 015	2 967	2 877	2 791	2 736	2 672	2 603
Kajaani	38 739	38 217	38 027	38 089	38 132	38 211	38 157	38 045	37 973
Kuhmo	10 951	10 271	10 072	9 943	9 798	9 636	9 492	9 334	9 240
Paltamo	4 348	4 183	4 093	4 071	3 998	3 917	3 884	3 807	3 743
Puolanka	3 706	3 408	3 337	3 225	3 183	3 123	3 063	2 997	2 931
Ristijärvi	1 748	1 626	1 608	1 575	1 548	1 521	1 513	1 489	1 450
Sotkamo	10 894	10 713	10 738	10 716	10 719	10 703	10 702	10 697	10 682
Suomussalmi	10 740	10 071	9 848	9 632	9 435	9 332	9 156	8 943	8 813
Vaala	3 976	3 718	3 612	3 561	3 470	3 400	3 370	3 314	3 250
Kainuu	88 473	85 303	84 350	83 779	83 160	82 634	82 073	81 298	80 685
Lähde:Tilastokeskus									

Johtopäätöksiä/ ehdotuksia

Tulevan maakuntaohjelman valmistelua varten on pantava merkille seuraava havainto: Nykyiset ohjelmataso tavoitteet (indikaattorit) eivät kattavasti ota huomioon maakuntaohjelman kokonaistavoitteistoa. Tavoitteet on pääosin asetettu määrällisinä – usein olisi mielekästä myös asettaa suhteellisia tavoitteita esim. Kainuun osuus/taso verrattuna koko maahan.

Maakuntaohjelman kokonaisvaikuttavuutta tarkasteltaessa Kainuun kehitystä on tarpeen verrata muuhun maahan tai verrokkialueisiin – samaa on syytä tehdä myös teemakohtaisissa arvioinneissa. Pelkkä oman alueen menneeseen kehityksen vertaaminen ei anna oikeaa kuvaa, koska ns. olosuhdetekijät vaikuttavat silloin johtopäätöksiin väärin tavalla. Suhteuttaminen koko maan tilanteeseen tai joihinkin sopiviin vertailualueisiin poistaisi tätä ongelmaa ja antaisi paremmat lähtökohdat strategisille valinnoille ja tavoitteiden asettamiselle. Maakuntaohjelman ulkoisessa arvioinnissa (MDI:n toteuttama) vertailtavuus Pohjois-Suomen maakuntien kesken on toteutunut.

Väestökehitys ja sen osatekijät ovat keskeinen lähtökohta aluekehittämiselle Kainuussa; maakuntaohjelmatyössä väestönkehitykseen, sen ennakointiin ja sitä koskeviin tavoitteisiin on tarpeen kiinnittää keskeinen huomio.

4. STRATEGISET TOIMINTALINJAT JA TOIMENPIDEKOKONAISUUDET

TL1 OSAAMINEN JA KOULUTUS

Innovaatiojärjestelmän kehittäminen

Maakuntaohjelman 2009 – 2014 tavoite: **Innovaatiojärjestelmän** kehittämistavoitteena on, että siinä olevat organisaatiot yhdessä peittävät asiantuntemuksellaan ja/tai verkostoyhteyksillään mahdollisimman aukottomasti ja laadukkaasti koko innovaatioketjun ja järjestelmä on toimiva ja kohdennettu maakunnan kärkialoille. Tavoitteena on houkutteleva ja kilpailukykyinen paikallinen innovaatioympäristö.

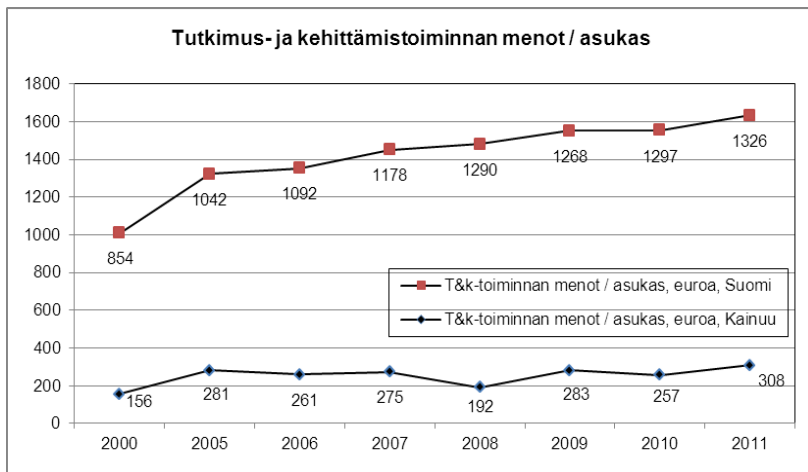
Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kainuun innovaatiojärjestelmän kehittämisen seurantaindikaattoreita ovat t&k-toiminnan menot yksityisellä ja julkisella puolella sekä t&k-toiminnan henkilöstön määrän kehittyminen.

Taulukko 5. Tutkimus ja kehittämistoiminnan menot ja henkilöstö 2000-2011

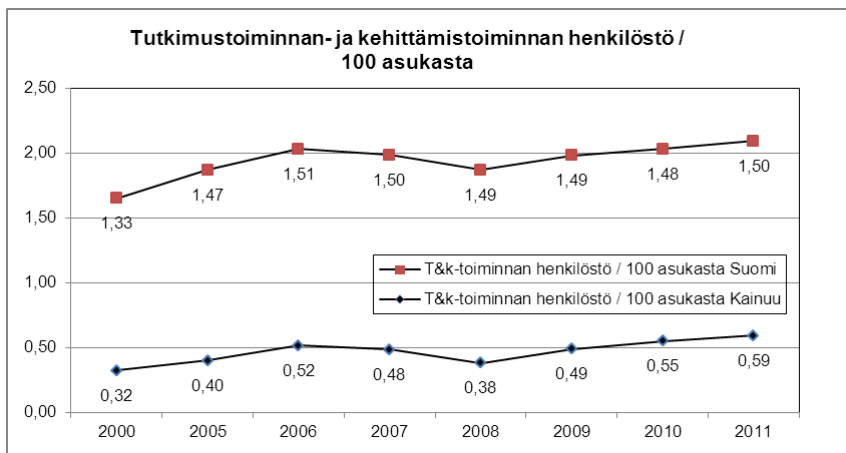
INNOVAATIOJÄRJESTELMÄ: Tutkimus- ja kehittämistoiminta								
Taulukko: Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot ja henkilöstö Kainuussa 2000, 2005-2011								
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISTOIMINNAN MENOT								
Julkisen sektorin ja YVT:n t&k-toiminnan menot Meuro	1,6	2,0	1,7	2,0	2,2	2,5	3,2	3,0
Yritysten t&k-toiminnan menot Meuro	8,5	14,3	13,0	16,3	10,8	12,0	10,2	12,2
Korkeakoulusektorin t&k-toiminnan menot Meuro	4,3	7,7	7,0	4,4	2,7	8,8	7,8	10,2
T&k-toiminnan menot yhteensä Meuro	14,4	24,0	21,8	22,6	15,8	23,4	21,2	25,4
T&k-toiminnan menot / asukas, euroa, Kainuu	156	281	261	275	192	283	257	308
T&k-toiminnan menot / asukas, euroa, Suomi	854	1042	1092	1178	1290	1268	1297	1326
TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISTOIMINNAN HENKILÖSTÖ								
Julkisen sektorin ja YVT:n t&k-toiminnan henkilöstö	45	64	48	37	33	38	40	37
Yritysten t&k-toiminnan henkilöstö	145	169	177	209	132	166	176	226
Korkeakoulusektorin t&k-toiminnan henkilöstö	99	107	211	160	152	200	237	216
T&k-toiminnan henkilöstö yhteensä	289	340	436	406	317	404	453	479
T&k-toiminnan henkilöstö / 100 asukasta Kainuu	0,32	0,40	0,52	0,48	0,38	0,49	0,55	0,59
T&k-toiminnan henkilöstö / 100 asukasta Suomi	1,33	1,47	1,51	1,50	1,49	1,49	1,48	1,50
Lähde: Tilastokeskus / Statfin / Tiede teknologia ja tietoyhteiskunta / Tutkimus- ja kehittämistoiminta								
* YVT = yksityinen voittoa tavoittelematon toiminta								

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot Kainuussa olivat vuonna 2011 noin 25,4 milj. ja asukasta kohti laskettuna noin 308 euroa vuodessa. Koko maan tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot asukasta kohti laskettuna olivat samana vuonna 1326 euroa/as. Ero koko maahan selittyy pääasiassa yliopistojen tutkimustoiminnan, tutkimuslaitosten ja isojen yritysten tuotekehityksen keskittymisellä Suomen suurille yliopistopaikkakunnille Etelä- ja Länsi-Suomeen.

Kuva 3. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot / asukas 2000-2011

T&k-henkilöstön osuus Kainuussa vuonna 2011 oli 0,59 sataa asukasta kohden ja vastaavasti koko maassa 1,5. Suhteellisesti ero on kaventunut vuodesta 2000 lähtien, mutta on siis kolminkertainen koko maassa.

Kuva 4. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan henkilöstö sataa asukasta kohden 2000-2011

Innovaatiojärjestelmän kehittämisen¹ parissa toimi/toimii vuosina 2009–2011 kokonaisuudessaan yli 70 eri hanketta. Keskeisiä hankkeita olivat CEMIS-, Snowpolis- sekä Woodpolis -hankkeet.

Tehtyjen arviointien mukaan Kainuun talouden, työllisyyden ja väestön haasteellisiin kehitystrendeihin innovaatioympäristön kehittämällä ei ole kyetty riittävästi vaikuttamaan, eikä nostamaan maakunnan rakenteellisista ongelmista johtuvaa suhteellista asemaa muiden maakuntien joukossa. Ansiokasta on, että maakuntaan on kyetty luomaan korkeasti koulutettujen työmarkkinat ja monisatapainen tutkijakunta. Sidotun T&K -rahoituksen osuutta maakunnassa on onnistuttu merkittävästi kasvattamaan tarkastelujaksolla 1995–2007. Julkisen sektorin innovaatiotoimintaan sijoittamalle eurolle on saatu innovaatioympäristön T&K -rahoituksen kautta hyvä tuotto.

¹ Innovaatiojärjestelmää koskevat arvioinnit

Tekes on toteuttanut Pohjois-Suomeen kolmen maakunnan, Kainuu, Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi (KAPPLA) kehitysprojektin, jonka tavoitteena oli rakentaa alueelle innovaatioympäristön toimintamalli, joka tunnistaa kehityshakuiset yritykset ja luo uudenlaisia toimintatapoja yritysten innovaatiotoiminnan tukemiseen. Kajaanin yliopistokeskuksen Lönnrot -instituutti julkaisi Kainuun innovaatioympäristön alueellisen vaikuttavuusarvioinnin kesäkuussa 2009.

Kainuun kärkialat on tunnistettu kainuulaisten päättäjien ja toimijoiden keskuudessa. Maakuntaohjelman päätavoitteen mukaisesti hankerahoitusta ja koulutustarjontaa on kohdennettu voimakkaasti maakuntaohjelman kärkialoille: ICT ja elektroniikka, matkailu sekä luonnonvarat.

Johtopäätökset

Kainuun innovaatiojärjestelmän kehittämistä varten on laadittu em. kolme kattavaa selvitystä, joiden pohjalta innovaatiojärjestelmän jatkokehitystyö voidaan käynnistää seuraavan maakuntasuunnitelman ja -ohjelman laadinnan yhteydessä.

Innovaatioympäristön toimijoiden verkottumista keskenään ja maakunnan ulkopuolelle on edelleen lisättävä, kun tavoitellaan kansainvälisesti merkittävää asemaa ja osaamista sekä kannattavaa liiketoimintaa.

Maakuntavaltuuston työkokouksen 9.5.2011 päätulkinta on, ettei nykyisen maakuntaohjelman kärkialoja ole tarpeen muuttaa. Kärkialojen sisällöllinen kärki on tarkistettava tulevassa strategiatyössä. Kärkialoista fokusoiduin kokonaisuus on ollut ICT ja elektroniikka -alalla. ICT -alan sisältöä on tarkistettava ottaen huomioon erityisesti pelialan sekä pilvi- ja data center-teknologian osuus. Matkailualalla tarvitaan vielä tuotekehitykseen ja markkinointiin liittyvän yhteistyön parempaa organisointia. Luonnonvara-alaan liittyvän innovaatiotoiminnan keskeisenä tavoitteena tulee olla puun käytön monipuolistaminen. Uusia mahdollisuuksia tarjoavat Kainuussa mekaaninen puunjalostus ja bioenergian kehittäminen ja nämä tulevat olemaan hyvin keskeisessä asemassa myös tulevan EU-ohjelmakauden strategioissa (vähähiilisyys, ekotehokkuus).

Innovaatioympäristöä kehitettäessä tulee keskittyä realistisiin toimenpiteisiin, joita voidaan ja tulee terävöittää laatimalla Kainuuseen EU-strategioiden mukainen **älykkään erikoistumisen strategia (ÄES)**, joka erityisesti raamittaa t&k&i-toiminnan suuntaamista. Kehittämisessä tulee osaavan työvoiman vetovoimana uskaltaa nojautua omiin vahvuuksiin kuten väljään ja luonnonläheiseen asumiseen ja monipuolisiin vapaa-ajan viettomahdollisuuksiin, joita maakunnalla on tarjota.

Osaamistason nostaminen ja koulurakenteiden kehittäminen

KOKO KOULUTUKSEN YHTEINEN SEURANTAKEHITYS

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Tavoitteena on, että Kainuussa jokaisella on mahdollisuus kehittää osaamistaan omien edellytystensä mukaisesti. Koulutusjärjestelmä tukee aluekehitystä ja osallistuu aktiivisesti Kainuun työ- ja elinkeinoelämän kehitystyöhön erityisesti valituilla kärkialoilla. Osaamisen keskeinen mittari on väestön koulutustaso, jota arvioidaan tutkinnon suorittaneiden määrällä.

Kainuun koko koulutuksen yhteisen seurantakehityksen indikaattoreilla seurataan opintojen jatkumoa. Indikaattoreita ovat perusopetuksen päättötutkinnon suorittaneet, yhteisvalinnassa toisen asteen koulutuspaikan saaneet perusopetuksen päättäneet nuoret, nuorten ammatillisen koulutuksen läpäisy ja koulutuksen keskeyttäminen, ylioppilaiden jatko-opintoihin sijoittuminen, ammatillisen aikuiskoulutuksen opiskelijatyöpäivät ja suoritettut tutkinnot.

Kainuun väestön osaaminen on noussut tasaisesti koko 2010-luvun samoin korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus. Valtakunnallisiin keskiarvoihin ei kuitenkaan vielä ole päästy ja ero Kainuun ja valtakunnallisten keskiarvojen kesken on käytännössä säilynyt ennallaan.

Johtopäätökset

Koko maan keskimääräisen koulutustason saavuttaminen vuonna 2020 on edelleen kova haaste. Vuonna 2010 peruskoulun jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus Kainuun 15 –vuotta täyttäneistä oli 64,3 %, koko maan keskiarvo oli 67,0%, erotus oli 2,7% -yksikköä. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus vuonna 2010 Kainuussa oli 21,3% ja koko maassa 27,8%, erotus oli 6,5 % -yksikköä.

Kainuussa on hyvä kasvatus- ja koulutusalan toimijoiden vuorovaikutus- ja yhteistyösuhde varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle. Kainuun hallintokokeilun päättyminen aiheuttaa haasteita toisen asteen yhteistyön uudelleen organisoitumisessa.

Edellä mainitusta huolestuneena Kainuun maakunta -kuntayhtymän koulutustoimialan koulutuslautakunta esitti 20.12.2012 §55 kokouksessa koulutusasiain neuvottelukunnan perustamista. Maakuntahallitus asetti neuvottelukunnan 25.2.2013 §43. Neuvottelukunnan tavoitteena on maakunnallisen kaikkia koulutusasteita koskevan koulutuspolitiikan edistäminen ja kehittäminen. Neuvottelukunnan tehtäviksi on mainittu esimerkiksi: koulutustarpeiden ennakointi, koulutustalouden seuranta, eri koulutusasteiden työelämäyhteyksien kehittäminen ja eri koulutusasteiden välisen yhteistyön kehittäminen. Neuvottelukunnan tehtäväksi tulee muotoilla koko koulutuksen yhteistyön tehostaminen ja yhteisten toimenpiteiden koordinointi.

Alueen koulutuksen kehitys on edennyt maakuntaohjelman linjausten mukaisesti lukuun ottamatta Oulun yliopiston opettajankoulutuksen lakkautuspäätöstä, jonka mukaan opettajankoulutus lakkaa Kajaanissa vuoteen 2013 mennessä. Tämä on raskas alueellinen menetyks, joten nyt tavoitteena on Kajaanin ammattikorkeakoulun (KAMK) itsenäisyyden ja toimintaedellytysten turvaaminen.

ESI- JA PERUSOPETUS

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Tavoitteena on, että jokainen oppilas saavuttaa mahdollisuuksiensa mukaisen jatko-opintokelpoisuuden.

Esi- ja perusopetuksen oppilasmäärän alenemisessa on ohitettu jyrkin vaihe. Vuonna 2005 perusopetuksen oppilaita oli 9284 ja vuonna 2012 määrä oli 7255. Määrä on alentunut keskimäärin 290 oppilaalla vuodessa. Syksyllä 2012 aloitti 770 peruskoululaista. Kajaanissa ja Sotkamossa perusopetuksen oppilasmäärä jopa nousee hieman lähivuosina. Kuljetusoppilaiden osuus ja määrä vaihtelee kunnittain ja vuosittain mutta kuljetustarve pysyy lähivuosina ennallaan. Osasyynä koulukuljetuksien tarpeelle ovat lakkautettavien koulujen oppilaiden kuljetukset. Kainuussa on lakkautettu viimeisen seitsemän vuoden aikana yhteensä 20 koulua. Eniten kouluja lakkautettiin vuonna 2010, jolloin lakkautettiin yhteensä yhdeksän koulua. Lakkautushankkeita on vielä vireillä ainakin Paltamossa ja Suomussalmella. Tiukan kuntatalouden siivittämänä kouluverkot ovat tiukassa tarkastelussa myös muissa Kainuun kunnissa.

Vuonna 2011 uudistuivat sekä perusopetuslaki että opetussuunnitelman perusteet. Lakiin tulivat lähikouluperiaate sekä varhainen ja ennaltaehkäisevä tuki, joka järjestetään kolmiportaisesti. Kolmiportaisen tuen malli perustuu yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen.

Lähikouluperiaatteeseen on sitouduttu kansainvälisissä sopimuksissa. Sen mukaan jokaisella oppilaalla olisi oltava mahdollisuus opiskella siinä koulussa, johon muutkin alueen oppilaat ja esimerkiksi sisarukset menevät. Se on myös perusopetuslaissa ensimmäinen vaihtoehto.

Kainuun perusopetukseen osallistuvat saavat kaikki päättötodistuksen. Perusopetus on saavuttanut päätavoitteensa eli perusopetuksen jokainen opiskelija on saavuttanut jatko-opintokelpoisuuden.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen yhteistyö on tiivistä ja sen merkitys korostuu entisestään

Kainuun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen elinvoiman ja kehittämisen kannalta raskas takaisku oli em. Oulun yliopiston opettajankoulutuksen lakkautuspäätös.

Johtopäätökset

Perusopetuksen tulee edelleen panostaa ennaltaehkäisevän oppilashuollon ja poikkihallinnollisen ja eri koulutusastein keskinäisen yhteistyön kehittämiseen, perusopetuksen oppimisympäristöjen ja työtapojen kehittämiseen. Opettajien täydennyskoulutukseen ja koulukiinteistöjen kunnostamiseen tulee varata riittävät resurssit.

TOISEN ASTEEN KOULUTUS

Tavoite on, että koulutusrakenne vastaa väestön sekä työ- ja elinkeinoelämän kysyntää ja koulutusta järjestetään koko peruskoulun päättävälle ikäluokalle.

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Koko koulutuksen yhteinen seurantakehitys – luvussa mainittujen indikaattoreiden lisäksi toisen asteen koulutuksessa seurataan opiskelijoiden, aloituspaikkojen ja henkilöstön sekä koulutuksen kehittämiseen käytettävän hankerahoituksen määrän kehitystä.

Toisen asteen koulutuksesta vastannut Kainuun maakunta -kuntayhtymä tarjosi opiskelupaikan jokaiselle kainuulaiselle peruskoulun päättävälle 9.-luokkalaiselle. Tulos on valtakunnallisesti merkittävä ja esimerkillinen.

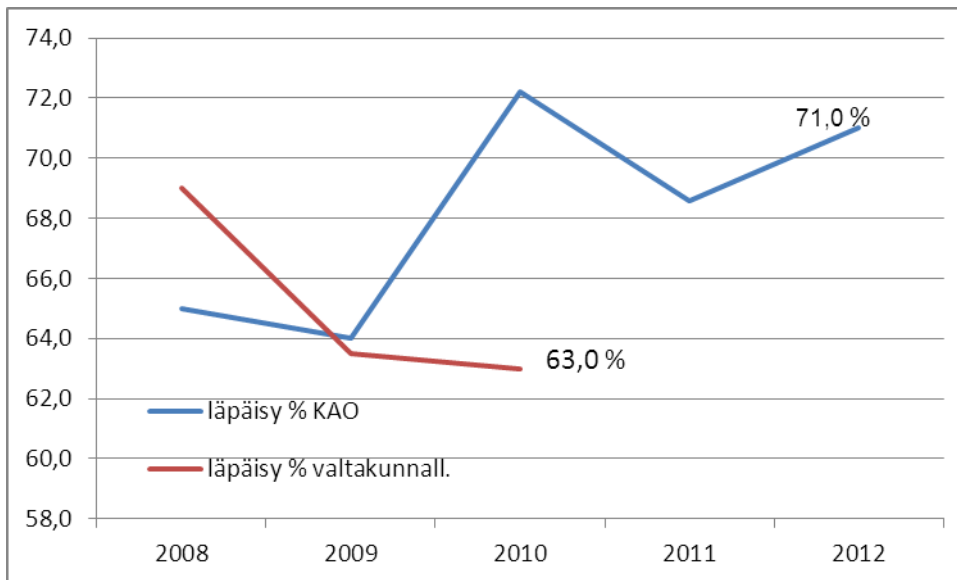
Ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen on lisääntynyt ja lukiokoulutukseen hakeutuminen vähentynyt. Esimerkiksi kevään 2012 yhteishaussa Kainuun ammatilliseen koulutukseen oli 1,4 ensisijaista hakijaa aloituspaikkaa kohti ja lukiokoulutuksessa vastaava arvo oli 0,7.

Toisen asteen koulutuksen talouskehitys on ollut vakaa, vaikka opiskelijamäärä on laskenut ja yksikköhintaan perustuva rahoituksen tuotto on ollut laskeva eikä henkilöstön määrä ole laskenut koulutettavien määrään nähden riittävästi. Toisen asteen koulutuksen kehittämiseen käytetty hankerahoitus on suuntautunut pääosin ammatillisen koulutuksen kehittämiseen. KAO:n talouden ylijäämää on käytetty oppilaitoksen rakennusten peruskorjauksiin. Kiinteistöjen patoutunut korjaustarve koskee koko julkista sektoria.

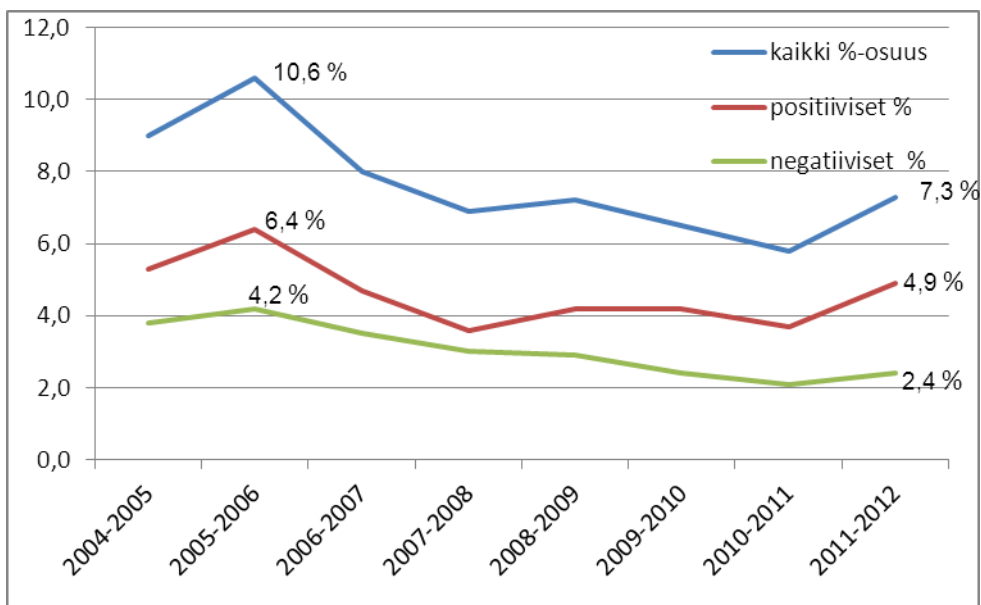
Taulukko 6. Kainuun lukioiden ja Kainuun ammattiopiston hankerahoituksen määrä

Taulukko: Kainuun lukioiden ja Kainuun ammattiopiston hankerahoituksen määrä								
LUKION JA KAO:N HANKERAHOITUS	2009		2010		2011		2012	
	Kokonais- kustannukset, €	Omarahoitus- osuus (%)	Kokonais- kustannukset, €	Omarahoitus- osuus (%)	Kokonais- kustannukset, €	Omarahoitus- osuus (%)	Kokonais- kustannukset, €	Omarahoitus- osuus (%)
EU-rahoitteiset lukiokoulutuksen hankkeet, Kainuu	134 711	14,00	285 718	15,75	369 083	13,36	314 068	15,38
Kansalliset lukiokoulutuksen hankkeet, Kainuu			0	0,00				
EU-rahoitteiset KAO:n hankkeet, Kainuu	151 671	3,00	658 615	10,24	906 817	5,00	657 696	7,00
Kansalliset KAO:n hankkeet Kainuu	311 751	12,59	271 817	29,08	467 222	26,00	535 680	24,70
Kv-hankkeet, KAO Kainuu	217 058	54,74	121 055	59,29	263 352	41,41	202 959	29,42
* Kainuun ammattiopisto -liikelaitos								

Ammatillisen koulutuksen läpäisyaste on Kainuussa edelleen pysynyt parempana kuin valtakunnassa keskimäärin ja opintojen negatiivinen keskeyttäminen on edelleen matalalla tasolla vaikka se on hieman noussut edelliseen lukukauteen (2010 – 2011) verrattuna.

Kuva 5. Ammatillisen koulutuksen läpäisy KAO:ssa ja valtakunnallisesti

Kuva 6. Ammatillisesta koulutuksesta eroaminen KAO:ssa

KAO:n toteuttaman ammatillisen aikuiskoulutuksen määrä on pysynyt lähes 250 000 opiskelijan päivän tasolla vuosina 2010 – 2012. Esimerkiksi vuonna 2005 KAO toteutti noin 158000 aikuisopiskelijatyöpäivää.

Kainuulaiset ylioppilaat sijoittuvat useammin ammattikorkeakouluopintoihin kuin valtakunnallisesti keskimäärin.

Toisen asteen koulutus toimii sekä taloudellisesti että toiminnallisesti tehokkaasti. Koulutuksen keskittyminen Kajaaniin on jatkunut mutta yhteistyö ja vuorovaikutus oppilaitosten kesken pysyi hyvänä. Ammatillisen koulutuksen työelämäyhteydet ovat edelleen lisääntyneet ja yleissivistävässä koulutuksessa työelämäyhteyksiä on edelleen kehitetty.

Johtopäätökset

Asetetut tavoitteet on saavutettu, mutta julkisen talouden kestävyysvaje ja Kainuun alueen väestön kehitys asettavat haasteita koulutusjärjestelmän tuottavuuskehitykselle. Koulutuksesta säästäminen kuitenkin aiheuttaa nopeaa syrjäytymistä.

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen haasteina ovat: nuorisoasteen opiskelijoiden hakeutumishalukkuus Kajaanin ammatilliseen koulutukseen ja osittain tästä seuraavat rajalliset nuorisoasteen koulutuksen järjestämismahdollisuudet muissa Kainuun kunnissa vähäisen hakijamäärän vuoksi, Opetusministeriön aloituspaikkojen leikkaus- ja muut säästösuunnitelmat keväällä 2013, ammatilliseen koulutukseen perustuvien työpaikkojen runsas vapautuminen tulevina vuosina erityisesti eläköitymisen vuoksi, osallistuminen laatupalkintokilpailuun ja pysyminen kymmenen parhaan joukossa OKM:n tuloksellisuusmittauksessa isojen oppilaitosten sarjassa.

Lukiokoulutuksen järjestämisen haaste on lukiokoulutuksen kysynnän hiipuminen, erityisesti pienten lukioiden vähäiset hakijamäärät.

KORKEA-ASTEEN KOULUTUS

Maakuntaohjelman 2009-2014 tavoitteita ovat korkeakoulukonsortio, osaamiskärkien koulutustarpeita palvelevat koulutusrakenteet, korkea-asteen aloituspaikkoja vähintään 60%:lle ikäluokasta, tutkijakoulutuksen läpikäyneitä vuonna 2013 Kainuussa 160 henkilöä, vetovoimainen ICT-alan tutkimus-, koulutus- ja koulutuskeskus, matkailun, hyvinvoinnin, kulttuurin ja liikunta-alojen korkeakoulutus, kansainvälisyys- ja yrittäjyyskoulutus.

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kainuun takaiskuna oli Oulun yliopiston hallituksen 31.3.2010 tekemä Kajaanin opettajankoulutusyksikön lakkautuspäätös. Yksikön toiminta päättyi heinäkuun lopussa 2013. Opettajankoulutuksen lakkaaminen aiheutti välittömiä negatiivisia vaikutuksia mm. noin 500 opiskelijan häviämisenä alueen kysyntä- ja tilapäistyövoimapotentialista sekä vapautuvien tilojen uudelleenkäytön haasteena.

Korkea-asteen kehittämistyöryhmä julkaisi loppuraporttinsa 27.4.2011. Työryhmän asetti maakuntahallitus 27.9.2010. Työryhmän tehtävänä oli valmistella toimenpide-ehdotuksia Kajaanin opettajan koulutusyksikön lakkauttamisen jälkihoidosta ja korkea-asteen koulutuksen kehittämisestä Kainuussa.

Kajaanin korkeakoulukonsortio

Kajaanin yliopistokeskus yhteistyöyliopistoinen ja Kajaanin ammattikorkeakoulu sopivat 11.9.2008 Kajaanin korkeakoulukonsortio muodostamisesta. Konsortio on suunnannut tutkimus- ja koulutustoimintaa maakuntasuunnitelman osaamiskärkien mukaisesti.

Lakkaavan opettajankoulutuksen osittaiseksi kompensatioksi on luotu innovaatio-, koulutus- ja tutkimustoimintaa ja aikuiskoulutusta (CEMIS ja AIKOPA) muodossa. CEMIS osaamis- ja innovaatiokeskukseen on koottu yhteiset toiminnot. CEMIS keskittyy kaivannaisteollisuuden, uusiutuvan kemiallisen ja mekaanisen metsäteollisuuden ajoneuvojen tietojärjestelmien, liikunta- ja hyvinvointialan sekä peli- ja simulaatioteknologian mittaus- ja tietojärjestelmäosaamisen kehittämiseen. Keskuksen toimintalinjaus vastaa hyvin maakuntasuunnitelman kärkialojen kehittämistä.

AIKOPA, aikuis- ja täydennyskoulutuspalveluyksikön muodostavat Kajaanin ammattikorkeakoulun ja Oulun yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen aikuiskoulutusyksiköt. Tarjontaa on mm. avoimessa yliopistossa ja avoimessa ammattikorkeakoulussa.

Matkailu- ja hyvinvointialan osaamis- ja innovaatiokeskustoimintaa ei ole esitettyssä muodossa käynnistetty. Matkailu- ja hyvinvointialalla on toiminut Kainuun Edun johdolla alan foorumi.

Kajaanin yliopistokeskus

Kajaanin yliopistokeskuksen uusi yhteistyösopimus vuosille 2013 – 2016 allekirjoitettiin 7.9.2012. Sopijaosapuolten vastuualueet ovat:

- Itä-Suomen yliopisto: mittaustekniikka ja optiikka, biotekniikka ja elintarviketutkimus
- Jyväskylän yliopisto: liikuntatieteet
- Lapin yliopisto: oikeustieteet ja yhteiskuntatieteet
- Oulun yliopisto: yliopistokeskuksen toiminnan koordinointi, sähkö- ja tietotekniikka, biotekniikka, tietojenkäsittelytiede, lääketiede ja aikuiskoulutus

CEMIS-Oulu perustettiin 2011 yhdistämällä Kajaanin yliopistokeskuksen mittaustekniikan ja analyytikan toiminnot eli entiset biotekniikan mittalaitelaboratoriot. Tämä vastaa maakuntasuunnitelmassa asetettua biotekniikan laboratorion sijoittumista muiden toimijoiden yhteyteen.

Jyväskylän yliopiston liikuntabiologian laitos on toteuttanut maisteri- ja tohtoritason koulutusta sekä tutkimusta Vuokatissa osittain hankerahoituksella. Tavoitteena on koulutuksen vakinaistaminen Vuokatissa. Elintarvikebiotekniikan maisterikoulutusta toteutetaan CEMIS –Oulun toimesta Kuopion yliopiston tutkintovaatimusten mukaan. Edellä mainitut maisteriohjelmat vastaavat maakuntaohjelmassa asetettua maisteriohjelmien järjestämistavoitetta.

Tutkijakoulutusasteen suorittaneita Kainuussa oli vuonna 2011 yhteensä 166 henkilöä, joista naisia 69 ja miehiä 97 (Tilastokeskus, Altika 2013). Tutkijakoulutusasteen suorittaneissa on mukana sekä tohtoreita että lisensiaatteja.

Kajaanin ammattikorkeakoulu

Kajaanin ammattikorkeakoulu kouluttaa asiantuntijoita viidellä alalla: 1) yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla, 2) luonnontieteiden alalla, 3) tekniikan ja liikenteen alalla, 4) sosiaali-, terveys ja liikunta-alalla sekä 5) matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla. Ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja toteutetaan kaikilla muilla aloilla paitsi luonnontieteiden alalla. Tarjonta vastaa hyvin maakuntasuunnitelmassa asetettuja kärkialojen koulutustarvetta ja ylempien ammattikorkeakoulututkintojen järjestämistavoitetta.

KAMK:n valinta Suomen parhaaksi ammattikorkeakouluksi Talouselämä-lehden (2011) vertailussa osoittavat oppilaitoksen kuuluvan valtakunnalliseen kärkeen. Lehden mukaan Kajaanin ammattikorkeakoulun yhteispistemäärää nostivat tutkintojen edullisuus, opiskelijoiden tyytyväisyys ja tutkintomäärätavoitteeseen pääsy.

Kajaanin ammattikorkeakoulun (KAMK) alat ovat erittäin hyvin sopusoinnussa maakuntaohjelman kanssa. Kainuun mallin 2013 ohjausryhmän suosituksesta on tehty selvitys Kajaanin ammattikorkeakoulu –liikelaitoksen omistajavaihtoehtoista (22.9.2010). KAMK:n ylläpitäjäjärjestelmän muutosvalmistelu on käynnistetty. Kaikki ammattikorkeakoulut joutunevat hakemaan uutta toimilupaa syksyllä 2013.

Johtopäätökset

Maakuntaohjelmassa tavoitteeksi on asetettu korkea-asteen aloituspaikkojen määräksi 60 % ikäluokasta. Ikäluokkien (16 –vuotiaat) koko on nyt noin 1000 nuorta, vuonna 2015 noin 800 ja vuonna 2020 noin 700. Edellä mainitun perusteella laskettu korkea-asteen aloituspaikkamäärän olisi nyt noin 600 ja vuonna 2020 noin 420.

Kajaanin ammattikorkeakoulun nuorten koulutuksessa oli keväällä 2013 tarjolla 300 aloituspaikkaa. Aikuiskoulutuksessa aloituspaikkoja oli 45 ja ylempään amk –tutkintoon tähtäävässä koulutuksessa 30 aloituspaikkaa.

Kainuun korkea-asteen aloituspaikat eivät vastaa valtakunnallista eivätkä maakuntasuunnitelmassa asetettua 60 % ikäluokasta tavoitetta. Opettajankoulutuksen lakkautus näkyy merkittävänä tappiona myös tässä tarkastelussa. Sinänsä Kainuun tarvetta hyvin palvelevat maisterikoulutusohjelmat eivät ole täysin kompensoineet em. määrällistä menetystä.

Kainuun maakuntahallituksen asettama Kainuun korkea-asteen koulutuksen kehittämisyöryhmä on raportissaan (27.4.2011) todennut Kainuun korkea-asteen kehittämisen ensisijaiseksi tehtäväksi turvata KAMK:n itsenäisyys ja toimintamahdollisuudet. Uuden, pysyvän sekä kandidaatti- että maisteritason sisältävän yliopistollisen koulutuksen saaminen alueelle on epätodennäköistä supistuvassa suomalaisessa korkeakoulukentässä.

Toinen keskeinen asia on yhteistyö Oulun ja Jyväskylän yliopistojen kanssa on tärkeää, sillä jatkossa keskeinen haaste on maakunnassa tarjottavan mahdollisimman monipuolisen koulutuksen läsnäolo ja paikallisen yritystoiminnan osaamistason ylläpito sekä kohentaminen.

VAPAA SIVISTYSTYÖ JA TAITEEN PERUSOPETUS

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Maakuntaohjelman 2009 – 2014 tavoite: Opistojen toiminta palvelee maakuntasuunnitelman mukaista väestön sivistystehtävää.

Kansalaisopistopalveluja on järjestetty kuntien toimesta. Kansalaisopistojen ylläpitoluvat on haettu uudestaan vuoden 2012 aikana ja nykyiset ylläpitoluvat astuivat voimaan 1.1.2013. Laadukkaiden koulutuspalvelujen turvaamiseksi on toteutettu kansalaisopistojen yhteinen Osaava Pohjois-Suomi laatujärjestelmähanke. Tuloksena on opetuslalla yleisessä käytössä oleva EFQM-mallin mukainen järjestelmä. Kansalaisopistot ovat järjestäneet maahanmuuttajien kotouttamiskoulutusta Kajaanissa ja Suomussalmella. Kainuun opisto on vastannut maahanmuuttajien peruskoulun suorittamiseen tähtäävästä koulutuksesta. Yhteistyöstä Kainuun muiden oppilaitosten kanssa on valmisteltu

Johtopäätökset

Vapaan sivistystyön ja taiteen perusopetuksen oppilaitokset ovat toteuttaneet hyvin niille asetetun tehtävän maakuntaohjelman tavoitteiden mukaisesti.

TL2 ELINKEINOT, YRITTÄJYYS JA TYÖLLISYYS

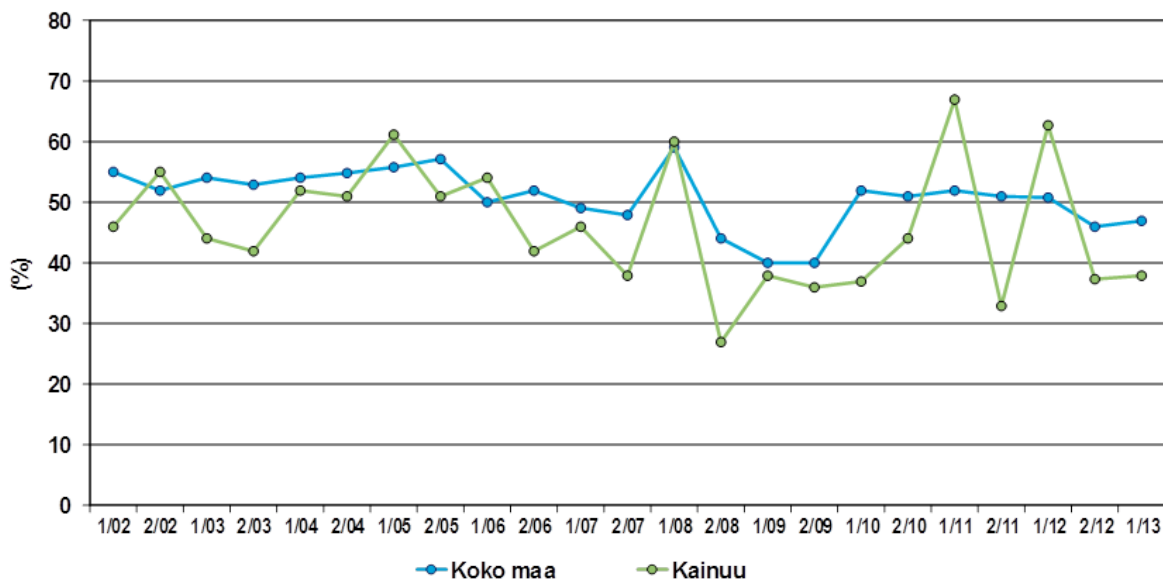
Yritystoiminnan edistäminen ja innovaatioiden kaupallistaminen

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kainuun maakuntaohjelmassa (TL2 elinkeinot, yrittäjyys ja työllisyys) yritystoiminnan edistämisen tavoitteena on maan keskimääräistä nopeampi taloudellinen kasvu, johon arvioidaan päästävän erityisesti niiden kasvavien yritysten kilpailukykyä parantamalla, jotka saavat liikevaihtonsa pääosin maakunnan ulkopuolelta. Lisäksi tavoitteena on vuosittainen vähintään 100 yrityksen nettolisäys. Muita seurantamittareita ovat liikevaihdon kehitys (kasvu %), viennin kehitys (kasvu %), kehittämispanosten kehitys (kasvu %) ja uudet työpaikat.

Kainuun yritystiheys 27,3 asukasta/yritys on maan alhaisin (maan keskiarvo 20,5). Vuonna 2009 yritystiheys oli Kainuussa 28 maan keskiarvon ollessa 21,1. Kainuun yritystiheys on laskenut hieman vähemmän kuin valtakunnan keskiarvo.

Pk-yritysbarometrin 1/2013 mukaan voimakkaasti tai mahdollisuuksien mukaan kasvavien yritysten osuus kaikista yrityksistä on ollut Kainuussa useimpina tarkasteluajankohtina alhaisempi kuin maassa keskimäärin.

Kuva 7. PK -yritysten kasvuhakuisuus (voimakkaasti tai mahdollisuuksien mukaan kasvavien yritysten osuus kaikista yrityksistä) Kainuussa ja koko maassa 2002–2013.

Tilastokeskuksen tietojen perusteella yritysten määrän nettolisäyksessä ei ole Kainuussa päästy tavoitteeseen (vuosille 2009–2014 vuosittainen vähintään 100 yrityksen nettolisäys).

Taulukko 7. Aloittaneet ja lopettaneet yritykset Kainuussa 2009–2012.

Vuosi	TOIMIALAT YHTEENSÄ		Erotus
	Aloittaneita	Lopettaneita	
2009	283	267	16
2010	279	206	73
2011	273	279	-6
2012	.	.	

Tavoitteena ollutta liikevaihdon kasvua voidaan tarkastella yleisellä tasolla esim. tunnusluvulla yritysten liikevaihto/henkilöstö. Tämä oli vuonna 2010 Kainuussa 169,5 tuhatta euroa. (maassa keskimäärin 263,2). Vuonna 2009 liikevaihto/henkilöstö oli 153,8 (245,8). Kainuussa kasvua on tapahtunut 10,2 %, koko maassa 7,1 %. Kainuu on saavuttanut valtakunnallista tasoa.

Viennin kehitystä voidaan kuvata viennin arvolla. Se on kasvanut Kainuussa 39 % vuodesta 2009 vuoteen 2011. Samalla ajanjaksolla viennin arvo on kasvanut maassa keskimäärin 21 %. Vientiä harjoittavien yritysten määrä on samalla ajanjaksolla kasvanut Kainuussa 48 % (maassa 30 %). Kasvu on ollut Kainuussa suurempi kuin maassa keskimäärin.

Kainuulaisten yritysten t&k-menot suhteutettuna väestön määrään (indeksi, 1999 = 100) ennuste vuodelle 2012 on 132. Koko maan indeksi on 181. Verrattuna suuriin kasvukeskuksiin (Uusimaa/164, Pohjois-Pohjanmaa/219, Pohjois-Savo/194, Pirkanmaa/202, Varsinais-Suomi/184) kainuulaiset yritykset panostivat huomattavasti vähemmän t&k-toimintaan. Verrattuna vastaaviin alueisiin (Pohjois-Karjala/111, Etelä-Savo/134, Lappi/163, Satakunta/133, Etelä-Pohjanmaa/121) Kainuun yritysten t&k-panostukset olivat kohtalaisella tasolla. Luvut kertovat selkeästi kehittämis- ja innovaatiotoiminnan vahvistumisesta yliopistopaikkakunnilla.

Viimeisimpien käytettävissä olevien tietojen mukaan työpaikkojen kokonaismäärä on vähentynyt, mutta vähentyminen ei ole tapahtunut maakuntaohjelmassa toimialoittain ennakoidulla tavalla. Erityisesti kaupassa, kuljetuksessa, majoitus- ja ravitsemustoiminnassa, ammatillisessa, tieteellisessä ja teknisessä toiminnassa, rakentamisessa ja muissa palveluissa työpaikkoja on enemmän kun ennakoitiin. Sen sijaan työpaikkoja on ennakoitua vähemmän teollisuus-, kiinteistö- ja tuntematon toimialoilla.

Tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavista toimenpiteistä voidaan todeta, että ennakkoinnin kehittämistä on jatkettu. Yritys-Suomi-palvelujärjestelmän toteutuksesta allekirjoitettiin sopimus toukokuussa 2011. Palvelu sai omat toimitilat Linnan tiloissa alkuvuodesta 2011. Yritystoiminnan edistämiseen varatut voimavarat riittivät kattamaan kysynnän. Kansainvälistymisstrategiaa ei ole vielä päivitetty. Parhailaan on käynnistymässä Venäjä-strategian päivitys.

Johtopäätökset

Kainuun yritystiheys on alhainen. Maakunnan taloudellisen kasvun toteuttamiseksi maakunnassa tarvitaan lisää yrityksiä. Yritystoiminnan alueellista vireyttä voidaan havainnollistaa esim. tarkastelemalla toimintansa aloittaneita ja lopettaneita yrityksiä suhteessa yrityskantaan. Tällaisessa tarkastelussa Kainuu sijoittuu yhdessä Satakunnan kanssa luokkaan ”yritysten määrän kasvu on hidastunut ja kääntymässä laskuun” (koska aloittaneita yrityksiä yrityskannasta on alle keskitason ja lopettaneita alle keskitason ja yritysten nettolisäys on selvästi alle maan keskitason). Kainuu kuuluu myös tarkastelujaksolla 2006–2008 samaan luokkaan. Tavoitteeksi asetettu yritysten nettolisäystavoite (vähintään 100 yritystä/v) on haasteellinen saavuttaa. Yritystoiminnan vireyden perusteella toimenpiteet yritystoiminnan aktivoimiseksi ovat jatkossakin tarpeellisia.

Yritysten kasvuhakuisuus on Kainuussa alhaisempi kuin maassa keskimäärin. Kasvun edellytysten varmistaminen on tärkeää kasvuhakuisuuden lisäämiseksi (esim. kasvua tukeva toimintaympäristö, osaaminen, osaava työvoima, innovaatioiden hyödyntäminen).

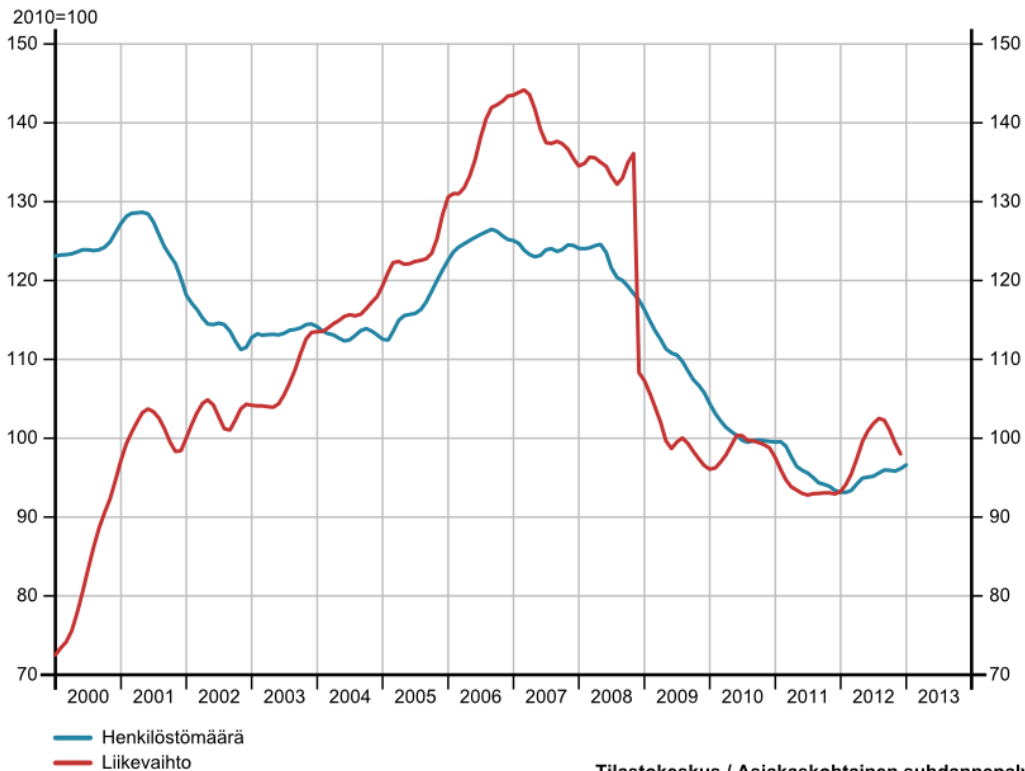
Liikevaihdon kehitys on toimialoja tarkasteltaessa kehittynyt myönteisesti samoin kuin vienti. Edelleen Kainuussa liikevaihto/henkilöstö on selvästi alhaisempi kuin maassa keskimäärin, mistä johtuen tuottavuuden parantamiseen liittyvät toimenpiteet ovat tarpeellisia. Vientiyritysten määrän lisääminen on tärkeää liikevaihdon kasvattamiseksi paikallisten markkinoiden ja kotimarkkinoiden pienuuden vuoksi. Osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen on edellytys kasvulle.

Kainuussa on toimiva soveltavan tutkimuksen innovaatiojärjestelmä. Yritysten t&k&i-toiminta edellyttää jatkossa soveltavan tutkimuksen kansainvälisen kilpailukyvyyn ylläpitoa.

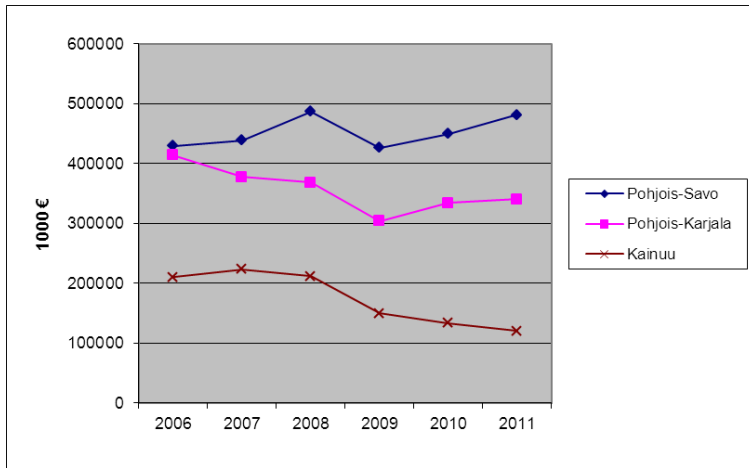
Toimialojen kehittäminen

KÄRKIALA 1: ICT JA ELEKTRONIikka

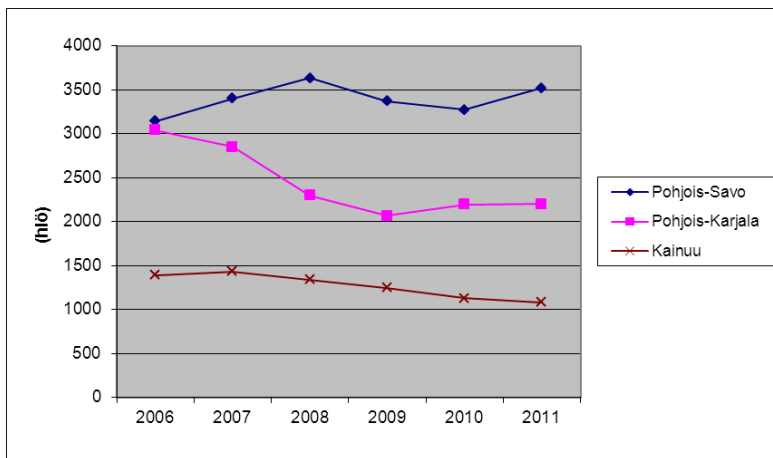
**Henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendivertailu Kainuun maakunnassa
ICT- ja elektroniikkaklusteri**

Kuva 8. Kainuun ICT- ja elektroniikkatoimialojen henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendit 2000-2012.

Kuva 9. Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Kainuun ICT- ja elektroniikkatoimialojen liikevaihdon kehitys 2006-2011 (Tilastokeskus, toimipaikkatilastot maakunnittain).

Kuva 10. Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Kainuun ICT- ja elektroniikkatoimialojen henkilöstömäärän kehitys 2006-2011 (Tilastokeskus, toimipaikkatilastot maakunnittain).

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Teknolohiateollisuuden (elektroniikka- ja sähköteollisuus, kone- ja metallituoteteollisuus, metallien jalostus, suunnittelu ja konsultointi sekä tietotekniikka yhdessä) osuus koko Kainuun viennistä oli 19 % ja alueen koko elinkeinoelämän t&k -investoinneista 80% vuonna 2011 (Teknolohiateollisuus ry, 2013). Työllisyysvaikutus oli 5 200 työpaikkaa eli runsas neljännes Kainuun kaikista työllisistä. Alalla työskentelee suoraan 2 100 ihmistä, joista jokaisen välillinen työllisyysvaikutus vähintään 1,5 lisätyöpaikkaa. ICT ja elektroniikka -alan työpaikkoja koko teknolohiateollisuuden osuudesta oli 2011 Kainuussa puolet..

Kainuun ICT ja elektroniikka-alan työpaikkojen ja liikevaihdon osalta tavoiteltiin kaudella 2009–2013 parempaa kehitystä kuin keskimäärin koko maassa. Koko teknolohiateollisuuden teollisuuden ja viennin liikevaihdon romahdus ajoittui Suomessa vuoden 2009 alkuun. Toipuminen siitä tapahtui kuitenkin melko nopeasti. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden liikevaihto kääntyi kuitenkin jälleen laskuun vuoden 2012 aikana koko Suomen osalta.

Kainuun ICT- ja elektroniikkaklusterin liikevaihto putosi taantumavuonna 2009 rajusti vuotta aiemmasta (-24%). Klusterin liikevaihdon kasvu on jatkunut negatiivisena vuoden 2012 alkupuoliskolle saakka kunnes viimein taittui kasvuun. Ensimmäisen vuosineljänneksen kasvu vuonna 2012 oli 8,9 prosenttia. Henkilöstön määrä ICT- ja elektroniikkaklusterissa on ollut pääosin laskusuuntainen. Pahimmillaan 9,2 % vuonna 2009 verrattuna edelliseen vuoteen ja työpaikkojen väheneminen on jatkunut vuoden 2012 alkuun saakka. ICT ja elektroniikkaklusterin nousu

taantumavuoden 2009 laskusta pääsi Kainuussa nousuun hieman myöhemmin ja hitaammin kuin naapurimaakunnissa Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa tai Kaakkois-Suomessa.

Measurepolis Development johtaa ja toteuttaa yhteistyökumppaneidensa kanssa mittausteknologiaa ja tietojärjestelmiä kehittäviä ohjelmia ja toimii useissa eri verkostoissa. Cemis (Centre for Measurement and Information Systems) eli Oulun ja Jyväskylän yliopistojen, Kajaanin ammattikorkeakoulun, Mittatekniikan keskus MIKES:in ja VTT:n yhteinen mittaus- ja tietojärjestelmiin erikoistunut sopimus pohjainen tutkimus- ja koulutuskeskus keskittyy valtakunnallisesti tärkeiden sovellusalojen, kuten kaivannaisteollisuuden, uusiutuvan kemiallisen ja mekaanisen metsäteollisuuden, ajoneuvojen tietojärjestelmien, liikunta- ja hyvinvointialan sekä peli- ja simulaatioteknologian mittaus- ja tietojärjestelmäosaamisen kehittämiseen. Kainuu on ollut Measurepolis Development Oy:n osaamiskeskuksen myötä jäsenenä Älykkäät koneet -osaamisklusterissa. Klusteriohjelman tavoite on tehdä Suomesta johtava älykkäitä työkoneita kehittävä ja valmistava maa vuoteen 2013 mennessä.

Ajoneuvotietojärjestelmien kehittämisohjelmalla on luotu ajoneuvoalanteknologia-alan yrityksille yritysjohtoinen osaamiskeskus. Oulun yliopiston tietojenkäsittelytieteiden laitoksen (TOL) Kajaanin yksikön, Kajaanin ammattikorkeakoulun ja ammattiopiston yhteistyön tuloksena ATJ - tutkimusyksikkö tarjoaa koulutuksen lisäksi erityisasiantuntemusta ajoneuvotietotekniikan käytettävyydestä yritysten kehitystyön tarpeisiin. Ympäri vuotinen ajoneuvojen ja renkaiden talvitestauskonsepti ja testauspaikka Kajaaniin ei ole toteutunut. Snowpolis Oy jatkaa matkailuun, hyvinvointiin sekä liikuntaan erikoistuneena, yrityksille teknologiaa ja tutkimustietoa sekä kehittämishankkeita yrityksille tarjoavana teknologiakylänä Sotkamon Vuokatissa.

Uutena avauksena Kajaanin Renforsin rantaan on perustettu kaksi suurta konesalia, CSC (Tieteen tietotekniikan keskus Oy) vuoden 2010 tehdyn päätöksen mukaisesti sekä IBM yhdessä HIT (Herman IT Oy) kanssa ovat käynnistäneet entisen paperitehtaan varastorakennukseen ekotehokkaat palvelinkeskukset.

Tietointensiivisen toimialan, konesalitoimialan ja -klusterin syntyä tukitoimintoinen Kajaaniin ja maakuntaan tuetaan EDC Park (Ekotehokas Data Center -Park, 2010-12) sekä sen jatkona Kajaani Data Center Cluster (2013-2014) hankkeilla. Hankkeiden avulla haetaan uusia avauksia sekä kasvua alan ICT -yrityksille verkostoitumalla, hankkimalla viimeisintä tietoa maailmalta sekä luomalla uusia liiketoimintamahdollisuuksia edistävää tutkimus-, koulutus- ja tuotekehitystoimintaa.

Huomiota on saanut ja erityisesti nuorten keskuudessa hyvään maineeseen on noussut kajaanilainen pelialan koulutus. Nuorten pelialan yrittäjien eteen tehdään Kajaanin ammattikorkeakoulussa hyvää työtä.

Johtopäätökset

Uusien tai jo toimivien yritysten saaminen alueelle, hyvien toimintapuitteiden luominen mm. palvelinkeskukseen toimintojaan sijoittuville yrityksille, uusien aloittavien yritysten (start-up ja spin-offien) tukeminen on hyvässä vauhdissa ja on tärkeää mahdollistaa siinä onnistuminen. Eri toimijoiden ja yrittäjien aktivoituminen Renforsin rannan ja sen palvelinkeskuksen (datacenter) tuomien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi on luonut positiivista nostetta ja antanut aineksia alueen tunnettavuuden parantamiseksi.

Osaamiskeskusten tehtävänä on tuottaa niihin satsaaville yrityksille liikevaihdon kasvua sekä avata uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Siinä onnistuminen varmistaa keskusten toiminnan jatkumisen sekä varmistaa yliopistoyksikköjen alueella toimimisen sekä yhteistyön kehittämisen ammattikorkeakoulun kanssa.

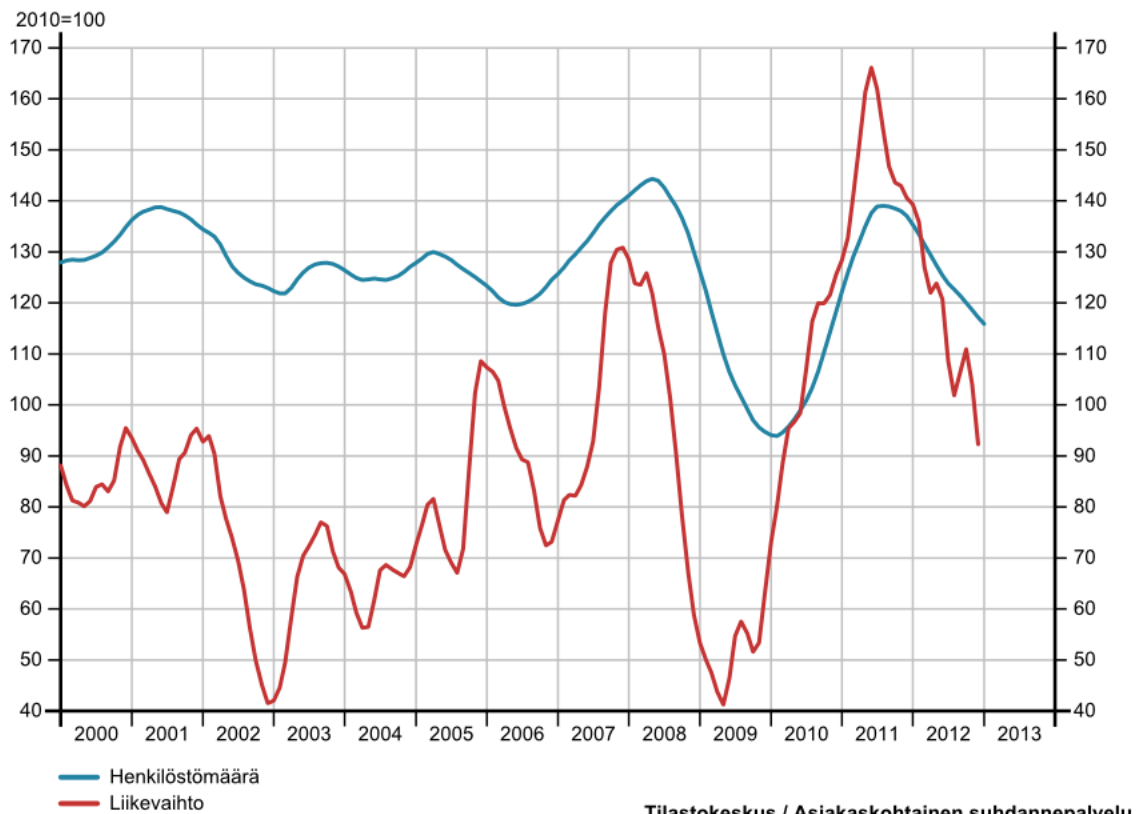
Huolimatta huonosta taloustilanteesta kainuulaiset ICT -alan yritykset suhtautuvat luottavaisesti tulevaisuuteen. Eri toimintojen ja palvelujen digitalisointi, palveluliiketoiminnan merkityksen kasvu, nopea kehitys energia- ja ympäristöteknologiassa, energiatehokkuuden merkityksen kasvu ja yleistyvät tehokkaat tietoliikenneyhteydet lupaavat alalle jo lähitulevaisuudessa kasvua ja uusia

liiketoimintamahdollisuuksia mm. pilvipalvelujen käyttöönoton sekä etänä että/tai verkossa tehtävän työn määrän kasvun myötä.

METALLI

Maakuntaohjelman tavoitteet metallialan suhteen ovat yritysten verkostoituminen, yhteistyö, uuden yritystoiminnan luominen, tuotannollisten valmiuksien lisääminen ja kansainvälistyminen.

Henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendivertailu Kainuun maakunnassa Metalliklusteri

Tilastokeskus / Asiakaskohtainen suhdannepalvelu

Kuva 11. Kainuun metallialan henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendit 2000-2012

Taulukko 8. Kainuun metallialan liikevaihto ja henkilöstö 2009-2012

METALLI	2009	2010	2011	2012
Liikevaihto	53 milj. €	98 milj. €	102 milj. €	108 milj. €
Henkilöstö	523	602	630	691

lähde; Kainuun Etu Oy/tn 2013

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Yllä olevassa taulukossa on otanta metalliryhmän liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehityksestä vuosina 2009 – 2012. Tarkastelun kohteena on ollut 12 yritystä. Taulukossa näkyy selvästi vuoden 2009 lama ja siitä seurannut nousu. Sama trendi näkyy selvästi tilastokeskuksen käyrästä, joka kuvaa laajemmin toimialan kehittymistä. Vuosi 2010 oli varsin hyvä vuosi ja yritykset pystyivät investoimaan. Transtech Oy sai uusia tilauksia tarkastelujakson aikana ja se näkyi myös tilastoissa. Vuoden 2012 aikana tilauskannat vaihtelivat rajusti eri yrityksissä ja osin heikkenivät vuoden puolella välissä. Mitään suurta kasvua ei ole odotettavissa kuin aikaisintaan 2012

lopussa. Pitkän aikaa tavoitteellista yhteistyötä tehnyttä metalliryhmää vahvistettiin 2011 mm. automaatio- suunnittelu- ja muoviosaamisella. Uudet yritykset mukaan lukien liikevaihto on tarkasteluhetkellä vuoden 2012 lopussa 124,1 milj. € ja henkilöstöä 871. Yhteistyö on alkanut näkyä sisäisenä kaupankäyntinä yritysten kesken. meneillään olevan hankkeen tavoitteiden mukaisesti koulutautumisten ja suunnitelmallisuuden kautta on päästy myös kansainvälistymään.

Metalliyritysten verkosto on toiminut yhtäjaksoisesti vuodesta 2002. Toiminnan alussa vientikauppaa ei ollut lainkaan. Toimintavalmiudet olivat osissa yrityksistä puutteelliset. Verkostomainen tekeminen alkoi näkyä selvimmin vuosina 2005 - 2008. Yritysten sitoutuminen pitkäjänteiseen työskentelyyn näkyy parhaiten jalostusasteen kasvuna ja toiminnan muuttumisena alihankkijasta järjestelmätoimittajuuteen.

Vaunutuotannossa ollaan ottamassa ensiaskelia länsimarkkinoille. Markkinat näyttävät varsin lupaavilta. Markkinat ovat ensisijaisesti Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa, joissa raitiovaunuliikennettä ollaan rakentamassa lähivuosina runsaasti. Muualla Euroopassa tilanne on vastaavanlainen. Tulevaisuus näyttää näiltä osin varsin hyvältä.

Pohjoiset kalottialueet kiinnostavat yrityksiä. Ruotsin kaivoshankkeet (LKAB/Kiiruna) on avannut markkinoita kainuulaisille yrityksille. Norja satsaa uudelleen kaasun- ja öljynporaukseen, joka mahdollistaa uusien työtilaisuuksien avautumista myös valmistavalle teollisuudelle Kainuussa.

Aasian markkinat ovat avautuneet yhdelle kainuulaiselle metallialan yritykselle. Parhaimmillaan viennin osuus on ollut 62 %. Yrityksessä markkinoiden kyllästyminen Suomessa ja Euroopassa näkyi jo 2003. Pitkäjänteinen työ ja satsaus hankkeen aikana ovat tuottaneet hyvän lopputuloksen yritykselle, joka tekee investointeja uusiin koneisiin ja laitteisiin. Tuotantotiloja on laajennettu ja toimintaa on tehostettu.

Johtopäätökset

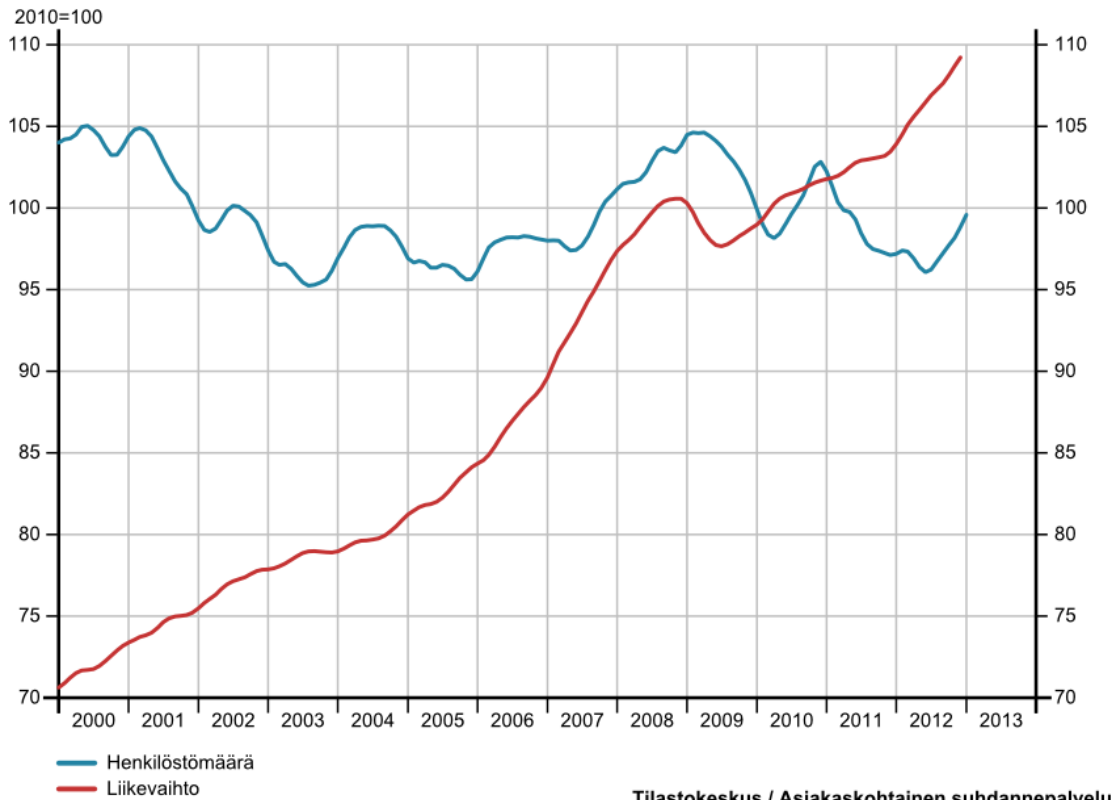
Metallialan kehitys on ollut Kainuussa vähintään yhtä hyvä kuin Suomessa keskimäärin, tässä pitkäjänteinen asiantunteva kehitystyö on näyttänyt tehonsa. Kainuussa on oltu eturintamassa ottamassa käyttöön työtapoja, jotka ovat vasta yleistymässä muualla.

Ammatilliseen koulutukseen tulee edelleen satsata niin nuoriso- kuin aikuispuolellakin. Yhteistyö oppilaitosten kanssa on näkynyt mm. huippuedistyksellisen pintakäsittelylaitoksen rakentamisena Renforsin Rantaan Katera Oy:n tiloihin, jossa robotiikan koulutukseen pääsee tutustumaan aidossa toimintaympäristössä. Laitos toimii myös tutkimus ja tuotekehitysalustana ja on ainut laatuaan koko Euroopassa.

Tulevaisuuden suurin haaste on ammatillisen työvoiman saatavuus. Eläkkeelle siirtyy lähivuosina yli 200 osajaa. Koulutuksen sisäänotto on vain 46 oppilasta. Toisena suurena haasteena ovat markkinoiden nopeat heilahdukset, jotka vaativat yrityksiltä nopeita liikkeitä.

KÄRKIALA 2: MATKAILU

Henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendivertailu Kainuun maakunnassa Matkailuklusteri

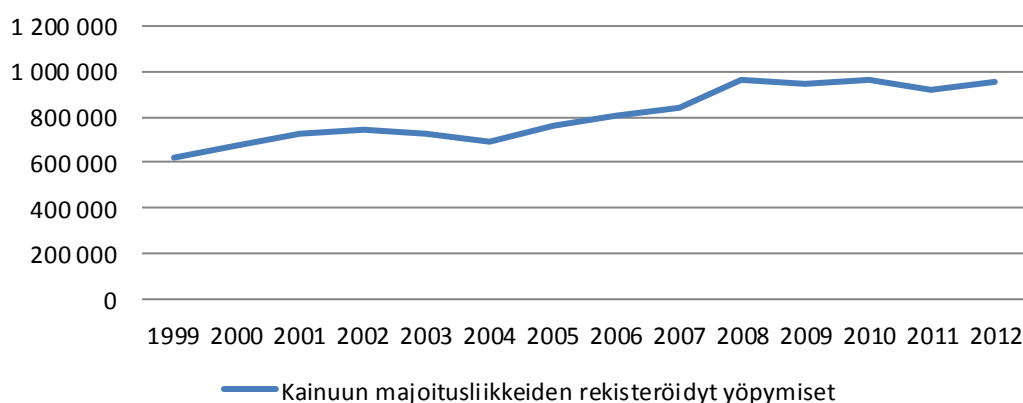

Kuva 12. Kainuun matkailualan henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendit 2000-2012

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kainuun matkailun liikevaihdon ja henkilöstön hyvä kasvu kääntyi maailman taloudellisen kehityksen mukaisesti laskuun vuonna 2009, mutta on sen jälkeen taas liikevaihdon osalta jatkunut kasvuna. Henkilöstökustannusten nousun takia yritykset käyttävät vakinaisen henkilöstön sijaan yhä enemmän vuokrahenkilöstöä ja tilapäistä henkilöstöä, jonka vuoksi henkilötyövuosien määrä on vähentynyt.

Kainuun majoitusliikkeiden rekisteröidyt yöpymiset 1999-2012

Kuva 13. Kainuun majoitusliikkeiden rekisteröidyt yöpymiset 1999-2012

Taulukko 9 Kainuun majoitusliikkeiden rekisteröidyt yöpymiset v.2006-2012

Vuosi	Kainuun majoitusliikkeiden rekisteröidyt yöpymiset	Ulkomaalaiset yöpymiset	Kotimaiset yöpymiset	Majoitusmyynnin arvo €
2006	805 300	-	-	21.85 milj.
2007	844 008	89 532	754 476	27.21 milj.
2008	963 548	108 139	855 409	32.95 milj.
2009	945 008	104 536	840 472	32.69 milj.
2010	959 699	91 021	868 678	32.52 milj.
2011	922 850	102 836	820 014	31.30 milj.
2012	955 962	115 024	840 938	34.63 milj.

Taulukko 10. Prosentuaaliset vuositason muutokset Kainuun majoitusliikkeiden rekisteröidyissä yöpymisissä v. 2006-2012

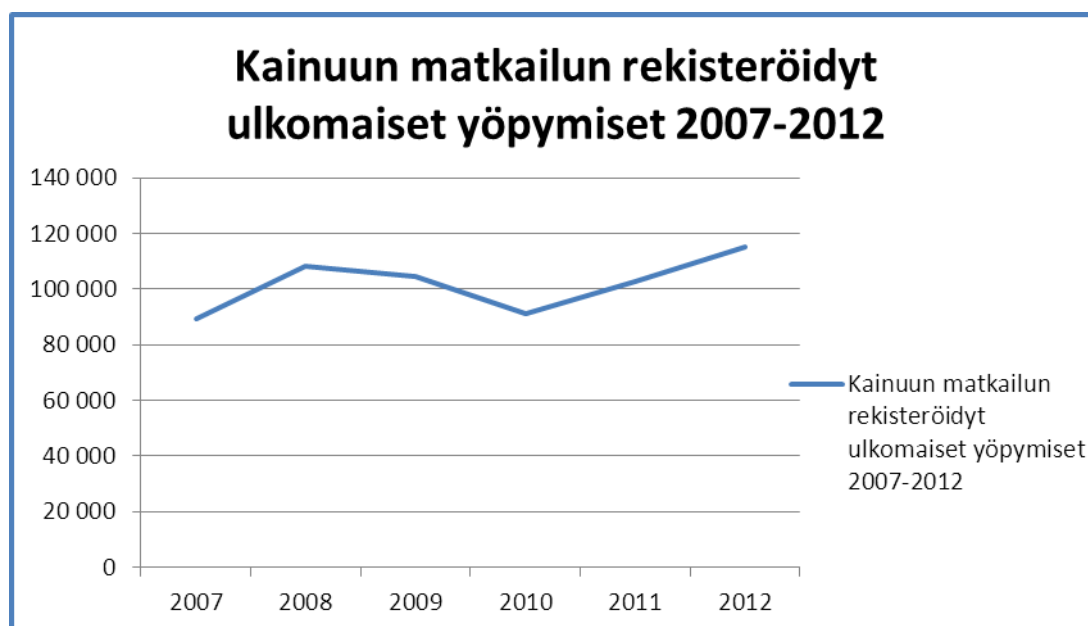
Vuosi	Prosentuaaliset vuositason muutokset Kainuun majoitusliikkeiden rekisteröidyissä yöpymisissä	Prosentuaaliset vuositason muutokset Kainuun majoitusliikkeiden ulkomaalaisissa yöpymisissä	Prosentuaaliset vuositason muutokset Kainuun majoitusliikkeiden kotimaisissa yöpymisissä
2006	5.7 %	-	-
2007	4.8 %	16.8 %	3.5 %
2008	14.2 %	20.8 %	13.4 %
2009	- 1.9 %	- 3.3 %	- 1.7
2010	1.6 %	- 12.9 %	3.4 %
2011	- 3.8 %	13 %	- 5.6 %
2012	3.6 %	11.9 %	2.6 %

Kainuun majoitusliikkeissä rekisteröidyt yöpymiset vähenivät vuosina 2009 ja 2011, Vuokatissakin. Vuonna 2012 yöpymiset ovat jälleen kasvaneet Vuokatin matkailukeskuksessa (kotimaiset +6,4%, ulkomaiset +17,1%). Rekisteröidyt yöpymiset ovat edelleen vähentyneet Paljakan ja Ukkohallan keskuksissa (kotimaiset -2%, ulkomaiset -11,9%).

Kainuussa yöpymisistä vuonna 2012 Vuokatin osuus oli 66,5% ja Paljakka-Ukkohallan osuus 13,0%. Loput yöpymiset, noin 20% 955 962 yöpymisestä jakautuivat Kajaanin, Kuhmon, Suomussalmen ja muiden pienemöien kohteiden kesken. Vuokatin painoarvo Kainuun matkailussa on kasvanut seurantajaksolla.

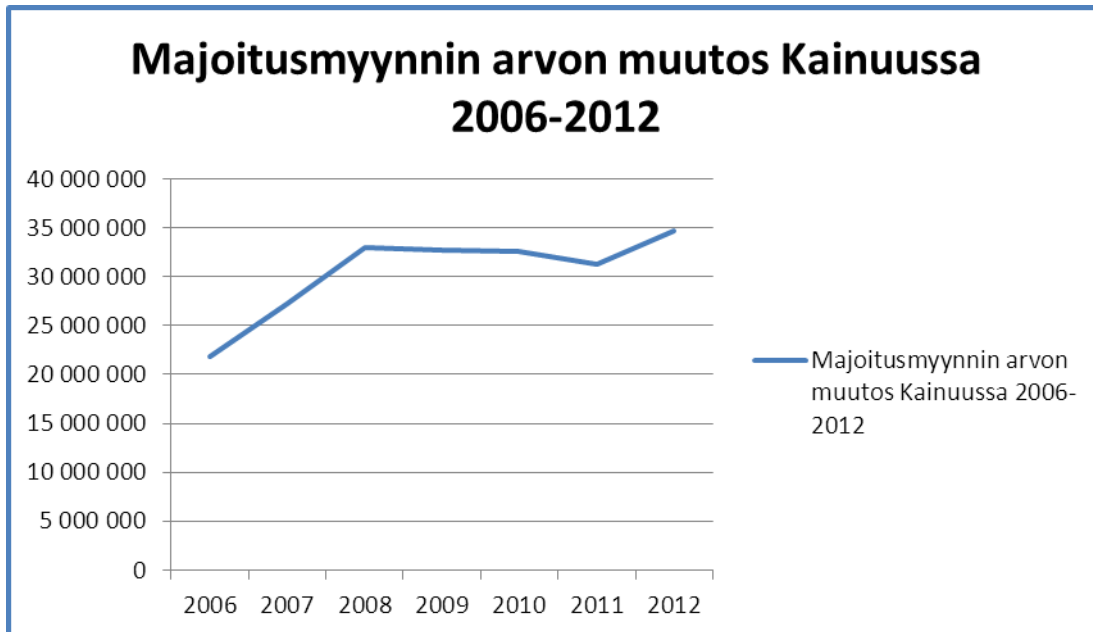
Kuva 14. Kainuun majoitusliikkeiden rekisteröidys kotimaiset yöpymiset 2007-2012

Kuva 15. Kainuun matkailun rekisteröidyt ulkomaalaiset yöpymiset 2007-2012

Kainuussa yöpyjistä oli 2012 kotimaisia 840 938, 88% ja ulkomaisia 115 024, 12%. Vuokatissa ulkomaisten osuus oli 11,5% ja Paljakka-Ukkohallassa 11%. Idän Taigan alueella luonto- ja kulttuurimatkoilla ulkomaisten matkailijoiden suhteellinen osuus kävijöistä on suurempi kuin matkailukeskuksissamme.

Ulkomaisista yöpyjistä oli venäläisiä 62% (71 000) vuonna 2012. 90% yöpyjistä tuli Kainuuseen vapaa-ajan matkalle. Majoituskapasiteetin käyttöaste on noin 45% ja majoituksesta saatava liikevaihto lähes 35 miljoonaa euroa.

Kuva 16. Majoitusmyynnin arvon muutos Kainuussa 2006-2012

Maakuntaohjelmassa tavoitteena on ollut lisätä ympärivuotista matkailukysyntää ja kehittää matkailua ensisijaisesti matkailukeskuksissa. Tarjonnassa on ollut tavoitteena luonnon ja kulttuurin laadukas tuotteistaminen ja markkinoinnissa yhteistyön voiman vahvistuminen. Matkailustrategian kärkitavoite on kansainvälisten asiakkaiden määrän ja osuuden kasvu.

Matkailukeskuksiin on hankkeiden tuella laadittu masterplanit juuri ympärivuotisuuden edellytyksiä ja laatua nostamaan. Tuotekehitystä on tuettu monilla hankkeilla ja luontomatkailun kehittämistyötä on koordinoitu jo pidempään kuin ohjelmakauden ajan. Maakunnallisen markkinointiyhteistyön voimaa on testattu kansainvälisen kysynnän kasvattamiseksi, mutta valitettavasti juuri taantuman aikana 2008-2010. Kotimaan markkinoinnissa alueyhteistyötä on tehty jo pitkään. Sähköisen markkinoinnin osaamista ja edellytyksiä on tuettu hanketoiminnalla.

Johtopäätökset

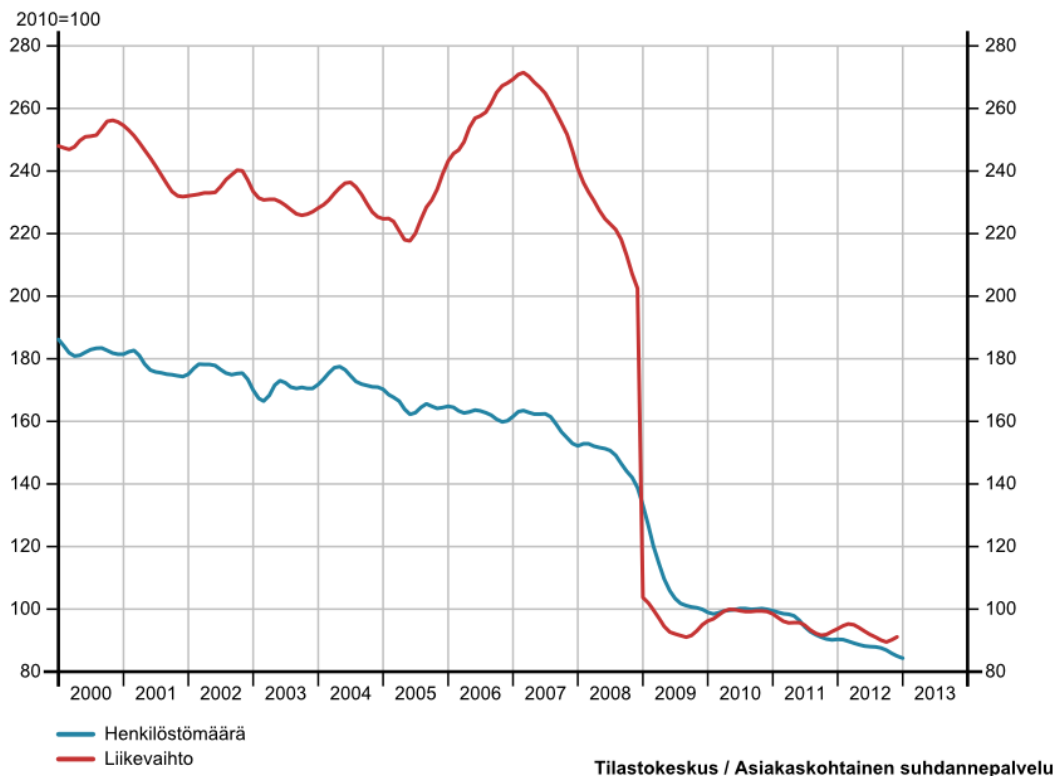
Edellä kuvatut tavoitteet ovat edelleen ajankohtaisia. Niitä on kuitenkin syytä pohtia alueellisissa ja maakunnallisissa foorumeissa, matkailualan keskeisten toimijoiden sekä kuntien kesken uutta maakuntaohjelmaa tehtäessä. Tavoitteista huolimatta kansainvälisten matkailijoiden määrän ja osuuden kehitys ei ole ollut erityisen vahvaa.

KÄRKIALA 3: LUONNONVARAT

Luonnonvara-alan tavoitteet ovat olleet metsätalouden haitallisten ympäristövaikutusten vähentäminen, hyväksytyjä laatukriteereiden noudattaminen metsien hoidossa, metsien hakkuutavoitteena 4,0 milj. m³/v sekä metsien monimuotoisuuden kehittäminen.

METSÄT, METSÄTALOUS JA PUUTUOTETEOLLISUUS

Henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendivertailu Kainuun maakunnassa Metsä- ja puuklusteri

Kuva 17. Kainuun metsä- ja puualojen henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendit 2000-2012

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kainuun metsäklusterin keskeinen haaste on ollut viime vuosikymmenen lopulla tapahtuneen paperikoneiden sulkemisen jälkeen paikallisen puunjalostuksen vähäinen määrä suhteessa hakkuisiin ja hakkuumahdollisuuksiin. Noin 3 milj. m³:n hakkuista (Kainuun metsäohjelman hakkuusuunnite 4 milj. m³) maakunnassa jalostetaan itse vain 1/3. Akuuttiin tilanteeseen tuo helpotusta Kontiomäen rautatiepuuterminaalien laajennus, joka rakentaminen käynnistyi kesällä 2012. Noin 4 milj. €:n laajennus kaksinkertaistaa terminaalien kapasiteetin ja tehostaa puunkuljetuksen logistiikkaa. Puutuotealan suuri positiivinen uutinen v. 2012 oli lakkautusuhan alla olleen UPM:n Kajaanin sahan myynti Pölkky Oy:lle, joka jatkaa ja kehittää sahaustoimintaa edelleen.

Kainuun metsäklusterin kehittämistä on ohjannut Kainuun metsä- ja puutalouden teemaohjelman koordinaatiohanke. Se vastaa Kainuun metsä- ja puutalouden toimialojen kehittämistoimenpiteiden toimeenpanosta Kainuun maakuntaohjelman ja siihen liittyvien ohjelmien kuten Kainuun Metsäohjelman ja Kainuun puuteollisuuden kehittämisohjelman mukaisesti siten, että klusterin keskustelufoorumien, Kainuun metsäneuvoston ja Kainuun puuteollisuuden neuvottelukunnan, linjaukset ja priorisoinnit toteutuvat, eikä päällekkäisyyksiä pääse syntymään.

EU-rahoitteisilla kehittämishankkeilla, niin kainuulaisilla, maakuntien välisillä kuin kansainvälisilläkin, on kehitetty klusterin yritysten osaamista, toimintatapoja, tuotteita, yhteistyötä ja verkostoitumista sekä etsitty uusia asiakkaita. Metsätalouden puolella hankkeilla paneuduttiin erityisesti metsäenergian hyödyntämiseen, suometsien hoitoon ja puunkorjuuseen, yksityistiestön kunnan parantamiseen ja metsänomistajien koulutukseen.

Johtopäätökset

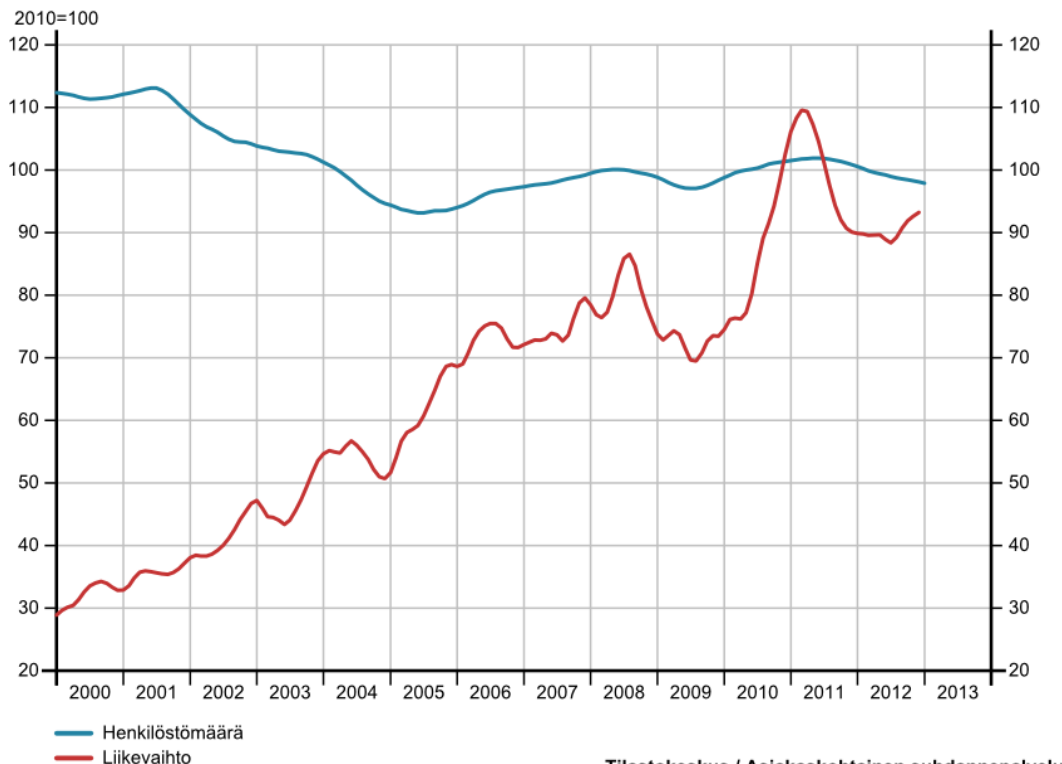
Vaikka toimiala ja siihen liittyvä lainsäädäntö muuttuu kovaa vauhtia, kehittämistarpeet ovat viime vuodet säilyneet ennallaan. Kainuulaisen puun kestävä kasvun täysimääräinen hyödyntäminen ei ole toteutunut. Myös paikallisen puunjalostuksen lisäämiseen, puun **jalostusasteen nostamiseen** ja tuotteiden vientiin tulee jatkossakin panostaa. Keskeiseen osaan puun paikallisen jalostuksen lisäämisessä nousee pienten yritysten vientivalmiuksien lisääminen verkostomaisena toimintona ja puuenergian jalostus. Vain niitä kehittämällä on mahdollisuudet lisätä puun laajamittaista hyödyntämistä raaka-ainepohjan mahdollisuuksien mukaan. Yksittäisiä suunnitelmia on jo julkistettu. Investointipäätöksiä odotellaan. Paikallisen jalostuksen edistämiseksi on käynnistettävä **puupohjaisen biojalostuksen kehittämishanke** osana teemaohjelman toteutusta.

Teemaohjelmapiiristä alan kehittämistä tulee jatkaa. Kainuun Etu Oy:n kyselyn tulosten mukaan hankkeisiin osallistuneiden yritysten palaute on ollut positiivista. Yritykset tarvitsevat jatkossa kehittämisapua mm. vientitoiminnan käynnistämiseen, uusien tuotteiden, palveluiden ja toimintamallien kehittämiseen ja verkostomaisen toiminnan käynnistämiseen. Yhteistyössä klusteri kasvaa ja kehittyy.

ENERGIA

Kainuun luonnonvarat mahdollistavat uusiutuvien energianmuotojen tuotannon ja käytön huomattavan lisäämisen. Tavoitteena on korvata fossiilisia tuontipolttoaineita paikallisilla energialähteillä. Keskeisimpänä uusiutuvana energia lähteenä tulee olla metsäenergia eri muodoissaan ja suurissa käyttökohteissa sitä tuetaan turpeen käytöllä.

Henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendivertailu Kainuun maakunnassa Energiaklusteri

Tilastokeskus / Asiakaskohtainen suhdannepalvelu

Kuva 18. Kainuun energia-alan henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendit 2000-2012

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Maakuntaohjelman toimenpiteet keskittyvät lähinnä metsäenergian käytön lisäämiseen ja öljystä luopumisen edistämiseen. Toimenpiteitä tehdään koordinoitusti Kainuun bioenergiaohjelman mukaisesti. Teemaohjelma on onnistunut kokoamaan kentän toimijat yhdessä teemaa edistäväksi verkostoksi. Bioenergiaohjelman mukaisia kehittämishankkeita oli vuoden 2012 lopussa menossa 6 ja niiden yhteenlaskettu vuosibudjetti on 600 000 euroa.

Taulukko 11. Bioenergiaohjelman tavoitteiden toteutuminen

	Vuosi 2007	Vuosi 2010	2011	Tavoite 2013
Metsähakkeen tuotanto (käyttö) lämpökeskuksissa (Lähde: Metinfo)	350	555	516 (Vuoden 2012 tieto saadaan 1.5.2013)	700
Biokaasulaitosten määrä	0	2	2	5
Puupelletin käyttökohteita	250	350*	400*	600
Puupelletin käyttömäärä, t/v	5040	6000*	6300*	10 000
Lämmitysöljyn käyttö, GWh	560	441	335,4 (Vuosi 2012) Luku tarkistetaan!	280
Lämpöyrittäjyyskohteiden määrä**), kpl	5	10	10	12
Tuulivoimala (< 1 MW), kpl	0	0	0	3

*) Arvio. Perustuu Kainuun pellettitehtaiden ilmoittamaan tietoon.

***) Lämpöä ostavaa asiakasta, 6 lämpöyrittäjää

Sähkön osalta Kainuu on yliomavarainen maakunta. Vuonna 2011 Kainuu tuotti vesivoimalla ja lämpövoimalla sähköä 1244 GWh kulutuksen ollessa 1174 GWh (Lähde: energiateollisuus ry). Lämpövoimaa tuotetaan kiinteillä paikallisilla polttoaineilla Kajaanissa, Kuhmossa ja Sotkamossa. Tuulivoimasuunnitelmia on vireillä useita. Toistaiseksi hankkeet eivät ole realisoituneet. Kaksi kainuulaista maatilaa on investoinut biokaasulaitokseen, jotka tuottavat myös sähköä lämmön lisäksi. Pienimuotoisen lämmön ja sähköntuotannon yleistymisen ei vielä toistaiseksi ole tapahtunut. Kainuussa jalostettiin mekaanisen metsäteollisuuden sivutuotteita kahdessa puupellettitehtaassa ja yhdessä brikettitehtaassa.

Primäärienergian kulutuksen osalta käytettävissä on vuoden 2010 tieto. Kainuussa tuotettiin primäärienergiaa kaikkiaan 4913 GWh, josta tuotettiin paikallisilla uusiutuvilla polttoaineilla 2764 GWh, jolloin uusiutuvan energian käyttöaste oli 56,3 %. Vuoden 2012 tilanne kartoitetaan vuoden 2013 aikana.

Johtopäätökset

Mikäli maakunnan tavoitteet saavutetaan ohjelmakaudella, Kainuun ilmastopäästöt pienenevät peräti 12 %. Eteenkin lämmitysöljystä voitaisiin luopua kokonaan. Myös liikenteen polttoaineiden uusiutuvan energian osuus on valtakunnallisten tavoitteiden mukaan kasvussa, jolloin on hyvin perusteltua että UE:n käyttöaste tulee edelleen nousemaan energian kulutuksessa Kainuussa. Turpeen käyttö on kymmenessä vuodessa laskenut noin 1000 GWh ja sen käyttö asettunee nykyiselle käyttötasolle.

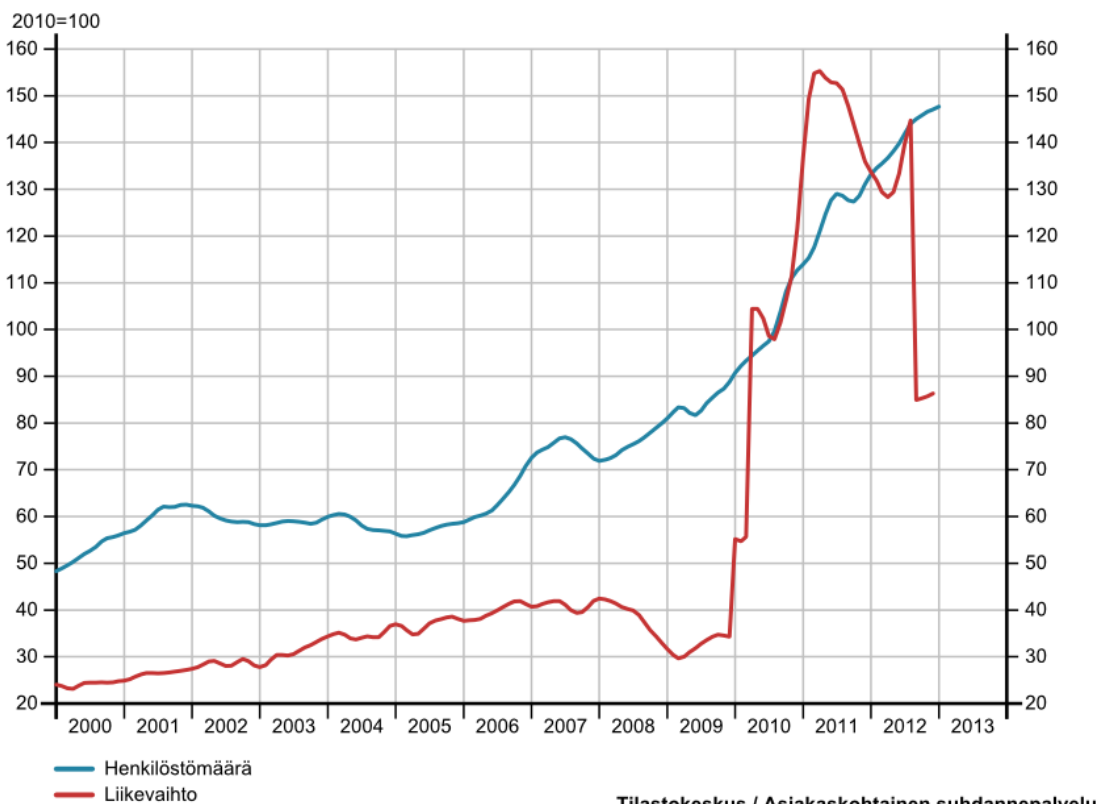
Kainuussa metsäenergian uutta käyttöä voi tulla ennen muuta kaivoksille (Mondominerals, Sotkamo Silver, Talvivaara). Omakotitalot ja muut kiinteistöt korvaavat öljyä edelleen lähinnä puupelletillä ja maalämmöllä. Myös täydentävät lämmitysmuodot kuten aurinkolämpö, pilke ja ilmalämpöpumput yleistynevät sähköenergian hinnan nousun myötä. ST1 on suunnitellut bioetanoliuotannon aloittamista Kajaanissa Renforsin Rannassa. Raaka-aineena olisi sahanpuru.

Kainuun tavoitteet uusiutuvan energian käytön lisäämiseksi ovat haastavat. Tavoitteeseen pääsemiseksi tulisi fossiiliset tuontipolttoaineet korvata paikallisilla uusiutuvilla polttoaineilla. Maakunnassa uusiutuvan energian käyttö on kasvu-uralla, vaikka toimintaympäristössä on tapahtunut suuria muutoksia. Myös Kainuussa voidaan tavoitella tulevina vuosina 80 % uusiutuvan energian käyttöastetta. Ja mikäli Kainuussa saadaan kehitettyä vientipolttoaineita, voisi Kainuun energiatase jatkossa olla hyvinkin positiivinen ja näin Kainuu energiaomavarainen maakunta.

KAIVANNAISET

Kainuun kaivannaisalan kehittämishojelman tavoitteena on kehittää kaivannaisalan yritystoimintaa ja sen toimintaympäristöä, tukea uusien yritysten syntymistä ja lisätä työllistymismahdollisuuksia.

Henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendivertailu Kainuun maakunnassa Kaivannaistoiminta

Kuva 19. Kainuun kaivannaistoiminnan henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendit 2000-2012.

Toteutuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Suomessa toimivien kaivosten määrä on kasvanut huomattavasti vuosina 2011-2012. Toimivien 12 kaivoksen lisäksi Suomessa toimii tällä hetkellä noin nelisenkymmentä malminetsintäyhtiötä, ja alan odotetaan kasvavan. Kaivosteollisuuden odotukset ovat positiivisia, koska metallien ja mineraalien kysynnän kasvu on sidoksissa kehittyvien maiden talouksien kasvuun. Odotukset kuitenkin vaihtelevat raaka-aineista riippuen ja suurin boomi näyttää olevan taittumassa. Lähitulevaisuutta leimaa epävarmuus etenkin Euroopan talouden kehityksestä ja Kiinan kasvun hidastuminen. (TEM raportteja 23/2012: Suomen kaivosteollisuuden tilannekatsaus 2012)

Kaivosteollisuudessa työskenteli Suomessa vuonna 2010 kaivosyritysten oman henkilöstö ja kaivoksilla toimivat louhinta-, kuljetus- ja muut urakoitsijat yhteen laskien noin 3 500 henkilöä.

Työllisyyden arvioidaan kasvavan yli 5 000 henkilön vuoteen 2015 mennessä. Kaivosteollisuuden kasvun taustalla on metallimalmien ja muiden mineraalien kysynnän kasvu ja hintojen nousu 2000-luvun alkupuolelta alkaen. Luonnonkiviteollisuuden työllisyys oli noin 1 500 henkilöä. Alan työllisyys on viime vuosina hieman laskenut. Kokonaisuudessaan kaivos-, luonnonkivi- ja kiviainesteollisuuden, kaivos- ja rikastusteknologian valmistuksen sekä alan palveluiden muodostama mineraaliklusteri työllisti Suomessa yhteensä yli 16 000 henkilöä vuonna 2009. Liikevaihto oli noin 2,6 miljardia euroa, josta kaivosteollisuuden osuus oli vajaat 800 miljoonaa euroa ja luonnonkiviteollisuuden noin 200 miljoonaa euroa (Hernesniemi ym. 2011; Uusisuo 2011a & 2011b). Suomen tavoitteena on edetä kestävästä kaivannaisteollisuuden edelläkävijäksi.

KAINUUN KAIVANNAISTEOLLISUUS

Kainuun maakunnassa kaivannaissektorin rakenne painottuu kahteen suuryritykseen ja uusien avauksien sekä ympäristölupapäätösten odotteluun. Kaivostoiminnan ympäristövaikutukset ovat nousseet voimakkaasti esille maakunnallisesti ja maailman laajuisestikin – kaivannaisteollisuuden ja luontoarvojen yhteensovittaminen vaatii resursseja. Taantuman vallitessa pääpaino oli väistämättä verkostossa olevien yritysten t&k-toiminnan aktiivisuustason ylläpidossa.

Tarkkoja ajantasaisia tilastolukuja kaivannaisalan liikevaihdosta ja työllisyydestä Kainuussa ei ole saatavilla. Kainuussa oli vuonna 2010 yhteensä 13 kaivos- ja luonnonkiviteollisuuden toimipaikkaa (Tilastokeskus, yritys- ja toimipaikkarekisteri). Vuonna 2010 koko kaivostoiminnan ja louhinnan pääluokan (TOL B), joka sisältää myös turpeen noston (TOL 0892) ja soran hiekan, saven ja kaoliinin oton (TOL 0812), toimipaikkojen yhteenlaskettu liikevaihto oli noin 200 miljoonaa euroa. Kivituotteiden valmistuksen (TOL 237) liikevaihto oli vajaat 8 miljoonaa euroa. (Kainuun ELY-keskus raportteja: Kaivannaisalan tarvekartoitus 55/2012).

Vuonna 2012 Talvivaara työllisti 588 henkilöä. Talvivaaran liikevaihto oli vuonna 2012 noin 143 miljoonaa euroa (Talvivaaran pörssitiedote 14.2.2013). Kaivoksen ympäristöongelmat ovat viime aikoina olleet laajasti esillä. Malmin louhinta kaivoksella keskeytettiin syyskuussa, mutta metallien tuotanto jatkuu. Kaivostoiminnan uskotaan kuitenkin käynnistyvän uudelleen kuluvan vuoden heinäkuussa. (TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu: Alueelliset kehitysnäkymät 1/2013). Maaliskuussa 2012 Talvivaara sai myös Suomen hallitukselta ydinenergialain mukaisen luvan uraanin talteenottoon nykyisen toimintansa sivutuotteena. Talvivaaran uraanin talteenottoa koskevan ympäristöluvan käsittely ja Talvivaaran kaivoksen ympäristöluvan tarkistus tehdään samanaikaisesti Pohjois-Suomen aluehallintovirastossa. Lupapäätöksiä odotetaan vuoden 2013 ensimmäisen puoliskon aikana. (Talvivaaran pörssitiedote 14.2.2013)

Muita suurehkoja toimijoita Kainuussa ovat kaivosalalla Mondo Mineralsin talkkikaivos Sotkamossa (2/2013 työllistää 116 henkilöä; 91 palkkalistoilla + 25 aliurakoitsijat) sekä luonnonkivialalla Tulikivi Oyj:n Suomussalmen tehdas (työllistää 55 henkilöä). Uusista kaivoshankkeista suurin on Sotkamon Taivaljärven hopeakaivos, jonka rakentaminen voi alkaa ympäristöluvan saamisen jälkeen. Kaivos tulee työllistämään tuotantovaiheessa vuonna 2014 arviolta 50 henkilöä ja noin 40 urakoitsijoiden palveluksessa olevaa. Työllisyystiedot on saatu Kainuun Etu Oy:lle sähköpostilla ja puhelimitse 25.2.2013.

Aquaminerals Finland Oy on vuonna 2012 perustettu yhtiö, joka tutkii, tuotteistaa ja jatkojalostaa luonnonmineraaleista valmistettuja tuotteita teollisuuden jätevesien puhdistamiseen ja vesilaitosten raakavesien puhdistamiseen. Yhtiö rakentaa parhaillaan Paltamoon koetuotantotehdasta, joka käynnistyy kevään 2013 aikana. Investoinnin suuruus 2.5 milj € Yritys työllistää alkuvaiheessa suoranaisesti noin 15 henkilöä ja lisäksi saman verran yhteistyökumppanien ja aliurakoitsijoiden palveluksessa (Martti Palviainen, sähköposti Edulle 26.2.2013).

Luonnonkiviä louhitaan Rahikkalanvaarassa Paltamossa ja liuskekiveä Puolangan Paljakassa. Kiven työstämistä sisustukseen ja piharakentamiseen tehdään muutamassa yrityksessä.

Kaivosteollisuus työllistää Kainuussa tällä hetkellä (2/2013) suoraan arviolta noin 710 henkilöä (Talvivaara 588, Mondo 91, Silver 8, Dolomiitti 6, Aquaminerals 15) ja kivituotteiden valmistus ehkä

noin 80 henkeä (Tulikivi 55, Liuskemestarit 4, Viinko 10 + pienet kiviyritykset yhteensä noin 10). Sora- ja sepelyyritykset työllistävät noin 30 henkilöä. Kivi- ja kaivannaisteollisuus työllistää Kainuussa yhteensä noin 820 henkilöä (Puhelin- ja sähköpostikierros 25.2.2013 Kainuun Etu Oy). Ala on suunnitellulla kasvu-uralla.

Johtopäätökset

Työpaikkoja on tullut todella runsaasti lisää, mutta vuoden 2015 tavoite 1 250 alan työpaikkaa voi toteutua vain jos Talvivaara saa ympäristöhoidon ja tuotannon yhtiön aiemmin esittämällä tavalla kuntoon sekä Sotkamon hopeakaivos ehtii päästä täyteen tuotantovauhtiin. Kainuun kannalta kestävä kaivostoiminnan kehittäminen niin valtakunnallisin kuin paikallisin toimenpitein tukee tämän Kainuulle erittäin merkittävän toimialan kehitystä pitkälle tulevaisuuteen.

Kainuussa on viime vuosina koettu kaivosbuumi. Yhteensä koko kaivannaistoiminnan liikevaihto on vuosina 2005–2011 kasvanut yli nelinkertaiseksi. Yritysten henkilöstömäärä on myös samaan aikaan kolminkertaistunut. Kasvua selittää suurimmaksi osaksi Talvivaaran nikkeli-kaivos.

Kivi- ja kaivannaisteollisuuden teemaohjelman aikana on luotu verkottuneet kaivannaisalaa tukevat palvelut. Kainuun Etu on luonut hyviä yhteyksiä valtakunnan tason toimijoihin ja Etu on jäsenenä Kiviteollisuusliitossa. Kansainvälinen toiminta on ollut Min-Novation -hankkeen työsarkaa. Tarkoituksena on osoittaa maakuntakaavoituksen yhteydessä kiviainesotolle paikat, jotka ovat taloudellisesti ja logistisesti sekä ympäristön kannalta hyödynnettävissä.

Teollista kivenjalostusta ei juuri ole Suomussalmen vuolukiven jalostusta lukuun ottamatta. Sivukiveä ei ole tuotteistettu. Kainuussa on tehty runsaasti luonnonkivivarantojen tutkimuksia ja kartoituksia, jotka pitäisi jalostaa konkreettiseksi liiketoiminnaksi. Kainuun Edun uuden teemaohjelman aikana keskitytään louhijoiden etsimiseen ja liiketoimintamahdollisuuksien luomiseen myös sivukiven tuotteistamisen kautta.

KÄRKIALA 3: LUONNONVARAT

LÄHIRUOKA

Kainuun maakuntaohjelman tavoite vuonna 2013 on 750 pää- tai sivutoimisesti maataloutta harjoittavaa, taloudellisesti kannattavaa maaseutuyritystä, joista 330 maidontuotannossa. Työpaikkoja on 1100 henkilölle, ja vuosittainen kokonaistulo 95 milj. euroa. Lukujen takana ovat tavoitteet säilyttää tuotannon nykytaso, kannattavuus, kilpailukyky ja jatkuvuus sekä löytää uusia yritys- ja työskentelymahdollisuuksia maaseudulta

Henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendivertailu Kainuun maakunnassa Elintarvikeklusteri

Tilastokeskus / Asiakaskohtainen suhdannepalvelu

Kuva 20. Kainuun elintarvikealan henkilöstömäärän ja liikevaihdon trendit Kainuussa 2000–2012.

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Elintarvikeklusterin liikevaihdon kasvu on ollut noususuhdanteista. Vuoden 2011 tammi-kesäkuussa elintarvikeklusterin liikevaihto kasvoi Kainuun maakunnassa yhteensä 8,4 prosenttia.

Lisäksi elintarvikeklusterin henkilöstön lukumäärä on kasvanut maltillisesti 2009–2010 välisenä aikana. Yleisesti henkilöstömäärä on pysynyt tasaisena koko tarkastelujakson ajan. Tilastokeskuksen suhdannetietojen mukaan vuodesta 2009 vuoteen 2010 elintarvikealan liikevaihto kasvoi 3 milj. EUR.

Toisaalta työ- ja elinkeinoministeriön Elintarviketeollisuus -toimialaraportin (3/2012) mukaan liikevaihto elintarviketeollisuudessa Kainuu ELY-keskusalueella vuonna 2010 ylsi ainoastaan 34 milj. EUR:n Kainuun elintarvikeklusterin saman vuoden 38 milj. EUR sijasta.

Taulukko 12. Elintarvikeklusterin henkilöstö ja liikevaihto (Meuroa) Kainuussa 2005–2014

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014

Elintarvikeklusterin henkilöstön määrä TAVOITE						740	830	920	1010	1100
Elintarvikealan henkilöstön lkm.	649	623	656	645	646	670				
Elintarvikealan liikevaihto Meuroa	29	32	35	36	35	38				

Lähde: Tilastokeskus, Suhdannetiedot 2000–2011

Vuosien 2010–2012 aikana elintarvikkeita jalostavien yritysten nettomuutos on ollut negatiivinen. Yritysten lukumäärän laskeminen 59:stä vuonna 2011 53:een vuoteksi 2012 voi olla kuitenkin selitettävissä Ruoka-Suomen elintarvikeyrityksiä koskevien tilastointimenetelmien tarkentumisesta jalostavien yritysten kohdalla.

Taulukko 13. Elintarvikejalostuksen yrityksen Kainuussa 2005-2014

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Jalostavien uusien yritysten lkm / vuosi TAVOITE					4	4	4	4	4	4
Jalostavien yritysten nettolisäys edellisvuoteen verrattuna	12	-4	-4	-4	-6	2	-1	-6		
Elintarvikkeita jalostavien yritysten lkm	65	78	74	64	58	60	59	53		

Lähde: ProAgria Kainuu

Luomutuotantoon sidotun viljelypinta-alan kehitys on ollut Kainuussa koko tarkastelujakson noususuhdanteista. Maakuntaohjelmassa (2009) asetettu tavoite luomuviljelyalan prosentuaalisesta osuudesta vuonna 2012 on lähes saavutettu. Lisäksi Kainuussa asetettu 25 % luomuviljelyalan tavoite vuodelle 2014 on erittäin lähellä toteutua.

Taulukko 14. Luomuviljelyalan osuus viljelyalasta (%) tavoite ja toteuma sekä toteuma Suomessa 2005–2014

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Luomuviljelyalan osuus viljelyalasta (%) TAVOITE				20	20,08	21,7	22,5	23,3	24,2	25
Luomuviljelyalan osuus viljelyalasta (%) KAINUU	13	18	20	20	21	22	22,4	23,2		
Luomuviljelyalan osuus viljelyalasta (%) SUOMI	6,7	6,7	6,4	6,5	6,6	7,2	8,1	9		

Lähde: Evira, luomutilastot 2011 ja 2012

Arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Elintarvikealan henkilöstömäärän kasvu 670 henkilöstä maakuntaohjelman tavoitteeseen 1100 vuoteksi 2014 vaikuttaa nykyisen tasaisen henkilöstötrendin mukaan mahdolliselta saavutukselta, Elintarvikealan liikevaihto on Kainuussa pysynyt noususuhdanteisena seurantajakson aikana.

Elintarvikkeita jalostavien yritysten lukumäärä ei ole kasvanut asetetun vuosivauhdin mukaisesti (4 yritystä lisää per/vuosi). Kainuu on Suomen **johtavaa kärkeä luomuviljelyalan osuudessa** viljelyalasta. Tavoite vuoden 2014, 25 % luomuviljelypinta-alasta osuudesta saavutetaan, jos kehitys jatkuu samanlaisena.

Johtopäätökset

Kainuun **elintarvikesektoria ja lähiruoka-alaa** aktivoidaan käynnissä olevilla hankkeilla. Kainuun lähiruokahanke on päivittänyt Kainuun elintarvikealan toimintasuunnitelman (2013) 2013–2014. Toimintasuunnitelmassa elintarvikealan kehittämistyötä on esitetty kohdennettavaksi kuudelle kehittämisteemalle: 1)Yhdessä uusille markkinoille, 2) Marjat luonnontuotealan kärjeksi, 3)

Kainuusta huippulihan maakunta, 4) Osaaminen ja tuotekehitys, 5) Yhteistyöllä tehokkuutta ja kasvua sekä 6) Ruoka matkailun mahdollisuutena.

Kainuussa jalostettujen tuotteiden markkinoita on lisäksi laajennettu Herkut Helsinkiin -hankkeen koordinoimana, josta on saatu myönteisiä kokemuksia ruokaviennin kehittymisestä pääkaupunkiseudulle. Kainuu on Suomen kärkitilastoissa **luomuviljelyssä** peltopinta-alassa ja tätä asiaa voisi korostaa yhä enemmän maakunnan kehittämistyössä.

Tulevaa maakuntaohjelmaa laadittaessa, tulisi Kainuun liiton päivittää Tilastokeskukselta tilattavat toimialatiedot koskien eritoten elintarvikeklusterin eri toimialaluokkia. Tällä hetkellä suhdannetiedot esimerkiksi henkilöstön kehityksestä Kainuussa eivät ole vertailukelpoisia ProAgrian käyttämiin Suomen tilastokeskuksen vastaaviin lukuihin verrattuna. Elintarvikeklusteria koskevat tiedot pitäisi selkeästi erottaa ainoastaan alkutuotantoa koskevista toimialaluvuista. Yleisesti lähiruoka-alan kehityksen seurantaan liitetyt indikaattorit kuvaavat ennen kaikkea elintarviketeollisuuden kehitystä Kainuussa, eikä varsinaisesti kerro sitä, miten paljon lähiruokaa maakunnallisesti kulutetaan. Tulevassa maakuntaohjelmatyössä 2014-2017 tulisi siis määrittää entistä yksiselitteisemmät seurantaindikaattorit elintarvikealan (lähiruoka-alan) seuraamiseksi.

Osaavan työvoiman saatavuus ja työmarkkinoiden toimivuus

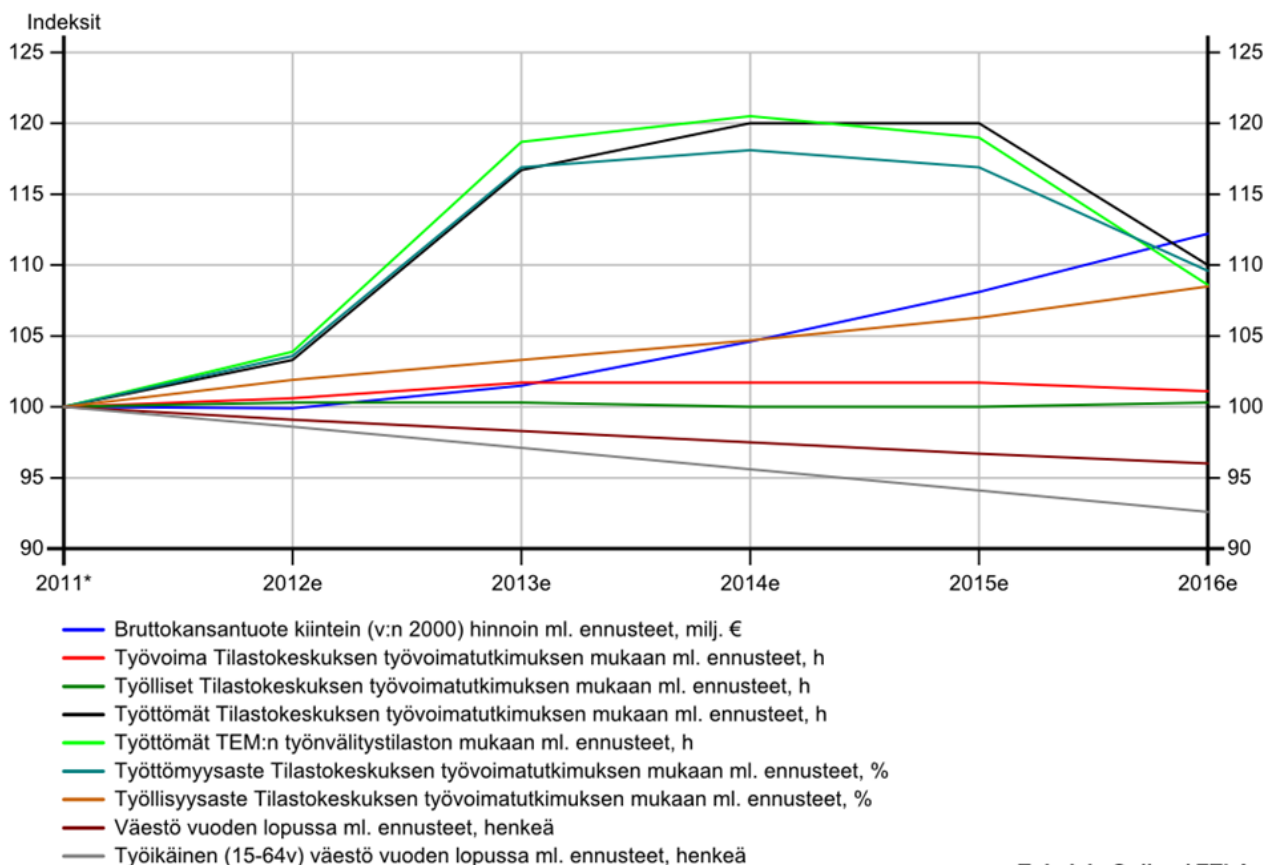
OSAAVAN TYÖVOIMAN SAATAVUUS

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kainuun maakuntaohjelmassa (TL2 elinkeinot, yrittäjyys ja työllisyys) työllisyyden kehittymisen strategisena päämääränä on maan keskimääräisen työllisyysasteen saavuttaminen. Vuoden 2015 työllisyysasteen tavoite on 61,9 %.

Koko 2000-luvun alun maan keskimääräinen työllisyysaste oli selvästi, yli 10 prosenttiyksikköä, korkeampi kuin Kainuun työllisyysaste. Ero kaventui vasta vuosikymmenen lopulla taantuman aikana. Tällöin maan keskimääräinen työllisyysaste aleni, mutta Kainuun työllisyysaste sitä vastoin kohosi. Vuonna 2011 Kainuun työllisyysaste kohosi jopa 63,5 %:iin ja maan keskimääräinen työllisyysaste painui 68,6 %:iin, eli ero kaventui 5,1 prosenttiyksikköön. Sen sijaan vuonna 2012 Kainuun työllisyysaste painui 61,3 %:iin ja maan keskimääräinen työllisyysaste kohosi 69,0 %:iin, jolloin ero kasvoi taas 7,7 prosenttiyksikköön.

Kainuu - ETLA:n alue-ennuste

Toimiala Online / ETLA

Kuva 21. ETLA:n alue-ennuste Kainuussa 2012–2016.

ETLA:n alue-ennusteen mukaan työttömyys kohoaisi Kainuussa vuosien 2013–2014 aikana, mutta kääntyisi sen jälkeen laskuun ja laskisi merkittävästi vuonna 2016. Samanaikaisesti kuitenkin myös Kainuun työllisyysaste kohoaisi. Tämä johtuisi siitä, että vaikka työllisten määrä ei kasvaisikaan, vähenisi työkäisten määrä kuitenkin merkittävästi.

ETLA:n alue-ennusteen mukaan Kainuun työllisyysaste kohoaisi jo vuoteen 2014 mennessä peräti 66,5 %:iin, eli selvästi päälle maakuntaohjelmassa asetetun vuoden 2015 tavoitteen (61,9 %). Samanaikaisesti maan keskimääräinen työllisyysaste kohoaisi 70,5 %:iin, jolloin ero kaventuisi 4,0 %-yksikköön. Edelleen vuoteen 2016 mennessä Kainuun työllisyysaste kohoaisi 68,9 %:iin ja maan keskimääräinen 72,0 %:iin, jolloin ero kaventuisi 3,1 %-yksikköön.

Kainuun maakuntaohjelmassa tavoitteena on, että työvoiman saatavuus turvataan kysyntää vastaavasti ja työvoiman osaaminen vastaa kysyntää.

Kainuussa vallitsi alkuvuodesta 2012 vielä historiallisen hyvä työllisyys, mutta toukokuusta 2012 alkaen työllisyystilanne on kuukausi kuukaudelta yhä selvemmin heikentynyt. Työttömyyden kasvu ja erityisesti Kainuussa järjestetyn koulutuksen osuvuus työnantajien tarpeeseen ovat parantaneet osaavan työvoiman saatavuutta.

Osaavan työvoiman saatavuutta mitataan indikaattorilla 'rekrytointiongelmia kokeneiden toimipaikkojen osuus työvoimaa hankkineista toimipaikoista' (Tilastokeskus/TEM). Vuonna 2011 indikaattori oli Kainuussa 28 %, kun se vuonna 2012 oli 26 % ja koko maassa 31 %.

Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa arvioidaan myös TE-toimiston kolme kertaa vuodessa laatimalla ammattibarometrillä. Kainuun TE-toimiston ammattibarometrin arvioissa näkyy myös työmarkkinatilanteen heikkeneminen sekä työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainon

muuttuminen. Ylitarjontaa työvoimasta arvioidaan nyt olevan aiempaa useammassa ammatissa. Pulaa työvoimasta on puolestaan aiempaa harvemmassa ammatissa. Työvoiman kysynnän kasvaessa tilanne saattaa kuitenkin muuttua hyvinkin nopeasti.

Johtopäätökset

Työllisyysastetavoitteen saavuttaminen eteni hyvin vielä viime vuoden ensimmäisellä puoliskolla, mutta varsinkin vuoden viimeisellä neljänneksellä Kainuun työllisyysaste romahti. Se johtuu työttömyyden nopeasta kasvusta. ETLA:n alue-ennusteen mukaan Kainuun työllisyysaste kuitenkin kohoaisi lähivuosina ripeämmin kuin maassa keskimäärin, jolloin maakuntaohjelmassa asetettu tavoite saavutettaisiin ja ero maan keskimääräiseen työllisyysasteeseen kaventuisi taas huomattavasti.

Työllisyysasteen kohottamiseen vaikuttavia toimia ovat mm. kestävää kasvua ja työllisyyttä tukeva elinkeinopolitiikka, työurien pidentäminen, innovaatiopolitiikka, rakennemuutosten ennakointi ja hoito, aktiivinen työvoimapolitiikka, nuorten syrjäytymisen ehkäisy, opintojen tiivistäminen, aikuiskoulutuksen ja työvoimakoulutuksen kehittäminen sekä rakennetyöttömyyden purku.

Työvoiman saatavuus -tavoitteen saavuttaminen on edennyt viime vuosina hyvin ja työvoiman osaaminen vastaa kysyntää Kainuussa paremmin kuin maassa keskimäärin. Osaavan työvoiman saatavuuden arvioidaan pysyttelevän jatkossa kutakuinkin nykyisellä tasolla. Vuosina 2013–2015 Kainuun ELY-keskuksen tavoitteena on, että rekrytointiongelmia kokeneiden toimipaikkojen osuus työvoimaa hankkineista toimipaikoista rajoittuisi enintään 30 %:iin, kun se viime vuonna oli 26 %.

Osaavan työvoiman saatavuus on Kainuun talouskasvun ja yritystoiminnan kehittymisen varsin keskeinen edellytys. Työvoima- ja koulutuspolitiikan painopistettä tulee siirtää yhä enemmän työvoiman osaamisen parantamiseen. Olennaista osaavan työvoiman saatavuuden turvaamisessa on työvoiman koulutus. Kainuun koulutustarjonta tulee mitoittaa työmarkkinoiden tarpeeseen ja kohdentaa työnantajien kysyntään.

RAKENNETYÖTTÖMYYDEN PURKU JA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMINEN

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Tavoitteena on rakennetyöttömyyden alentaminen, työttömyysjaksojen pitenemisen ja syrjäytymisen ehkäisy.

Rakennetyöttömyyteen tilastoidaan pitkäaikaistyöttömät, toistuvaistyöttömät, palveluilta työttömäksi jääneet ja toistuvasti palveluille sijoittuneet. Kainuussa rakennetyöttömyys oli korkeimmillaan 2000-luvun alkupuolella, jolloin se oli noin 4 500 henkilöä. Rakennetyöttömyys on vähentynyt hitaasti vuosi vuodelta ja oli vuonna 2012 noin 2 800 henkilöä. Työllisyyden heikentyessä vuoden 2012 jälkimmäisellä puoliskolla myös rakennetyöttömyys kääntyi kasvuun.

Rakennetyöttömyyteen lukeutuvien osuus Kainuun työttömyydestä on yli 60 %. Rakennetyöttömyyden kova ydin, pitkäaikaistyöttömyys, on valtaosin kouluttautumaton ja ikääntyvää työvoimaa. Se osuus rakennetyöttömyydestä ei juurikaan työllisty vaan työttömyys päättyy useimmiten eläkeratkaisuihin. Heikentyneestä työllisyyskehityksestä johtuen rakennetyöttömyys on noin 7 % vuoden takaista korkeammalla.

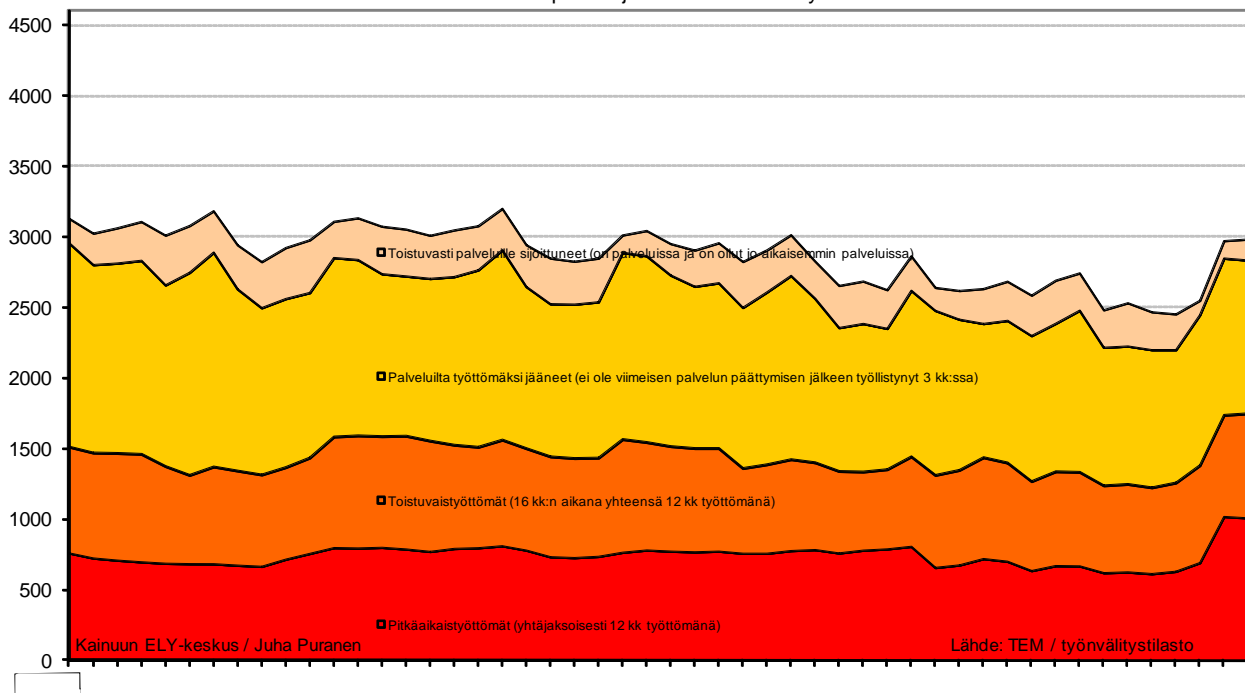
Taulukko 15. Rakennetyöttömyys*) helmikuussa 2011–2013.

	2013 helmikuu	2012 helmikuu	2011 helmikuu	muutos 2012-13 henk.	muutos 2012-13 %	muutos 2011-12 henk.	muutos 2011-12 %
Rakennetyöttömyys yhteensä	2985	2803	2953	182	6,5	-150	-5,1
Pitkäaikaistyöttömät	1008	857	772	151	17,6	85	11,0
Toistuvaistyöttömät	742	674	745	68	10,1	-71	-9,5
Palveluilta työttömäksi jääneet	1086	1068	1213	18	1,7	-145	-12,0
Toistuvasti palveluille sijoittuneet	149	204	223	-55	-27,0	-19	-8,5

*) Kainuun TE-toimistosta palveluja hakevat rakennetyöttömät

Rakennetyöttömyys*) Kainuussa 2009 - 2/2013

*) Kainuun TE-toimistosta palveluja hakevat rakennetyöttömät

Kuva 22. Rakennetyöttömyys Kainuussa 2009–2/2013

Johtopäätökset

Rakennetyöttömyyteen luettavien ryhmä on heterogeeninen. Siihen kuuluu eri-ikäisiä ja erilaista osaamista omaavia miehiä ja naisia. Osalla on ammatillista koulutusta ja osalta se puuttuu kokonaan. Joillakin on takanaan pitkä työhistoria ja jotkut eivät ole olleet juurikaan työssä avoimilla työmarkkinoilla. Joillakin työllistymistä vaikeuttaa alentunut työ- ja toimintakyky. Yhteistä rakennetyöttömyyteen kuuluville on se, että heillä on vaikeuksia työllistyä avoimille työmarkkinoille ja tämän vuoksi riski syrjäytyä työmarkkinoilta. Näistä syistä heille järjestettäviksi palveluiksi eivät riitä tavanomaiset työvoimapalvelut. Heille tarvitaan työmarkkinoille kuntouttavia palveluja, joita ovat julkisten työvoimapalveluiden lisäksi kuntien (Kainuussa sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän) järjestämisvastuulla olevat sosiaali- ja terveystyöpalvelut.

Mikäli työttömyysjaksojen pitkittymistä ja työmarkkinoilta syrjäytymistä ei pystytä jatkossa ehkäisemään, uhkaa Kainuuseen jäädä suhteellisen suuri (arviolta 1 500–1 800 henk.) pysyvästi työmarkkinoilta syrjäytyneiden joukko. Kainuun nykyisen suuren työvoimareservin vähetessä jäljelle jäävä reservi ei sijoitu enää työhön avoimille markkinoille.

TL3 MAASEUTU

Kainuun maaseudun väestö vähenee edelleen voimakkaasti. Pitkistä etäisyyksistä aiheutuu entistä enemmän vaikeuksia erityisesti harvaan asutulle maaseudulle. Kainuun maaseudun elinkeinoista tärkein on edelleen alkutuotanto, tarkastelujaksolla alan tuotantomäärät ja aluetalousvaikutukset ovat säilyneet entisellä tasolla, eräiltä osin olleet jopa kasvu-uralla.

Maidon tuotanto on kasvanut useana peräkkäisenä vuotena, edellisvuoden kasvu yli 1,3 milj. litraa. Luomutuotannolla on vahva ja yhä kasvava asema maataloudessa. Luomupeltoalan osuus koko Kainuun viljelystä peltoalasta on tällä hetkellä noin 23,2 %.

Metsätaloudessa yksityismetsien hakkuumäärät olivat vuonna 2011-12 1,2 – 1,4 miljoonaa kuutiometriä vuosittain. Kainuun metsäsektorin kokonaistuotos on vaihdellut 350 -360 M€/v ja toimiala työllistää edelleen yli 1500 henkilöä.

Valtioneuvoston päätöksen (2008) mukaan on vähintään 100 megabitin laajakaistan oltava viimeistään vuoden 2015 lopussa koko maassa kysynnän mukaan lähes kaikkien vakinaisten asuntojen sekä yritysten ja julkishallinnon toimipaikkojen ulottuvilla, enintään 2 km:n päässä. Kainuussa on aloitettu laajakaistaverkkoa koskevat hankkeet ovat toteutettu Puolangan kunnan alueella kokonaan ja ovat toteutuksessa Sotkamon, Suomussalmen, Hyrynsalmen ja Ristijärven kuntien alueilla. Kajaani, Paltamo ja Kuhmo eivät ole vielä toistaiseksi aloittaneet hankkeitaan.

Elinvoimainen ja monipuolinen elinkeinotoiminta

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kehittämistoimintaa on jatkettu teemaohjelmaperusteisesti; vuonna 2010 toteutetun väliarvioinnin tulokset ovat apuna kunkin teeman toiminnan kehittämisessä ja mahdollisessa uudelleen suuntaamisessa.

Suurimmat kehittämisresurssisatsaukset ovat toteutuneet tarkastelujaksolla 2011-2012 metsä- ja puutaloudessa, keskimäärin noin 2 miljoonaa euroa/v, seuraavaksi kyläteemassa, keskimäärin 1,7 M€/v, seuraavaksi maaseutuelinkeinojen teemassa, keskimäärin 1,3 M€/v. Bioenergiateemassa ja luontomatkailun teemassa ja satsaukset ovat jääneet vähäisemmiksi. Uusia maaseudun mikroyrityksiä on syntynyt tarkastelujaksolla 10- 20 kpl / v.

Kehittämisresurssien suuntaaminen hanke- ja yritystukiin ei ole toteutunut alkuperäisen allokation mukaisesti; yritystukien osuus on jäänyt noin 20 % tasolle käytetyistä myöntövaltuuksista maaseuturahoituksesta, kun alkuperäinen tavoite oli 40 – 50 % tasolla. Ilmiötä voidaan selittää ohjelmakauden aikana Kainuussa tarjolla yritysrahoituksen runsaudella; äkillisen rakennemuutoksen rahoitus on lisännyt yrityksille tarjolla olevan kehittämisrahoituksen määrää, eikä maaseuturahaston yritysrahoitukselle ole riittänyt kysyntää riittävästi.

Taulukko 16. Kainuun maaseudun määrällisten tavoitteiden toteuma 2008, 2011 ja tavoite 2014

	2008	2011	2014
Aktiivitulojen määrä (kpl)	1100	975	750
Aktiivitulojen peltoala (ha/tila)	29	32,6	29
Luomun osuus peltoalasta (%)	20	23,2	25
Maidontuotanto (M l)	64	64,5	65
Maatilatalouden kokonaistulot (M €)	95*	100	90
Metsätalouden työpaikat	1075	1050	1150
Metsätalouden liikevaihto (M €)	235	360	300
Metsäenergia (GWh)	499	550	700
Muut yritysten toimipaikat		1800	1800
Luontomatkailun työpaikat	100*	120	200

*v. 2007

Maatalouden ja elintarviketuotannon alueellinen tuotantopotentiaali on säilynyt alueella ja alan arvonnäisyys on jopa kasvanut tarkastelujaksolla. Lähiruuan käyttöä on onnistuneesti kampanjoitu kainuulaisissa ravintoloissa ja julkisessa ruokahuollossa. Luomuviljelyssä oleva peltoala on kasvanut 23 %:iin.

Rahoitettujen maatilojen sukupolvenvaihdosten määrä jäi alle suunnittelun tavoitteen eli 7 -9 kappaleeseen vuodessa. Toteutuma on jäänyt alle puoleen tällä ohjelmakaudella tavoitellun tason, joka on 20 kpl /v.

Maatilainvestoinneissa toteutuneet maidontuotantoyksiköiden tuetut investoinnit jäivät myös alle tavoitellun tason eli 5 - 10 tuettuun navettainvestointiin tarkastelujaksolla ja lihantuotannossa 0 - 2 tuettuun navettainvestointiin. Rakennusinvestoinneissa toteutuneiden investointien koko on ylittänyt arvioidut tavoitekoot koko tämän vuosikymmenen ajan, siten tuotantokapasiteettia on nykyaikaistettu jo 50 prosentin osalta koko tuotantokapasiteetista eläinpaikoilla laskettuna.

Muilla investointitukitoimenpiteillä on parannettu peltojen kuivatusta, tilojen tuotantoympäristöjä, uudistettu tilan tuotevarastoja ja kuivaamoja sekä maatilojen tuotteiden kauppakunnostustiloja. Yrittäjien työssä jaksamista on tuettu kehitys ja koulutustoiminnalla.

Johtopäätökset:

Maatilojen sukupolvenvaihdosten ja investointien aktivoimiseksi on jatkettu kampanjatoimintaa, johon on haastettu mukaan eri maaseudun kehittämistahoja: mm. ProAgria, MTK, kunnat, meijerit, rahalaitokset. Maatilayrittäjille on järjestetty aiheeseen liittyen mm. koulutusta, tiedotusta, lähetetty kaikille tiloille tietopaketteja sukupolvenvaihdoksista, välitetty tietoa median välityksellä. Maaseutuelinkeinojen teeman alla olevat kehittämishankkeet ovat tehneet aktiivisesti kampanjan mukaisia toimenpiteitä.

Elintarvikestrategian ja sen toimenpideohjelman toteutusta on jatkettu kehittämishanketoiminnalla. Kehittämistoiminnan koordinoituvastuu on ProAgria Kainuu Ry:llä, jotta keskeiset tavoitteet saavutetaan. Vuonna 2008 käynnistynyt Kalaleader-toiminta jatkuu. Suurpetokantojen ja porotalouden välille pyritään löytämään kestävä tasapainotilanne erillisten kehittämishanketoiminnan kautta. Hankkeen toteutusvastuu on Suomussalmen kunnalla.

Yrityshankkeiden aktivoimisen edistämiseksi Kainuussa on käynnistetty hankemuotoisesti maaseutuyritysten asiakasvastaava – toiminta. Hankkeella on saatu lisättyä yrityshankkehakemusten määrää ja laatua. Toimintaa on syytä jatkaa myös tulevaisuudessa.

Elämisen laadun ja hyvinvoinnin parantaminen

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Maaseudun monipalvelukeskus -toiminnan toteutusmahdollisuuksia on selvitetty Kainuun Nuotta Ry:n toimesta. Aiheesta on käynnistynyt Kainuun maakuntakuntayhtymän rahoittama Kylien palvelukeskus, PALKE -hanke. Myös Kuhmossa toteutuksessa oleva Wieksi Wie - hanke demonstroi maaseudun palvelujen uusia järjestämismalleja Pohjois-Kuhmon kyläalueilla.

Kylien vesihuolto-osuuskuntien hakemia viemäröintihankkeita on rahoitettu tarkastelujaksolla Kajaaniin ja Kuhmoon. Hankkeiden koko on vaihdellut 0,7 – 2,1 M€:n välillä.

Valtioneuvoston päätöksen mukaisilla runkoverkkohankkeilla mahdollistetaan kylien itse toteuttamisen kyläverkkohankkeiden toteutusedellytyksiä. Pisimmällä kyläverkkojen rakentamishankkeissa ollaan yksittäisillä Puolangalla ja Sotkamossa sekä Hyrynsalmen ja suomussalmen yksittäisillä kyläalueilla.

Kyläsuunnitelmien päivittäminen jatkuu kyläteemahankkeessa. Kainuun toimii kaksi Leader-toimintaryhmää, joiden kautta maaseudun paikalliseen kehittämiseen kanavoituu EU-rahoitusta.

Johtopäätökset

Maakuntahallintokokeilun päättyminen ja samanaikaisesti valtakunnallisessa valmistelussa oleva kuntarakenne ja sote -palvelurakennemuutos asettavat suuria haasteita maaseudun palvelujen säilymiselle. Hanketoiminnalla voidaan rakentaa uusia malleja palvelujen järjestämiseen ja ylläpitämiseen. Myös hallintokokeilun myönteiset tulokset on syytä säilyttää ja hyödyntää kuntien välisessä yhteistyössä, kun palveluja järjestetään uudella toteutusmallilla.

Maaseutualueiden infrastruktuurin ylläpito ja kehittäminen ei onnistu ilman julkisten varojen merkittävää käyttöä. Tie- ja vesihuolto- sekä laajakaistahankkeet ovat tärkeysjärjestyksessä ensimmäisinä.

Monipuolinen kehittäjäverkosto ja toimiva maaseudun osaamisrakenne

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kainuun maaseuturyhmä on kokoontunut määräajoin tarkastelemaan alueellisen maaseutusuunnitelman ja toimintaryhmien kehittämissuunnitelmien toteutustilannetta. Kokoontumisissa on käsitelty muita maaseudun kehittämisen ajankohtaisaiheita. Koulutuksen ja tutkimuksen (esim. KAO, KAMK, Kajaanin yliopistokeskus, Woodpolis, Snowpolis) sekä muiden yhteistyörakenteiden ja -verkostojen (esim. kunnat, Kantripolis, ProAgria, Kainuun Nuotta ry.) yhteinen koulutus- ja tutkimusyhteistyö ja vuorovaikutus hakevat vielä muotojaan. Asiassa on tehty ja on tekeillä pienimuotoisia selvityksiä esim. elintarvikeyrityksille tarpeellisten tuotekehitystilojen saamiseksi alueelle. Kainuun molemmat Leader-ryhmät ovat jatkaneet tuloksellista toimintaansa tarkastelukaudella. Leader-toiminnasta olisi hyvä olla tarkempaa arviota; toimintaryhmiltä itseltä ei ole pyydetty arvioita – olisiko se paikallaan?

Johtopäätökset

Osaamisen kehittämisen merkitys korostuu entisestään. Alueen osaamis pohjan kapeus haastaa maaseudun kehittämiseen osallistuvan verkottumaan kansallisesti ja kansainvälisesti uuden osaamisen hankkimiseksi maakuntaan. Oppilaitoksilla ja oppilaitosympäristöillä on korostuva merkitys verkostojen solmukohtina.

TL4 HYVINVOINTI

Päätöstä maakunnallisesta hyvinvointistrategian laatimisesta ei ole tehty, eikä työtä aloitettu. Toimintaympäristön muutos mm. Kainuun hallintokokeilun päättyminen (12/2012), Terveystieteiden laaki (5/2011) vaikuttaa maakunnalliseen hyvinvointistrategiatyöhön korostaen entisestään kuntien roolia kuntalaisten hyvinvoinnin edistäjänä. Maakunnallisen hyvinvointistrategian/hyvinvointiohjelman laatiminen vaatii lisäkeskusteluja eri toimijoiden roolista ja vastuista sekä strategian/ohjelman tarpeellisuudesta.

län iloinen Kainuu, maakunnallinen **ikäntymispoliittinen strategiatyö** vuoteen 2030 toteutettiin esiselvityksen pohjalta 1/2011 – 7/2012 (www.maakunta.kainuu.fi/ikaantymispoliittinen_strategia). Strategian päätavoitteet ovat ikääntyvien osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen, toimintakyvyn ja terveyden parantuminen sekä terveyserojen kaventuminen, laadukkaiden ja tehokkaiden palvelujen kehittäminen.

Hyvinvointifoorumitoiminta toteutui yhteistyössä Koko-ohjelman kanssa 9/2010 – 9/2011. Koko-ohjelman päätyttyä myös hyvinvointifoorumitoiminta hiipui, koska foorumitoiminnalla ei ollut pysyvää, sovittua koordinoitaitahoa.

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Toimintaympäristön muutos haastaa kainuulaiset toimijat selkiyttämään rooleja ja vastuita hyvinvointityössä. On tärkeää, että hyvinvointi säilyy keskeisenä toimintalinjana maakuntaohjelmassa. Iän iloisen Kainuun, maakunnallisen ikääntymispoliittisen strategian toimeenpano edellyttää aktiivisia toimia toteutuakseen. On tarpeellista käynnistää keskustelu hyvinvointifoorumitoiminnan koordinoinnin vastuutahosta ja toiminnan uudelleen käynnistämisestä.

Taulukko 17. Kainuun hyvinvoinnin seurantaindikaattorit ja toteuma 2000-2011.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lastensuojelun avohuoltopalvelujen piirissä													
%-osuus 0-17 vuotiaista													
Kainuu	3,3	4,2	4,1	5,4	5,0	5,6	5,9	6,1	6,4	8,0	7,8	7,4	..
Koko maa	4,0	4,0	4,4	4,7	5,0	4,9	5,0	5,3	5,4	5,8	6,5	6,7	..
Sairauspäivärahaa saaneet työkäiset, 1000/16-64-vuotiaista													
Kainuu	83,8	86,0	87,0	92,5	96,2	97,9	99,0	106,4	105,4	100,3	105,2	110,6	..
Koko maa	87,0	88,2	93,7	95,3	97,9	100,4	101,4	100,4	99,3	94,4	92,0	93,2	..
Työkyvyttömyyseläkettä saavat, % 16-64 vuotiaista													
Kainuu	10,7	10,4	10,4	10,5	10,4	10,4	10,5	10,8	11,0	11,0	11,0	11,0	..
Koko maa	7,7	7,4	7,4	7,4	7,4	7,5	7,4	7,5	7,6	7,6	7,4	7,3	..
Kansantautien summaindeksi, vakioitu													
Kainuu (Koko maa=100)	130,5	131,5	131,2	132,4	131,2	130,3	129,4	129,5	130,0	130,0	130,3	129,4	129,3
Sairastavuusindeksi, ikävakioitu													
Kainuu (Koko maa=100)	119,1	119,6	120,4	121,1	120,4	118,7	119,7	120,0	121,2	120,4	120,0	120,9	..
Toimeentulotukea saaneet henkilöt vuoden aikana, % asukkaista													
Kainuu	9,0	8,7	8,4	8,1	7,6	7,2	7,1	7,0	7,1	7,7	7,6	7,4	..
Koko maa	8,8	8,5	8,3	8,1	7,7	7,2	6,8	6,5	6,4	7,1	7,0	6,9	..

Johtopäätökset

Tarkasteluun valitut hyvinvointi-indikaattorit osoittavat kauttaaltaan muuta maata korkeampia prosenttiosuuksia. Väestön ikävakioitu sairastavuusindeksi on 120,9, kun se koko maassa on 100. Väestön hyvinvointia kuormittavat kansantaudit ja korkea työkäisten sairauspäivärahaan oikeutettujen määrä. Työkyvyttömyyseläkettä saavien 16–64 -vuotiaiden %-osuus on korkea 11 %, kun se muualla maassa on 7,3 %. Lastensuojelun avohoitopalvelujen piirissä olevien %-osuus 0-17 vuotiaista on laskenut 8,0 prosentista 7,4 prosenttiin, päinvastoin kuin muualla maassa lastensuojelun avopalveluiden piirissä olevien prosenttiosuus on lisääntynyt.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita on muodostettu sekä kunnallisina että maakunnallisina ryhminä. Maakunnallinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä (hyte) kokoontui vuosina 2010 ja 2011. Vuoden 2012 aikana maakunnallinen työryhmä ei kokoontunut lainkaan mm. resurssipulan johdosta. Kuntiin nimetyt hyte-työryhmät aloittelivat toimintaansa ja niiden rooli oli myös osittain jäsentymätön. Toimintaympäristön muutoksen johdosta hyte-rakenteita on vielä tarkistettava, erityisesti maakuntatasolla.

Sähköinen hyvinvointikertomustyö aloitettiin vuonna 2010 ja työ jatkuu edelleen. Sähköinen hyvinvointikertomus on työväline, jolla kuvataan väestön hyvinvointia ja terveyttä. Indikaattorien tulkinnan kautta mahdollistuu väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kunta-/maakuntakohtaisten tavoitteiden ja tarvittavien toimenpiteiden määrittely. Toimintaympäristön muutoksesta johtuen maakunnallinen hyvinvointikertomustyö tullaan määrittelemään uudelleen.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelma kytkeytyy Terveystieteiden tutkimuskeskuksen mukaiseen järjestämissuunnitelmaan, jota ollaan valmistelemaan. Tällä työllä luodaan pohjan vuonna 2010 toteutettu aikuisväestön terveys – ja hyvinvointitutkimus, jossa selvitettiin laajasti kainuulaisten kokemuksia omasta terveydestä ja hyvinvoinnista (ATH). Tutkimuksen tuloksia on jaettu väestölle monikanavaisesti mm. lehdistön, radion, sosiaalisen median, opinnäytteiden avulla.

Kuntien ja maakunnan luottamushenkilöitä sekä virkamiehiä on koulutettu käyttämään Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten ennakoarviointi (IVA +) -menetelmää päätöksenteon tukena. Ennakoarviointi ei ole vielä systemaattisessa käytössä, joten koulutuksia jatketaan edelleen. Tehdyt IVA+ -arviointit on koottu Kainuun SOTE –kuntayhtymän verkkosivustolle.

Osallistumista ja osallisuutta on vahvistettu luomalla kehittäjäasiakas, kehittäjäyhteistyö ja uusimpana kehittäjäkylä – toimintamallit. Omahoito- ja terveyden edistämisen tukemiseksi kaikille terveysasemille on avattu omahoitopisteet, joissa asiakkaiden on mahdollista käyttää tietokonetta mm. tutustua omahoitosivustoon ja tehdä ajanvaraus laboratorioon sekä mitata omatoimisesti esim. verenpainetta. Lisäksi omahoitopisteissä on tarjolla tukimateriaalia kainuulaisten käyttöön.

Johtopäätökset

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakennetyö on aloitettu, mutta tuloksellinen toiminta vaatii vielä paljon jatkotyöskentelyä. Toimintaympäristön muutos mm. Kainuun hallintokokeilun päätyminen ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen velvoittavat kuntia ja kuntayhtymää sopimaan terveyden edistämisen tavoitteista ja vastuutahoista. Sähköisen hyvinvointikertomustyön nivominen osaksi kuntajohtamista on haasteellista hyvinvoinnin laaja-alaisuudesta johtuen. Hyvinvointikertomusprosessi etenee vaihtelevasti eri kunnissa.

Ennakoarviointimenetelmän (IVA+) käyttö edellyttää jatkuvaa koulutusta ja tukea, jotta toiminta olisi systemaattista ja se tukisi päätöksentekoa. On erityisen tärkeää, että kainuulaisia tuetaan entistä enemmän ottamaan vastuuta omasta terveydestä ja hyvinvoinnista. Kansalaisten motivoimiseen ja tukemiseen tarvitaan erilaisia toimintatapoja ja omahoitopalvelun edelleen kehittämistä.

Terveyserojen kaventaminen

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Syrjäytymisen ehkäisy sekä kainuulaisten työ- ja toimintakunnon parantaminen ovat olleet toiminnan keskiössä, mutta työ on painottunut pääasiassa korjaavaan työhön eikä niinkään ennaltaehkäisyyn. Taustalla on tutkittu tieto, jonka mukaan Kainuussa väestöryhmien väliset sosioekonomiset terveyserot ovat muuta maata syvemmät, eikä niitä ole pystytty kaventamaan. On luotu toimintamalleja, joiden avulla tähdätään terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvoon esim. työttömien terveystarkastukset.

Yhteistyötä asiantuntijalaitosten kanssa on jatkettu.

Johtopäätökset

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintamallien juurruttaminen on haasteellista ja aikaa vievää sekä resursseja vaativaa moniammatillista toimintaa. Terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyötä tulee Kainuussa jatkaa erityisesti terveyseronäkökulma huomioiden. Kuntien ja järjestöjen rooli ja merkitys terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä korostuu. Yhteistyötä asiantuntijalaitosten kanssa jatketaan ja tutkitun tiedon hyödyntämistä lisätään.

Uudet toimintatavat hyvinvointipalvelujen tuottamisessa

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Maakunnallisesti on tehty palvelustrategialinjauksia, joiden työstämistä jatketaan. Oman terveyden ja hyvinvoinnin hallinnan tueksi on kehitetty ja pilotoitu kainuulaisille omahoitosivusto ja sähköinen omahoitoalusta. Vanhuspalveluissa palveluseteli on laajasti käytössä ja kehitteillä on geneerinen malli asiakkaan valinnan tueksi (palvelutarjotin, palveluohjaus). Lisäksi on selvitetty henkilökohtaisen budjetin soveltuvuutta ikäihmisten palveluihin. On toteutettu menestyksekkäästi pieniä kokeiluja sosiaali- ja terveysterveysten palvelujen ja kulttuuripalvelujen yhteistyötä. Tietoa on jaettu poliittisille päätöksentekijöille ja virkamiehille hyvinvoinnin ja terveyden eriarvoisuudesta, mutta konkreettiset toimet erojen kaventamiseksi eivät vielä ole olleet riittäviä.

Johtopäätökset

Kainuulaisten oman vastuunoton tukea tulee edelleen vahvistaa. Palvelusetelin käyttöä tulisi laajentaa esimerkiksi niihin palveluihin, joita julkisen palvelujärjestelmä ei pysty tuottamaan. Näin lisätään myös asiakkaan valinnan vapautta. Kulttuuripalveluiden merkitystä osana kainuulaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä tulisi vahvistaa. Kaikissa palveluissa päätöksenteosta konkreettiseen toteutukseen hyvinvoinnin ja terveyden tasa-arvo tulee olla toimintaa ohjaavana periaatteena.

Kolmas sektori

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kolmas sektori on merkittävä toimija hyvinvoinnin kentällä. Parhaiten tunnettuja kolmannen sektorin tuottamia palveluja ovat potilasjärjestöjen tuottamat vertaistuki- ja neuvontapalvelut, joiden merkitys on entisestään kasvanut sosiaali- ja terveydenhuollon talouden kurimuksessa.

Myös eri hankkeissa haetaan uusia malleja ja kolmannen sektorin toimijoiden (kyläyhdistykset ja osuuskunnat, joiden kautta alueen pienyritykset toimisivat) mahdollisuuksia toimia mm. terveyttä edistävien, sairauksia ehkäisevien liikuntapalvelujen, kotihoitopalvelujen tai terveydenhoitopalvelujen tuottajina itse kylillä (Wieksi Vie -hanke ja Palke eli Palvelukeskukset -hanke). Tarkoitus on hyödyntää uusimman teknologian, uusien toimintatapojen ja tehokkaiden tietoliikenneyhteyksien suomia mahdollisuuksia palvelujen tuottamisessa ja toimittamisessa asiakkaalle.

Alueen järjestöt ovat kokoontuneet, suunnitelleet yhteistyötään ja osallistuneet mm. maakuntaohjelman laatimiseen epävirallisena järjestöfoorumina.

Johtopäätökset

Eri sektoreiden tulisi sopia yhteiset tavoitteet hyvinvoinnin toteuttamiseksi ja edetä suunnitelmallisesti. Kolmannen sektorin toimintaedellytykset tulisi turvata, jotta pitkäjänteinen terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyö mahdollistuisi. Kolmannen sektorin toteuttaman vapaaehtoistyön arvostusta tulee nostaa

Palvelukeskusten perustaminen ja palvelujen uudelleen muotoilu on osoittautunut hyvin haasteelliseksi. Ongelman muodostaa monessakin tapauksessa myös hankkeen päätyminen ja tukirahoituksen siihen loppuminen. Toiminnan jatkuminen ilman hankerahoitusta tulee suunnitella hankerahoitusta haettaessa ja varmistaa hankkeen alkaessa.

Järjestöjen jäsenhankintaan ja toiminnan uudistamiseen sekä toiminnan tukemiseen tulisi saada pysyvämpää apua kuin satunnaiset avustukset. Erityisesti potilasjärjestöt tulisi ottaa mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeisiin ja näin varmistaa vuorovaikutus ja toiminnan kehittäminen eri tahojen kesken.

TL5 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Infrastruktuurin toimivuus ja asuinympäristö

Asuin- ja kulttuuriympäristöt

Nykytila

Kainuun maakuntakaava tuli lainvoimaiseksi kesällä 2009. Maakuntakaava ohjaa kaupunkien ja kuntien maankäytön suunnittelua maakuntaohjelmassa esitettyjen tavoitteiden suuntaan. Puolustusvoimien ampuma- ja harjoitusalueita koskeva vaihemaakuntakaava on ympäristöministeriössä vahvistettavana. Maakuntavaltuusto on tehnyt päätökset tuulivoimaa ja kaupan suuryksiköitä koskevien vaihemaakuntakaavojen käynnistämisestä. Asuntojen rakentamistoiminnan ja kuntatason kaavoituksen pääpaino Kainuussa on Kajaani - Sotkamo - alueella sekä Kuhmossa ja Suomussalmella. Pientalorakentamisesta merkittävä osa liittyy lomarakentamiseen.

Kainuun ELY -keskus on vuonna 2012 kohdentanut rakennusperinnön hoitoavustuksiin kansallista rahoitusta 57 000 euroa. YTY- töiden kautta vanhojen rakennusten kunnostamiseen kohdistui 130 000 euroa. Museovirasto on avustanut yhtä kohdetta 5 000 eurolla. Kotiseutuliitto on lisäksi myöntänyt rakennusten kunnostamisavustuksia useille yhdistyksille yhteensä 60 000 euroa. Kajaania lukuun ottamatta jokaisessa kunnassa on laadittu koko kuntaa käsittelevä kulttuuriympäristöohjelma, joista osalla olisi jo uudistamistarvetta. Maakunnallinen kulttuuriympäristöohjelma on valmisteilla.

Toimenpiteiden toteutuminen

Tuulivoimaa ja vähittäiskaupan suuryksikköjä koskevien vaihemaakuntakaavojen laadinta on käynnistynyt. Kajaanissa on käynnistynyt Kajaanin keskustaaajaman yleiskaavan muutos maakunnallisen kulttuuriympäristöohjelman laatiminen on käynnissä. Arvokkaiden maisema-alueiden ja perinnemaisemien kunnostamista ja hoitotyötä on jatkettu entisissä kohteissa osayleiskaavoitus on meneillään Sotkamossa Vuokatin ja Naapurivaaran valtakunnallisesti arvokkailla maisema-alueilla

Johtopäätökset

Elinympäristön laadun ja asuinviihtyvyyden parantaminen toteutuu maankäytön suunnittelun keinoilla sekä yksittäisten kunnostus- ja kehittämishankkeiden avulla.

Asuinympäristöön liittyvät kehittämistoimenpiteet ovat aktiivisinta nopeimmin kehittyvillä alueilla. Maakunnallisen kulttuuriympäristöohjelman valmistuttua sitä voidaan hyödyntää Kainuun matkailussa ja opetuksessa. Kulttuuriympäristön hoitoon ja rakennuskohteiden kunnostamiseen tulee turvata riittävät määrärahat.

Vesi- ja jätevesihuolto

Nykytila

Haja-asutuksen vesihuollon kehittämisen painopiste on ollut yhteisissä viemärintihankkeissa. Lisäksi on valmisteltu ja käynnistetty useita kehittämishankkeita. Viemärintihankkeiden määrärahatarve pysyy lähivuosina korkeana (yksittäisistä siirto) viemärintihankkeista johtuen.

Toimenpiteiden toteutuminen

- pohjavesien toimenpideohjelma pohjaveden hyvän laadun ja määrän turvaamiseksi on laadittu
- yhdeksän pohjavesialueen suojelusuunnitteluun liittyen on käynnistynyt kaksi EAKR -hanketta
- yksi EAKR -hanke on käynnistynyt vaarallisten aineiden kuljetusten riskien hallinnan kehittämiseksi
- haja-asutusalueen vesihuoltohankkeissa on liitetty vuonna 2012 yhteensä noin 150 taloutta viemäriverkoston piiriin
- Kainuun alueellinen vesihuollon kehittämissuunnitelma vuoteen 2020 on valmistunut.
- Kuntakohtaisten vesihuollon kehittämissuunnitelmien päivitystyö on käynnissä.
- Kainuun maa-ainesselvitys hanke on valmistumassa.

Johtopäätökset

Vesi- ja jätevesihuollon kehittämisessä on edetty maakuntaohjelman tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi on valmistunut Kainuun alueellisen vesihuollon kehittämissuunnitelman päivitys. Siinä on esitetty maakuntaohjelmaa tarkentavat kuntakohtaiset vesi- ja jätevesihuollon rakentamis- ja saneeraustarpeet vuoteen 2020. Rakentamistarvetta on erityisesti viemäriverkon laajentamisessa ja vesijohtoverkoston toimintavarmuuden parantamisessa. Saneeraustarvetta on vesi- ja viemäriverkoston putkistoissa sekä käsittelylaitoksissa.

Jätehuolto

Nykytila

Palavan jätteen rinnakkaispoltto ja hyötykäyttö on vaikeutunut UPM:n paperitehtaan energian käytön loputtua. Yhdyskuntajätteen hyötykäyttöaste on yli 50%. Neljälle käytöstä poistetulle kaatopaikalle on myönnetty jatkoaikaa kaatopaikan sulkemistoihin.

Toimenpiteiden toteutuminen

- Eloperäiset jätteet kiertoon hankkeella on etsitty mahdollisuuksia eloperäisten jätteiden kierrätysasteen kohottamiseen ja luonnonvarojen käytön korvaamiseen jätteperäisillä aineilla
- Kajaanin biologisen jätteidenkäsittelylaitoksen YVA selvitys on valmistunut keväällä 2010
- Vaalaan on laadittu biokaasulaitosten esisuunnitelmat

Johtopäätökset

Paperitehtaan lopettaminen on aiheuttanut lisähaasteita jätteen energiakäytön kehittämiseksi. Jätehuollon toimenpiteet ovat olleet maakuntaohjelmassa esitettyjen tavoitteiden mukaisia ja niitä tulisi jatkaa johdonmukaisesti uusien jätteen hyötykäyttömahdollisuuksien käynnistämiseksi.

Liikenne

Nykytila

Perustienpidon rahoituskehys on koko maassa edelleen tiukka ja sen reaaliarvo on supistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana merkittävästi. Kehityssuunta on ollut samankaltainen perusradanpidon osalta. Tiestön jokapäiväisen hoidon turvaamiseksi on jouduttu tinkimään ylläpidosta ja alueellisista investoinneista. Hoitoa ja ylläpitoa ohjataan valtakunnallisilla linjauksilla. Joukkoliikenteen palveluilla pyritään turvaamaan valtakunnallisesti määritellyt joukkoliikenteen peruspalvelutavoitteet. Kainuun, Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan yhteinen liikennestrategia valmistui 2011. Raporttiin on kirjattu kolmen maakunnan yhteiset kärkihankkeet sekä maakuntakohtaiset kärkitehtävät. Liikennestrategian 1. seurantaraportti on valmistunut keväällä 2013.

Kainuun hallintokokeilualueella tienpitoon ja joukkoliikennepalveluiden ostoihin käytettiin vuonna 2012 n. 22,1 milj. euroa (sis. alv 23 %). Siitä käytettiin tiestön hoitoon ja ylläpitoon n.18,0 milj. euroa, teollisuuden puuhoollon edellyttämiin tieinvestointeihin 0,24 milj. euroa. Loppuosa rahasta jakaantuu pienien alueellisten investointien suunnitteluun ja toteuttamiseen, liikenteen hallintaan, joukkoliikennepalvelujen ostamiseen sekä Talvivaaran kaivoshankkeen lisämaksuun 0,58 M€. Vaalan kunnan aluetta koskeva tienpidon rahoitus on sisällytetty Pohjois-Pohjanmaan ELY -keskuksen tienpidon määrärahoihin. Kainuun hallintokokeilu ja siihen liittynyt Kainuun erillinen tienpidon rahoitus on päättynyt vuoden 2012 lopussa.

Toimenpiteiden toteutuminen

- Tieverkon kunnosta on huolehdittu valtakunnallisten tavoitteiden edellyttämällä tavalla.
- Liikennestrategiatyön seurantaraportti on valmistunut keväällä 2013
- Vt 22 kehittämisen ensimmäisen vaiheen suunnittelu on käynnistynyt
- Ylivieska – Iisalmi – Kontiomäki rataosan kehittämistyö on käynnistymässä hallituskaudella 2012-2015
- Kt 89 Kontiomäki – Vartiusselän leventämisestä on tehty päällystystöiden yhteydessä vuosina 2009-2010. Levennetyn ajoradan osuus on n. puolet tien pituudesta.
- Kehittämishankkeet ovat lähteneet pääosin toteutumaan. Rahoituksen niukkuudesta johtuen hankkeita joudutaan asettamaan tärkeysjärjestykseen ja karsimaan
- Kontiomäen rautatieaseman raakapuuterminaalien rakentamistyö on käynnistynyt.

Johtopäätökset

Tieverkon kunnosta on huolehdittu valtakunnallisten tavoitteiden edellyttämällä tavalla. Perustienpidon rahoituksen niukkuus hidastaa hankkeiden toteutumista, eikä investointeja ole mahdollista toteuttaa riittävästi.

Jatkotoimenpiteinä ovat riittävän tienpidon ja radanpidon rahoituksen turvaaminen ja hankkeiden priorisointi. Raakapuukuljetuksille tärkeän terminaaliverkoston toteuttamista tulee jatkaa. Päällystystöiden yhteydessä tulee edelleen toteuttaa tarvittavia tien leventämistoimenpiteitä. Pohjois-Suomeen perustetaan liikenne- ja logistiikka asioiden seurantaryhmä.

TIETOLIIKENNE

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kansallisen, vuoden 2010 loppuun mennessä, täytettävän tavoitteen mukaisia 1 Mbit/s yhteyksiä yleispalveluvolliseksi Kainuun kuntien alueelle nimetty teleoperaattori Kaisanet Oy on alueella toimittanut muutamia. Ongelmaksi pahimmille langattomien yhteyksien katvealueille sijoittuvien liittymien rakentamisessa muodostuu niiden rakentamisen hinta.

Kansallisen laajakaista kaikille 2015 -hankkeen (VN 4.12.2008) mukaan vuoden 2015 loppuun mennessä lähes kaikkien eli 99 prosenttia Suomen haja-asutusalueen vakituisista talouksista, yritysten toimipaikoista sekä julkishallinnon toimipisteistä tulee olla tehokkaiden tietoliikenneyhteyksien piirissä. Kainuun kunnista tavoitteen mukaista valokuituverkkoa rakennuttavat alueilleen Hyrynsalmi, Puolanka, Ristijärvi, Sotkamo, Suomussalmi ja Vaala. Kilpailutuksen tuloksena rakentaja on Kainuun ja Ylä-Savon alueella toimiva Kaisanet Oy. Puolanka rakennutti kuntansa alueen kokonaan valmiiksi vuosina 2011-12 aikana.

Kaisanet Oy on rakentanut Kainuussa hankkeessa mukana olevien kuntien alueille vuosien 2011-2012 aikana yhteensä 1240 km runko- ja tilaajaverkkoa, mikä on alustavasta Kainuun laajakaistarakentamisen suunnitellusta määrästä, 3700 kilometristä (jossa ei ole huomioitu tilaajan kustannettavaksi jääviä max. 2 km tilaajayhteyksiä) noin kolmannes ja puolet rakentavien kuntien alustavasta kokonaiskilometrimäärästä. Liittyjiä tuella rakennettuun haja-asutusalueen valokuituverkkoon on tähän mennessä yhteensä reilu 600 taloutta eli kunnasta riippuen noin viidennes tukikelpoisten alueiden potentiaalisista liittyjistä. Eniten liittyjiä on Puolangan ja Sotkamon kuntien alueilla.

Kuhmon kaupunki on päättänyt rakennuttaa kaupungin alueen osuuskuntavetoisesti, mahdollisimman kattavasti ja asiakkailleen tasahinnoitteluperiaatteella. Kajaanin kaupunki ei toistaiseksi muita kuntia suuremman rahoitusosuutensa vuoksi ole katsonut voivansa osallistua tietoliikenneyhteyksien rakentamiseen haja-asutusalueelleen. Paltamon kunnan alueen rakentamiseen ei kilpailutuksen tuloksena keväällä 2013 löytynyt kiinnostuneita operaattoreita. Kiinnostus kyläverkkorakentamiseen osuuskuntalähtöisesti on herännyt niiden kuntien kohdalla, jotka eivät vielä ole syystä tai toisesta hankkeissa edenneet.

Johtopäätökset

Vuoden 2013 lopulla kansallisessa hankkeesta tehdään väliarviointi tehdystä rakentamisesta, tuloksista ja kokemuksista sekä valtion tuen riittävydestä. Vaikka rakentamista hankkeissa voi jatkaa käytettävissä olevalla valtion tuella, jo nyt on nähtävissä tuen riittämättömyys asetettuihin tavoitteeseen pääsemiseksi.

Valtion varaamasta 66 miljoonasta eurosta (josta 3 milj. on lohkaistu Viestintävirastolle hankkeen toteuttamiseen) on tukipäätöksiä tehty 9,5 milj. euron edestä ja virastolla on sisällä tukihakemuksia parhaillaan runsaan 51 milj. euron edestä. Valtion tuen haku on vilkastunut ennakkomaksun mahdollistavan lakimuutoksen jälkeen, joten tuen hupeneminen kesken hankkeen toteutuksen on nopeasti näköpiirissä.

Osa haja-asutusalueen verkon rakentamisesta voitaneen jatkossa hoitaa Manner-Suomen maaseuturahaston tulevan kauden rahoitustuella, mutta muutoin kansallisen hankkeen jatkorahoitus on auki. Siitä muodostuu yksi maakuntien yhdessä hoidettava edunajamisen kohde.

Osuuskuntamuotoisella rakentamisella on muualla maassa saatu muita rakentamistapoja korkeammat liittymäprosentit sekä minimoitua rakentamisen kustannukset ja tilaajakohtaiset hinnat. Luonnollisesti kunnan oman verkkoyhtiön toimesta tapahtuva rakentaminen tai osuuskuntamuotoinen rakentaminen kysyy kunnalta enemmän valmiuksia taloudelliseen

riskinottoon. Loma-asumisen hyväksyminen mukaan tuettavan rakentamisen piiriin lisäisi perinteisten teleoperaattoreiden kiinnostusta valokuiturakentamiseen. Tähänastinen tukihakemuskäsittelyn hitaus on vaikeuttanut monen rakentajan suunnitelmia ja hankkeiden toteuttamisen aikatauluja sekä koko kansallisen hankkeen etenemistä. Liittymien hinnoittelulla ja rakennettavan alueen talouksien aktivoinnilla asiakkaalle jäävän tilaajaverkon kustannusten jakamiseksi on tehtävä enemmän tiedottamis- ja markkinointiponnistuksia.

Hyvän ja tehokkaan verkon suoma kapasiteetti ja toimintavarmuus kannattaa hyödyntää jo mahdollisimman varhain. Myös palvelunjärjestäjien ja tuottajien on syytä huomioida verkon tuomat mahdollisuudet. Tehokkaat ja luotettavasti toimivat tietoliikenneyhteydet ovat tärkeimmistä yksi maaseudun kylien elinvoimaisuuden tekijöistä. Se on vahvasti jo nyt asumisen, yrittämisen sekä muun toiminnan sujumisen tai onnistumisen edellytys haja-asutusalueillamme.

TURVALLISUUS

Tavoitteet

Tavoitteena on sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisten turvallisuusnäkökulmien ja turvallisuussuunnitelman toimeenpanon varmistaminen viranomaisten, muiden toimijoiden ja järjestöjen yhteistyönä, maakunnallisen turvallisuussuunnitelmien laatiminen ja toimeenpano sekä Kainuun pelastuslaitoksen toimintojen siirtäminen Kainuun maakunta -kuntayhtymään.

Toimenpiteet:

- maakunnallisen turvallisuussuunnitelman laatiminen ja käsittely kunnanhallituksissa v. 2010
- Kainuun pelastuslaitoksen hallinnolliset järjestelyt
- turvallisuusteeman huomioiminen päätöksenteossa

Toteuma

Maakunnallinen turvallisuussuunnitelma on laadittu ja käsitelty kunnanhallituksissa vuonna 2010. Hyväksytyyn suunnitelman mukaisella toiminnalla varmistetaan turvallisuuden ohjelman mukaiset turvallisuusnäkökulmat ja turvallisuussuunnitelman toimeenpano viranomaisten, muiden toimijoiden ja järjestöjen yhteistyönä.

Turvallisuussuunnitelman seurantakokous oli 28.10.2011. Kokouksessa todettiin, että turvallisuussuunnitelmassa suunnitellut toimenpiteet on tehty suunnitelman mukaisesti lukuun ottamatta suunnitelmaa ja tavoitetta laatia Kainuun kunnille yhteinen kotouttamissuunnitelma. Seurantakokouksessa sovittiin toimenpiteistä, joiden avulla saavutettaisiin myös tämä tavoite. Tällä hetkellä on jo kuntien kotouttamissuunnitelma tekeillä. Turvallisuussuunnitelman seuraava seurantakokous on tarkoitus pitää syksyllä 2013 eli turvallisuussuunnitelmaa toteutetaan edelleen osana suunnitelmassa todettujen vastuutahojen normaalia työtä.

Kainuun kunnat ovat yhdessä päättäneet, että Kainuun pelastuslaitoksen toimintoja ei siirretä Kainuun maakunta -kuntayhtymään maakuntaohjelmakaudella. Pelastuslaitoksen hallinto on uudelleenorganisoitu perustamalla Kainuun pelastuslautakunta, jossa on kaikkien alueen kuntien edustus.

Kainuun maakuntahallitukselle on päätetty esittää, että Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi (IVA) otetaan laajaan käyttöön päätöksenteossa. Vaikutusten arvioinnin kautta ihmisten turvallisuus voidaan huomioida päätöksenteossa. IVA:n laaja käyttöönotto on vielä kesken ja asia ei ole edennyt Kainuun maakunta kokeilun päättymisen johdosta.

Arvio tavoitteiden saavuttamisesta

- Maakunnallisen turvallisuussuunnitelman käsittelyssä ja toimeenpanossa ollaan maakuntaohjelmassa asetettujen tavoitteiden tiellä.
- Kainuun kunnat ovat päättäneet, että pelastuslaitoksen toimintoja ei siirretä Kainuun maakunta -kuntayhtymään maakuntaohjelman linjauksen mukaan. Kuitenkin pelastuslaitoksen hallintoa on muilta osin uudelleenorganisoitu.
- Turvallisuusteeman huomioimisessa päätöksenteossa on päästy maakuntaohjelman mukaiseen alkuun, mutta sen vakiinnuttamisessa on vielä paljon tehtävää.

Johtopäätökset

Kainuun turvallisuussuunnitelman jatkojärjestelyissä toimitaan osana valtakunnallisen turvallisuussuunnittelun linjauksia ja ohjeita. Kainuun pelastuslaitoksen hallinnollisen aseman muuttaminen Kainuun kunnissa ei ole maakuntahallintokokeilun päätyttyä ajankohtaista. Valtakunnan tasolla on keskustelua siirtää pelastuslaitos valtion hallintaan. Jatkoksa IVA tulee ottaa laajasti käyttöön ja vakiinnuttaa osaksi päätöksentekoa, jolloin myös ihmisten turvallisuus tulee parhaiten huomioitua.

LUONNONYMPÄRISTÖN HOITO JA SUOJELU SEKÄ KESTÄVÄ KÄYTTÖ

Toteuma

Kainuussa luonnonsuojeluohjelmien ja Natura 2000 -verkoston toteuttaminen on saatu kokonaan päätökseen. Lähes kaikki yksityiset luonnonsuojelualueet on merkitty maastoon. Vanhojen metsien suojelualueiden osalta säädösvalmistelu on vielä pahasti kesken. Luonnonsuojelulain mukaan perustettuja ja suojeluun varattuja valtion alueita oli vuoden 2012 lopussa yhteensä 140 085 ha. Luontotyyppien ja erityisesti suojeltavien lajien esiintymispaikkojen rajaamispäätöksiä tehtiin v. 2011 yhteensä 7 kappaletta.

Vuosina 2011–2012 Kainuun ELY-keskus on hankkinut maa-alueita yhteensä 719 ha luonnonsuojelutarkoituksiin ja vaihtomaiksi. Suojeluhankintojen ja suojelukorvausten arvo oli yhteensä noin 5 milj.€ Valtion omistukseen hankittiin 382 ha maa-alueita ja yksityisiä luonnonsuojelualueita perustettiin 337 ha. Alueet kuuluvat pääosin valtakunnallisiin suojeluohjelmiin, Natura 2000 -verkostoon tai ovat kaavassa suojeltuja kohteita.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen (2008) mukaista vapaaehtoista metsien suojelua edistetään METSO -ohjelman kautta vuosina 2008–2020. Ohjelma on herättänyt runsaasti mielenkiintoa maanomistajien keskuudessa. Vireillä on noin 50 yksityisen maanomistajan hakemusta METSO -kohteeksi. Vuonna 2011 rauhoitettiin metsäalueita yhteensä 197 ha ja vuonna 2012 173 ha 13 eri kiinteistöllä. Kohteiden hankkimiseen käytettiin rahaa yhteensä noin 1 milj.€ Vuonna 2011–2012 myönnettiin metsätalouden ympäristötukea Kainuun metsäkeskuksen toimesta 381,37 hehtaarille.

Luonnonsuojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelu on maakunnan alueella käytännössä tehty, eli Natura -alueiden yleissuunnitelmassa mainitut aluekohtaiset hoito- ja käyttösuunnitelmat on tehty. Nyt on alkamassa suunnitelmien päivityskierros.

Vuonna 2012 ei valmistunut yhtään hoito- ja käyttösuunnitelmaa.

Metsähallitus ennallisti v. 2012 luonnonsuojelualueilla 86 hehtaaria soita.

Metsähallitus on seurantajaksolla jatkanut hallinnassaan olevien alueiden kulttuuriperinnön kartoitusta talousmetsissä ja retkeilyalueilla. Inventointi perustuu kansalliseen metsäohjelmaan (KMO).

Metsähallituksen luontopalvelut on käynnistänyt v. 2011 Luonnonhoito-LIFE -hankkeen (2011–2016), jonka tavoitteena on parantaa hoitotoimin lajistollisesti monimuotoisimpiin kuuluvien luontotyyppien tilaa ja niille ominaisen lajiston elinolosuhteita. Hoitokohteita on yhteensä 59:llä Natura 2000 -verkoston alueella ja ne sijaitsevat Saaristomereltä Kuusamoon ulottuvalla alueella. Kainuusta hankkeessa on mukana 4 kohdetta.

Valtakunnallinen ympäristön tilan seuranta tuottaa tietoa vesistöjen tilasta ja hydrologisista vaihteluista. Maakunnan alueella tehtävät hyönteisseurannat kertovat luonnon monimuotoisuuden kehityksestä ja mm. ilmaston muutoksen vaikutuksista. Maaseudulla tapahtunut maanviljelyn muutos näkyy mm. pölyttävien hyönteisten määrän vähentymisenä. Pölytyksen parantamiseen liittyvää keinopesien tutkimusta tehdään parhaillaan Kainuun ELY-keskuksen toimesta.

Kainuun Etu Oy vastasi Kainuun luontomatkailun teemaohjelman (2008–2011) toteuttamisesta. Hanke jatkuu Kainuun Edun toimesta koordinoitihankkeella II (2011–2014), jonka tavoitteena on edistää Kainuun luontomatkailun kehittämistä yhdessä luontomatkailun eri toimijoiden kanssa. Metsähallitus luo luontomatkailulle toimintaedellytyksiä ja tekee yhteistyösopimuksia luonnonsuojelu- ja retkeilyalueita toiminnassaan käyttävien matkailuyritysten kanssa. Vuoden 2013 alussa näitä sopimuksia oli Kainuussa 29 kpl.

Luonnon virkistyskäytön suunnittelussa ja kehittämisessä on painopistettä siirretty matkailukeskusten läheisyydessä sijaitseville kohteille, jotta Kainuuseen tulevat matkailijat saisivat käynnillään entistä enemmän elämyksiä ja sisältöä matkaansa. Muun muassa Ukkohallassa uusitaan 2012–2013 polkuverkosto sekä maasto-opastus ja -viitoitus.

Ympäristöhallinto ja Metsähallituksen luontopalvelut tekevät kansainvälistä luonnonsuojeluyhteistyötä eri tasoilla. Puistopariyhteistyössä hankeyhteistyö on noussut tärkeään asemaan. Metsähallituksen Pohjanmaan luontopalveluiden Quality-CET -hankkeen (2012–2014) tavoitteena on vahvistaa luonnonsuojelualueiden kestävää luontomatkailua. Hanketta tehdään yhteistyössä suomalaisten ja venäläisten kansallispuistoparien kanssa. Kainuun itärajalta puistopareina toimivat Kalevalapuisto - Kalevalan kansallispuisto ja Ystävyysden puisto - Kostamuksen luonnonpuisto. Samoien toimijoiden, vahvistettuna Kolin kansallispuistolla ja Kivatshun luonnonsuojelualueella, kesken on käynnissä myös investointihanke Fennoscandian Green Belt (2012–2014), jossa mm. uusitaan luontokeskusten näyttelyjä ja parannetaan retkeilypalveluja.

Rokua Geopark on Suomen ensimmäinen Geopark ja se sai jäsenyyden maailmanlaajuisessa Geoparks -verkostossa 1.10.2010. Rokua Geopark kattaa noin 1326 km² laajuisen alueen Muhokselta Oulujokivartta pitkin Oulujärvelle ja rajautuu pohjoisessa Oulujokeen ja etelässä Rokuan harjuihin. Rokua Geopark on matkailua, kulttuuria, luontoa, geologiaa, yrittäjyyttä, kansainvälisyyttä, opetusta, yhteistyötä ja paikallisten vahvuuksien esiintuomista geologialtaan ainutlaatuisessa UNESCO:n tunnustamassa ympäristössä. Toiminnan kehittämisen painopisteitä ovat mm. tunnettavuuden parantaminen, yrittäjyysverkoston kehittäminen, tapahtumat sekä lasten ja nuorten ympäristökasvatus mm. koulu yhteistyön kautta.

Kainuun ulkoilukartta on uudistunut InfoGIS -paikkatietopalveluksi. Palvelu tukee nyt eri selaimia ja se toimii mm. tablet -laitteissa. Kartta-aineistoissa ja ortoilmakuvissa käytetään MML:n rajapintapalvelua. Uusina asioina ulkoilukartassa ovat kalastukseen ja suunnistukseen liittyvät sisällöt. Ulkoilukartta toimii myös mobiililaitteilla ja GPS -tuella.

Taulukko 18. Kainuun luontokeskusten, retkeilyalueiden ja kansallispuistojen kävijämäärät vuosina 2008–2012

LUONTOKESKUSTEN KÄVIJÄMÄÄRÄT	v. 2008	v. 2009	v. 2010	v. 2011	v. 2012
Hossa	43 600	45 600	40 400	40 000	38 100
Petola	20 600	16 200	15 200	14 900	12 500
RETKEILYALUEIDEN KÄVIJÄMÄÄRÄT					
Hossa	53 000	54 500	48 000	52 500	51 100
Oulujärvi *	25 000	21 000	24 000	38 500	35 600
KANSALLISPUISTOJEN KÄVIJÄMÄÄRÄT					
Hiidenportti	9 000	12 000	11 000	10 000	10 200
Rokua	23 500	23 500	23 500	17 000	23 400

* Oulujärven retkeilyalueen kävijämäärissä on huomioitu vuodesta 2011 alkaen retkeilyalueen saarille tehdyt käynnit.

Arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Tavoitteet ovat kokonaisuutena toteutuneet hyvin.

Johtopäätökset

Maakuntaohjelman linjaukset ovat pääosin edelleen ajan tasalla; ei tarvetta suuriin muutoksiin.

SUOT

Toteuma

Kainuun ELY-keskus on toteuttanut Kainuun suoselvitys -hankkeen (2010–2012), jossa on tuotettu tietoa Kainuun soista. Hankkeen tarkoituksena oli parantaa tietopohjaa Kainuun soista, ja sitä kautta luoda edellytyksiä soiden eri käyttömuotojen yhteensovittamiselle ja samalla nostaa esille Kainuun soihin liittyviä mahdollisuuksia. Uutta tietoa on projektissa tuotettu paikkatietomenetelmin ja kohdennetuilla maastoselvityksin. Selvityksessä esitetään, että kansallisen suostrategian tavoite soiden kestävästä ja vastuullisesta käytöstä ja suojelusta on mahdollista saavuttaa eri toimijoiden yhteistyön ja maankäytön ohjauksen avulla. Tämä edellyttää sitoutumista suostrategian linjauksiin sekä tietopohjan parantamista soista ja eri toimintojen vaikutuksista.

Kainuun on mukana Pohjois-Pohjanmaan liiton hankkeessa Pohjois-Pohjanmaan ja Länsi-Kainuun suo-ohjelma (2010–2013). Hankkeessa kootaan tietoa soiden merkityksestä ja mahdollisuuksista sekä muodostetaan samalla näkemys soiden käytöstä tulevaisuudessa. Länsi-Kainuun osalta hanke koskee turpeen käyttöä, soiden maatalouskäyttöä sekä virkistyskäyttöä ja matkailua.

Metsähallituksen luontopalvelut on käynnistänyt Suoverkosto-LIFE -hankkeen (2010–2014), jossa on tarkoitus ennallistaa koko maan alueella yhteensä 54 Natura 2000 -aluetta, kaikkiaan 4300 ha suoalueita. Kainuusta on hankkeessa mukana 4 aluekokonaisuutta.

Metsähallitus on ennallistanut kuluneen 5 vuoden aikana noin 600 ha ojitettuja turvemaita riistan, lähinnä riekko, elinympäristöiksi.

Valtioneuvosto on tehnyt 30.8.2012 periaatepäätöksen soiden ja turvemaiden vastuullisesta ja kestävästä käytöstä sekä suojelusta. Periaatepäätöksessä linjataan soiden ja turvemaiden käytön ja suojelun kokonaisuutta, joka liittyy usean ministeriön toimialaan. Siinä annetaan kokoavia ohjeita ja suuntaviivoja eri hallinnonaloille asian tarkempaan valmisteluun. Linjauksilla edistetään soiden ja turvemaiden kestävästä ja vastuullisesta käytöstä sekä suojelua Suomessa.

Periaatepäätöksen linjaukset perustuvat ehdotukseen soiden ja turvemaiden kestävä ja vastuullisen käytön ja suojelun kansalliseksi strategiaksi, jonka maa- ja metsätalousministeriön asettama laajapohjainen työryhmä laati (2011). Soiden ja turvemaiden kestävä ja vastuullista käyttöä sekä suojelua sovitaan yhteen kohdentamalla soita merkittävästi muuttava toiminta ojitetuille tai luonnontilaltaan muuten merkittävästi muuttuneille soille ja turvemaille, toteuttamalla toimialakohtaisia kestävä ja vastuullisen käytön linjauksia ja toimenpiteitä sekä parantamalla suojeltujen soiden verkoston edustavuutta ja ekologista toimivuutta.

Arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Maakunnan soista on tuotettu uutta tietoa selvityshankkeiden avulla. Tulosten perusteella voidaan mm. maankäytön suunnittelussa yhteen sovittaa eri maankäyttömuotoja ja -tarpeita. Suostrategia ja valtioneuvoston periaatepäätös antavat kansalliset linjaukset soiden ja turvemaiden kestävästä ja vastuullisesta käytöstä sekä suojelusta. Suoverkosto-LIFE -hankkeen kautta ennallistetaan 4 aluekokonaisuutta Kainuun alueella.

Johtopäätökset

Kansallinen strategia soiden ja turvemaiden kestävästä ja vastuullisesta käytöstä ja suojelusta on valmistunut sekä valtioneuvosto on tehnyt periaatepäätöksen soiden ja turvemaiden vastuullisesta ja kestävästä käytöstä sekä suojelusta. Maakuntaohjelman tarkistuksen yhteydessä on tarpeellista sovittaa maakuntaohjelman linjaukset em. kansallisiin linjauksiin. Laaditut selvitykset antavat tarpeellista tietopohjaa mm. maakuntakaavan laatimiseen.

PINTA- JA POHJAVEDET

Toteuma

Maakunnan vesistöjen käyttökelpoisuusluokituksessa (pintavedet) mukana olleista järvistä 85 % kuuluu käyttökelpoisuusluokkaan hyvä.

Pohjavesialueiden tutkimuksilla on lisätty perustietoa pohjavesistä ja niiden suojelutarpeista. Vesihuollon toimintavarmuuteen on panostettu laatimalla kahdeksalle tuotannolliselle pohjavesialueelle suojelusuunnitelmat. Pohjavesien ja maa-ainesten oton yhteensovittamista on edistetty Kiviainesten oton yhteensovittaminen luonnon- ja kulttuuriympäristöihin (Poski II) -hankkeella (2010–2013).

Kainuun ELY-keskuksen ja kuntien yhteistyönä laatima Kainuun vesihuollon alueellinen yleissuunnitelma valmistui v. 2011. Vesihuollon kehittämissuunnitelmassa on esitetään pääpiirteittäin Kainuun vesihuollon lähivuosien mahdolliset kehittämiskohteet ja tarpeet vuoteen 2020 saakka. Yleissuunnitelmassa on myös käsitelty kuntien vesihuollon nykytilaa ja uudistunutta lainsäädäntöä. Suunnitelma antaa kuvan mahdollisista tulevista vesihuoltohankkeista ja sitä voidaan käyttää työkaluna mm. vesihuollon valtion rahoitustuen kohdentamisessa.

Vaarallisten aineiden kuljetusten riskienhallinnan kehittämiseksi toteutettiin Työkalu kemikaaliturvallisuuteen liittyvään riskien arviointiin -hanke (2009–2012) Kainuun Edun toimesta. Hankkeessa laadittiin vaarallisten aineiden kuljetusten suunnittelutyökalun (VAKSU) mukainen riskiluokitus maakunnan tiestölle ja rataverkolle. Maakunnan alueella riskiluokiteltiin yhteensä noin 1430 kilometriä liikenneväylien välitöntä ympäristöä, josta noin 860 km oli tiestön ja 570 km rataverkon ympäristöä. VAKSU -aineisto saatettiin osaksi Kainuun pelastuslaitoksen PEKE -johtamisjärjestelmää päivittämällä johtamisjärjestelmää.

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen Oulujoen kalatiet ja tukitoimenpiteet -hankkeen (2009–2011) tarkoituksena on ollut laatia Oulujoen pääuoman kuuteen voimalaitokseen kalatiesuunnitelmat ja toteuttaa lohikalojen palauttamista tukevia toimenpiteitä. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on myöntänyt 21.12.2012 Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kunnille luvan kalateiden rakentamiseen

Oulujoen Montan, Utasen ja Nuojuan voimalaitosten yhteyteen. Lähes kymmenen miljoonaa euroa maksavan hankkeen tavoitteena on palauttaa vaelluskalat Oulujokeen sekä Oulujoelle osittainen lohiojen arvo. Kalateiden rakentaminen mahdollistaa vaelluskalojen nousun voimalaitosten yläpuolelle sekä lohien vaelluspoikasten tuottamisen Oulujoen ja sen sivujokien lisääntymisalueilla.

Kainuun Edun Vesistöt -kehittämishankkeessa (2012–2014) on kolme päälinjaa: kehitetään Kainuuseen nykyaikaisia tuotteistamis- ja markkinointikelpoisia vesistöjen luonto- ja kalastusmatkailukohteita, kehitetään ja toteutetaan uusi yrityslähtöinen Internet -esittelymalli kalapaikkojen matkailuesittelyyn kattaen kaikki Kainuun vesistöt ja kieliversion sekä Kainuun vaelluskalaston elvytys.

Metsähallituksen luontopalvelujen Kehittyvien kalavesien Kainuu -hankkeen (2012–2014) avulla Kainuun virkistyskalastuskohteiden matkailullista vetovoimaa kasvatetaan lisäämällä kohteiden näkyvyyttä ja samalla parannetaan matkailuyrittäjien toimintamahdollisuuksia kalastuskohteiden ympärillä sekä haetaan uusia käyttäjäryhmiä kalastusharrastuksen pariin.

Metsähallituksen luontopalvelujen Kainuu kalastuksen kärkikohteeksi -hankkeen (2012–2014) tavoitteena on uudistaa Kainuun vastaamaan nykyajan kalastajien tarpeita. Hankkeessa luodaan samalla edellytykset kalastukseen ja kalastusmatkailuun liittyvien ohjelmopalvelujen kehittämiselle.

Metsähallituksen luontopalvelujen Kainuun helmenkalastajat -hankkeessa (2012–2014) kartoitetaan raakun nykytilaa Kainuussa. Hankkeen tavoitteena on lisätä tietämystä lajin esiintymispaikoista ja kannan tilasta sekä koota helmenpyyntiin liittyvää kulttuurihistoriallista materiaalia, jota voidaan hyödyntää kotiseutu- tai kouluopetuksessa. Hankkeessa pohditaan myös raakun ja raakkuun liittyvän helmenpyyntikulttuurin tuomia uusia mahdollisuuksia luontomatkailun edistämässä ja selvitetään, voisiko raakkukantaa lisätä vesistöissä kalanviljely-yritysten avulla.

Metsätalouden hajakuormitusta on vähennetty tiukentuneiden ohjeiden ja säännöllisten seurantojen avulla.

Kainuussa on vesijohtoverkostoa noin 2500 km, johon on liittynyt noin 84 % asukkaista. Jätevesiviemäriverkostoa on noin 1000 km ja viemäriverkostoon on liittynyt noin 75 % asukkaista. Muilla noin 8000 kiinteistöllä on käytössä kiinteistökohtainen jätevesijärjestelmä.

Jätevesistä aiheutuvaa kuormitusta on vähennetty parantamalla haja-asutuksen jätevesien tasoa toteuttamalla keskitettyjä ja kiinteistökohtaisia viemäröintiratkaisuja. Vaikutuksiltaan merkittävin hanke on Otanmäki-Kajaani siirtoviemäri- ja yhdysvesijohto, joka toteutetaan vuosina 2012–2013. Hankkeessa rakennetaan siirtoviemäriä noin 37 km ja yhdysvesijohtoa noin 24 km. Yhdysvesijohdon rakentaminen lisää vedenjakelun toimintavarmuutta.

Vesienhoitosuunnitelman ja vesienhoidon toimenpideohjelmien toteuttaminen on käynnistynyt.

Vuoden 2012 poikkeuksellisten sateiden seurauksena vesistöjen vedenpinnat nousivat harvinaisen korkealle, mikä aiheutti yhdessä voimakkaan tuulen kanssa vahinkoja muun muassa Oulujärven, Nuasjärven ja Oulujoen rannoilla. Tulvavahinkoihin varautumiseksi ja vastaavien tilanteiden torjumiseksi Sotkamon reitin ja Oulujärven vesistösäännöstelyä kehitetään vuoden 2013 aikana. Säännöstelyn kehittämisessä tarkastellaan säännöstelyjen lupaehtojen toimivuutta ja säännöstelykäytäntöjä poikkeuksellisissa tilanteissa.

Vesistöjen valtakunnallista leväseurantaa toteutetaan vuosittain kesäkuun alun ja syyskuun lopun välisenä aikana. Kainuussa reaaliaikaisessa levähaittaseurannassa on 26 kohdetta. Vuonna 2010 levähaittojen määrä oli edellisvuotta korkeampi ja oli keskimääräistä ylemmällä tasolla pitkäaikaiseen keskiarvoon verrattuna. Tähän vaikuttivat kesän helteiset säät. Vuoden 2011 kesällä vesistöjen levähaitat olivat aiempaa vähäisemmät johtuen kesän tuulisista säistä, jolloin kukinnat eivät päässeet lauttaantumaan vesistöjen pinnalle. Vuonna 2012 vesistöissä oli levähaittoja keskimääräistä vähemmän johtuen kesän tuulisista ja runsassateisista säistä.

Arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Resursseja on suunnattu monipuolisesti erilaisiin toimenpiteisiin, joilla on voitu edistää asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

Johtopäätökset

Kainuussa kaivannaisteollisuus on kasvanut voimakkaasti lyhyellä aikavälillä. Kaivannaisteollisuuden poikkeustilanteet ovat aiheuttaneet huomattavia päästöjä Oulujoen ja Vuoksen vesistöalueille. Vesiensuojelu ja vesistöihin kohdistuvien päästöjen kokonaishallinta tulevat olemaan lähivuosina merkittävä haaste. Ilmastonmuutoksen seurauksena sään ääri-ilmiöt, mm. sadanta, lisääntyvät ja aiheuttavat välillisesti pinta- ja pohjavesien laadun heikkenemistä sekä mahdollisesti tulvavahinkoja. Maakuntaohjelmaa on tarvetta tarkistaa em. asioiden osalta. Maakuntaohjelman linjaukset ovat muilta osin pääosin edelleen ajan tasalla ja tarvetta muutoksiin ei ole.

MAAPERÄ

Toteuma

Kainuun ELY-keskus on toteuttanut Öljyisten maa-alueiden kartoitus Kainuussa -hankkeen (2010–2012). Hankkeessa kerättiin tietoa entisten polttoaineen jakeluasemien ja lämmitysöljysäiliöiden ympäristöistä sekä luotiin perustaa kohteiden myöhemmälle tutkimiselle ja puhdistamiselle.

Metsähallitus on tehnyt hallinnassaan oleville maa-alueille ns. Pima-selvityksen. Löydetyille kohteille on tehty toimenpidesuunnitelma ongelmien kuntoon saattamiseksi.

Valtakunnalliseen maaperän tietojärjestelmään on koottu tietoa maaperän mahdollisesta pilaantumisesta, maaperätutkimuksista ja kunnostuksista. Kainuun alueella on noin 500 kohdetta, joista suurin osa on sellaisia, joiden maaperään on saattanut päästä haitallisia aineita alueella harjoitetun tai harjoitettavan toiminnan seurauksena. Kiinteistönomistajien lisäksi järjestelmä palvelee viranomaisia ja pilaantuneiden maiden kunnostuksen suunnittelussa sekä kaavoituksessa ja rakentamisessa.

Arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Öljyisten maa-alueiden kartoitus -hankkeella ja Metsähallituksen laatimilla selvityksillä on tuotettu tietoa kunnostustoimenpiteitä vaativista kohteista. Hankkeen ja selvitysten perusteella voidaan käynnistää tarkemmat tutkimukset ja puhdistustoimenpiteet.

Johtopäätökset

Maakuntaohjelman tarkistustyön yhteydessä tulee ottaa kaivannaisteollisuuden toiminnasta mahdollisesti maaperään kohdistuvat päästöt huomioon ja asettaa tarvittavat tavoitteet asian suhteen. Maakuntaohjelman linjaukset ovat muutoin pääosin edelleen ajan tasalla; ei tarvetta muutoksiin.

ILMAN LAATU

Toteuma

Kainuu on bioenergian käytössä yksi maan parhaita maakuntia. Uusiutuvan energian käyttöaste on 55 %. Biopolttoaineiden korvatussa polttoöljyn käyttöä ovat myös rikkidioksidipäästöt vähentyneet. Lämmityksestä aiheutuvat korkeimmat pienhiukkaspitoisuudet ja rikkidioksidipitoisuudet mitataan talvikautena, jolloin energiantarve oli suurimmillaan.

Kainuussa ilman kokonaispölypitoisuudet ovat yleensä alle ohjearvojen. Taajamissa kokonaispölyn pitoisuudet ovat suurimmillaan yleensä keväällä, kun liikenne nostaa hiekoitushiekasta jauhautunutta pölyä kadulta ilmaan. Ohjearvot voivat tällöin ylittyä hetkellisesti. Suurimmat hengitettävän pölyn pitoisuudet mitataan talvisin.

Autokannan uusiutuminen vähentää liikenteen päästöjä pitkällä aikavälillä siirryttäessä vähäpäästöisiin ja vähemmän kuluttaviin ajoneuvoihin. Kainuussa autokanta on kuitenkin keskimääräistä vanhempaa koko maahan verrattuna.

Talvivaaran kaivoksen rakentamisvaiheessa ovat ilmansuojelukysymykset nousseet erityisesti kaivosalueen lähellä voimakkaasti esille. Louhinnan ja murskauksen pölypäästöt sekä käynnistysvaiheessa olevan metallitehtaan päästöt/hajuhaitat ovat johtaneet ympäristöhallinnon antamiin korjauskehotuksiin. Toimenpiteet päästöjen vähentämiseksi on käynnistetty ja niitä on jatkettu kaivosalueella.

Kainuun ilmastostrategia 2020 (2010–2011) esittää, miten ilmastonmuutosta voidaan hillitä, miten siihen voidaan sopeutua ja miten ilmastovastuullisuutta voidaan edistää Kainuussa. Strategiassa on asetettu maakunnalliset ilmastotavoitteet sekä toimenpideohjelma niiden toteuttamiseksi. Strategian toteutumisen seurannassa käytetään indikaattoreita, joiden avulla maakunnan ja kuntien ilmastonsuojelun kehitystä voidaan mitata ja vertailla.

Kainuun ympäristöohjelma 2020 (2011–2013) sisältää maakunnan ympäristöstrategian ja vision maakunnan ympäristön tilalle vuoteen 2020. Ohjelma on jatkoa ympäristöhallinnon aiemmin laatimille Kainuun ympäristöohjelmille. Kainuun ympäristöohjelman tavoitteena on olla tulevaisuuteen suuntautuva koko maakunnan ohjelma, jolla määritellään yhteinen tahtotila sille, millainen Kainuun ympäristön tila on vuonna 2020.

Arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Liikenteen päästöt vähenevät ajoneuvokannan uusiutuessa, joskin hitaasti ja pitkällä aikavälillä. Biopolttoaineiden osuuden kasvu energian tuotannossa on vähentänyt erityisesti rikkidioksidipäästöjä.

Johtopäätökset

Maakuntaohjelman linjaukset ovat osittain ajan tasalla. Maakuntaohjelman tarkistustyön yhteydessä tulee ottaa kaivannaisteollisuuden aiheuttamat ilman laatuun ja päästöihin liittyvät näkökohdat huomioon ja asettaa tavoitteet asian suhteen. Kainuun ilmastostrategian ja keväällä 2013 valmistuvan Kainuun ympäristöohjelman linjaukset on tarpeellista ottaa ohjelman tarkistuksessa huomioon.

Työllisyysmäärärahoihin rahoitetut ympäristöhoitotyöt muutoksessa

Työllisyysmäärärahoihin rahoitettujen YTY-töiden eli ympäristöhoitotöiden toteutus muuttuu. ELY-keskukset luopuvat ympäristöhoitotöistä kokonaan vuoteen 2014 mennessä. Syynä muutokseen on se, että ELY-keskuksia kehitetään asiantuntijaorganisaatioiksi ja oman tuotannon hankkeista tällöin luovutaan.

Kainuun ELY-keskus tekee vuonna 2013 ympäristöhoitotöitä vielä kahdessa Kainuun kunnassa. YTY-töistä voivat jatkossa vastata esimerkiksi kunnat tai järjestöt ja yhdistykset. Uutta järjestämismallia on tarkoitus kokeilla Kainuussa jo vuoden 2013 aikana.

Vuorovaikutuksen lisääminen ja yhteistyön tehostaminen

ALUEELLINEN, ALUEIDEN VÄLINEN JA KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kainuun edustajat ovat osallistuneet kohtalaisen aktiivisesti **Itä-Suomen ja Pohjois-Suomen neuvottelukuntien** työskentelyyn. Keskeisinä asioina ovat olleet mm. pyrkimykset ajaa alueiden tavoitteita hallitusohjelmaan ja valtion budjetteihin sekä vaikuttaa ajankohtaisiin lainsäädäntöhankkeisiin. Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien yhteistyö on ollut erityisen tiivistä tulevan EU-kauden rakennerahasto-ohjelman valmistelutyössä. Myös suuralueen maakunnan liittojen ja ELY-keskusten johdon välillä on ollut tiivistä yhteistyötä.

Kainuun, Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien alueelle on valmistunut yhteinen liikennestrategia (KAKEPOLI). Kolmen maakunnan yhteisessä liikennestrategiassa pääpaino on kansainvälisten valtakunnallisten ja merkittävimpien alueellisten liikenneverkkojen ja -palvelujen kehittämisessä ja hoidossa. Tavoitteena oli tuottaa selkeä näkemys kunkin maa kunnan kannalta merkittävien liikennejärjestelmän kehittämishankkeista.

Maakuntien yhteinen edunajaminen on toteutuu maakunnan liittojen organisoimissa verkostoissa erityisesti maakuntajohtajien, aluekehitysjohtajien ja suunnittelujohtajien verkostoissa, joissa on yleensä myös kuntaliiton edustus. Tämä yhteistyö korostuu liittojen ydintehtävien hoidon sekä maakuntien asemaa (lainsäädännössä) koskevassa edunvalvonnassa. Kainuun on ollut aktiivinen tällä yhteistyösektorilla.

Kainuulaiset toimijat ovat osallistuneet erittäin aktiivisesti INTERREG IVC –hankkeiden toteutukseen. Hankkeita on ollut Kainuun maakunta –kuntayhtymällä, Kainuun Etu Oy:llä ja Kajaanin yliopistokeskuksella. Hankkeissa on mukana laaja joukko eri alojen kainuulaisia asiantuntijoita. Hankkeissa on toteutettu laajasti kokemusten (hyvien käytäntöjen) vaihtoa ja valmisteltu politiikkasuosituksia EU:n, kansalliselle ja aluetasolle.

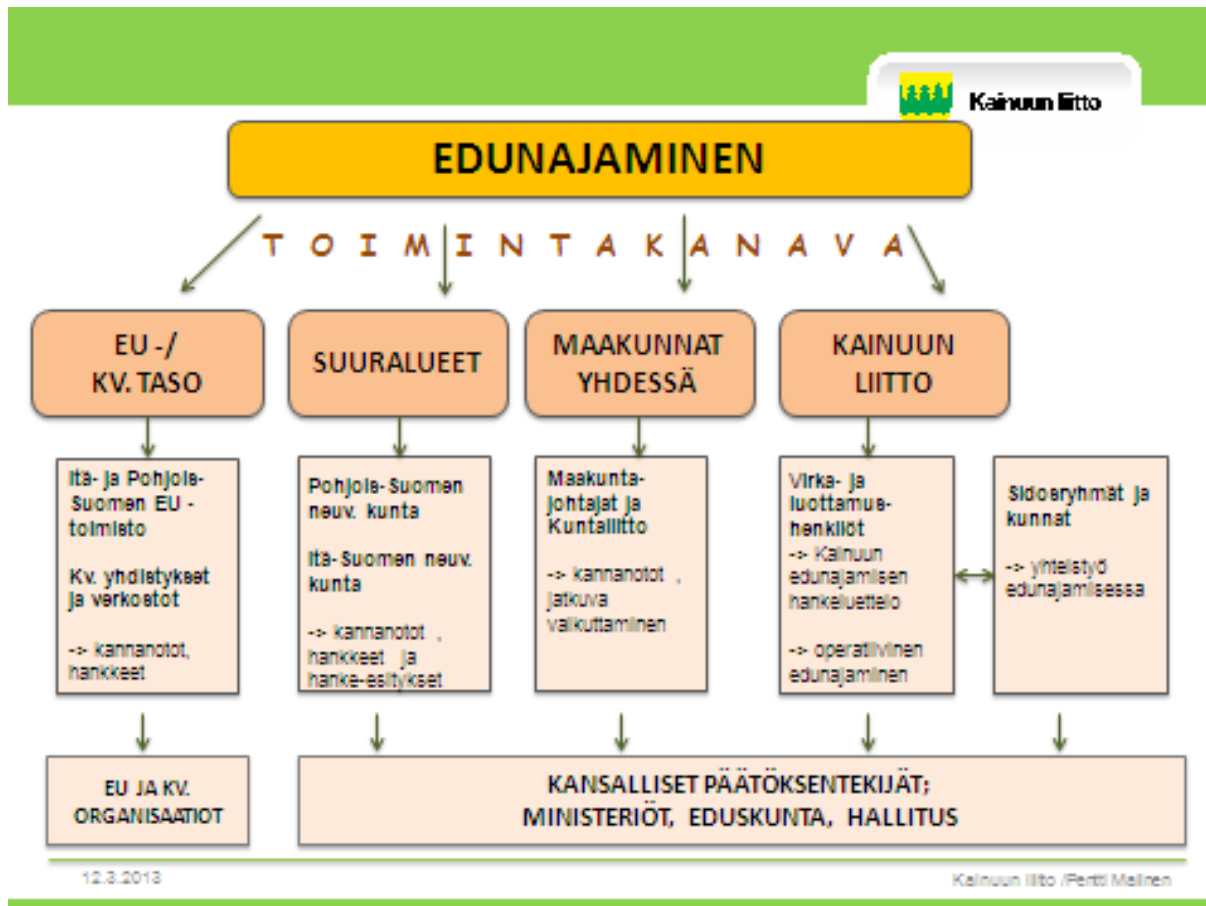
Kainuun liitto ja Kainuun Etu ovat toimineet omilla sektoreillaan aktiivisesti useissa kansainvälisissä verkostoissa ja järjestöissä, joilla on joko edunajamisen tai yhteistyöfoorumien luonne. Kainuun liiton kannalta erityisen keskeisenä on ollut NSPA (Northern Sparsely Populated Areas) –yhteistyö, jonka kautta maakunnat ja EU-toimisto ovat menestyksekkäästi vaikuttaneet tulevaan EU:n rakennerahastokauden säädöksiin (erityisesti harvaan asuttujen alueiden erityiskohtelu). Itä- ja Pohjois-Suomi ovat yhdistäneet vuoden 2013 alusta Brysselin toimistonsa edunvalvontatyönsä vahvistamiseksi. Yhteistyö Venäjän ja Barentsin alueiden suuntaan on moninaista ja siihen liittyen valmistellaan uutta toimenpideohjelmaa.

Johtopäätökset

Yhteistyöllä on onnistuttu hankemaan lisävoimaa edunajamiseen ja se on ollut välttämätöntä kv. ja alueiden välisen hanketoiminnan aikaansaamisessa ja hyödyntämisessä.

- niukat resurssit pakottavat jatkossakin strategiisiin kohdistuksiin ja syvenevään työnjakoon maakuntien kesken; kysymys on minkä roolin Kainuu haluaa ottaa?
- supistuvan rakennerahastorahoituksen vuoksi Kainuulla on tarve kehittää suoran kv. rahoituksen hankintaa: tietyin osin Kainuussa ollaan tässä jo hyvällä tasolla – miten voidaan rahoituksen hankintaa edelleen parantaa?

Alueiden välinen yhteistyö korostuu edunajamisessa entisestään; samalla se kuitenkin vaatii Kainuussa hyvää valmistautumista ja oman edunajotoiminnan systemisointia. Edunajaminen on kytkettävä johdonmukaiseksi osaksi maakuntaohjelmaa ja sen toteuttamista. Se vaatii myös pitkäjänteistä toimintaa, jolloin haasteena työn sisäinen organisointi ja tehokas viestintä. Alla oleva kuva voisi jäsentää tulevaa Kainuun liiton edunajamisen kokonaisuutta ja tämä tulisi kytkeä maakuntasuunnitelman ja -ohjelman toteutuksen välineeksi.

Kuva 23. Edunajaminen

KAINUUN ITSEHALLINNON KEHITTÄMINEN

Toteuma

Kainuun hallintokokeilun jatkon valmistelu käynnistyi Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman mukaisesti talvella 2009. Valtiovarainministeriön asettaman seurantaryhmä antoi esityksensä maakuntahallinnon tehtävien hoidosta vuoden 2012 jälkeen 17.5.2010 (VM julkaisu 27/2010). Monivaiheisen eduskuntakäsittelyn jälkeen laki Kainuun hallintokokeilusta annetun lain muuttamisesta (508/2011) annettiin tasavallan presidentin esittelyssä 13.5.2011. Lailla jatkettiin hallintokokeilua koskevaa lakia neljällä vuodella vuoden 2016 loppuun saakka.

Kokeilun jatkamiseksi annettu laki edellytti, että kaikki hallintokokeilualueen kunnat yksimielisesti päättävät jatkosta. Puolangan kunta ei hyväksynyt kokeilun jatkon ehtoja ja kokeilun päättyminen vuoden 2012 lopussa tuli selväksi vuodenvaihteessa 2011 - 2012.

Vuosi 2012 oli kiivasta valmistelu-aikaa uuteen palvelumalliin siirtymiseksi. Jatkovalmistelun vaihtoehdot olivat kahden kuntayhtymän malli (Kainuun liitto ja sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä) ja toissijaisena vaihtoehtona keväällä 2012 yhden kuntayhtymän malli.

Uudet kuntayhtymät aloittivat toimintansa 1.1.2013. Kaikki Kainuun kunnat ovat jäseninä Kainuun liitto –kuntayhtymässä. Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän täysjäseninä ovat Kainuun kunnat lukuun ottamatta Puolangan ja Vaalan kuntia. Puolangan kunta on osajäsenenä ja jäsenyys koskee sairaanhoitopiiriä, kehitysvammaisten erityishuoltopiiriä ja ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-aluetta. Puolangan kunta järjestää itse muut perusterveyden- ja sosiaalihuollon palvelut. Vaalan kunnalla ei ole jäsenyyttä Kainuun sote –kuntayhtymässä.

Arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kainuu teki maakuntaohjelman mukaisesti keväällä 2010 esityksen Valtiovarainministeriön asettamalle seurantarhymälle, joka antoi maakuntaohjelman linjauksen mukaisesti esityksen (VM julkaisu 27/2010) Kainuun maakuntahallinnon tehtävien järjestämisestä 1.1.2013 alkaen. Hallintokokeilun jatkon vuoden 2016 loppuun mahdollistanut laki annettiin toukokuussa 2011.

Hallintokokeilun jatko kariutui kuitenkin kuntien erimielisyyteen kokeilun jatkamisen ehdoista, erityisesti rahoitusratkaisusta. Vuosi 2012 käytettiin uuden palveluratkaisun luontiin vuodesta 2013 alkaen. Teknisesti Kainuun hallintokokeilun jatko saatiin ratkaistua ja peruspalvelut turvattua.

Kainuussa käytettiin resursseja hallintokokeilun purkamiseen ja uuden, todennäköisesti väliaikaisen mallin luontiin vuosille 2013 – 2016. Vuosi 2012 kuluikin tähän valmistelutyöhön muun kehittämistoiminnan jäädessä taka-alalle.

Kainuun hallintokokeilua on seurattu ja arvioitu koko sen olemassa olo ajan. Hallintokokeiluun liittyviä selvityksiä, raportteja ja opinnäytetöitä on tehty yhteensä tähän mennessä 26. (Liite x).

Hallintokokeilun seurantasiihteeristön loppuraportin (VM 5/2013) mukaan **hallintokokeilun vaikutukset alueen kehittämiseen** voidaan tiivistää kolmeen havaintoon:

1. Kainuun hallintokokeilulla ei saavutettu tavoiteltua suurta vaikutusta aluekehitykseen. Alkuperäinen tavoite poismuuton pysäyttämistä oli aivan liian kunnianhimoinen
2. Aluekehittämisen ja elinkeinopolitiikan toimintatavat ja mallit eivät kokeilun aikana radikaalisti muuttuneet, mutta kokemukset kehittämisen mahdollisuuksista olivat positiivisia. Käytännön kehittämistyössä rahoittajien välillä tapahtui selvää paranemista.
3. Aluekehittäminen ja elinkeinojen kehittäminen jäivät kokeilussa ja maakuntavaltuuston toiminnassa vähemmälle julkiselle huomiolle – kuntien toiminnassa elinkeinopolitiikan merkitys kuitenkin korostuu.

Kokeilun parhaiksi käytännöiksi loppuraportissa todetaan:

1. Sosiaali- ja terveydenhuollon integraatio
Integraation piiriin kuului heti kokeilun alkaessa erikoissairaanhoito, perusterveydenhuolto, sosiaalipalvelut päivähoitoa lukuun ottamatta. Sosiaali- ja terveystalvelujen valtakunnallisessa uudistamishankkeessa tavoitellaan yleisesti jo Kainuussa toteutettua sosiaali- ja terveystalvelujen integraatiomallia.
2. Yhden järjestäjän koulutusmalli
Maakunnan laajuinen koko toisen asteen koulutuksen järjestäminen yhden järjestäjän toimesta oli ainutlaatuinen koko maassa. Merkittävä yhteiskunnallisena tuloksena oli käytännössä koko peruskoulun päättävä ikäluokan jatkaminen toisella asteella. Näkyvä yhteistyön muoto lukiokoulutuksessa oli pienten lukioitten yhteenliittymä - filiaalilukio.

3. Rahoitusmalli ja talous
Rahoitusmalli oli kokeilun alkaessa ainutlaatuinen Suomessa. Merkittävin oivallus oli tulojen jakaminen menojen jakamisen sijaan. Malli oli taloudelliseen toimintaan kannustava erityisesti kokeilun alkuvuosina.
4. Demokratia
Hallintokokeilun yksi keskeinen rakenne oli suorilla vaaleilla valittu maakuntavaltuusto, jonka toimivaltaan kuuluivat sosiaali- ja terveydenhuolto, toisen asteen koulutus, alueen kehittämien ja maakuntakaavoitus. Ainutlaatuinen asia Kainuun kehittämisrahasta päättäminen, joka antoi vaikutusmahdollisuuden myös valtion talousarviovarojen suuntaamiseen.
5. Yhteiset tukipalvelut
Maakunta tuotti jäsenkunnille myös taloushallinnon, palkkalaskenta- ja tietohallintopalvelut. Palvelujen tuotantokustannukset alenivat noin 20%.

Johtopäätökset

Kunta- ja palvelurakennemuutos

Hallitusohjelman mukaan hallituskaudella toteutetaan kuntarakennemuutos, joka perustuu työssäkäyntialueista muodostettaviin vahvoihin peruskuntiin. Vahvojen peruskuntien ulkopuolisilla alueilla palvelut kootaan riittävän suuriksi kokonaisuuksiksi, jotka tukeutuvat peruskuntien palvelurakenteeseen vastuukuntamallilla.

Hallitusohjelman mukaisen kuntauudistuksen etenemisaikataulun mukaan kuntarakennelaki tulee voimaan kesällä 2013 ja kuntien tulee tehdä esitykset selvitysalueista 30.11.2013 mennessä. Kuntien yhdistymisselvityksen ja -esitysten määräaika on 1.4.2014 mennessä ([VNK:n mediatiedote 21.3.2013](#): Kuntien on tehtävä lain mukaiset selvitykset ja päätökset 1.7.2014 mennessä).

Voimavarat tulee nyt keskittää vuoden 2017 ja sen jälkeisen ajan valmisteluun. Uudistusta ajavat hallitusohjelman mukaiset uudistukset, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos, kuntarakennemuutos sekä valtiosuusjärjestelmän uudistus.

Rakennemuutokseen liittyvät taustatiedot tulee Kainuussa selvittää ensin yhtenä kokonaisuutena eri vaihtoehtojen muodostamista varten. Toisessa vaiheessa selvityskohteina ovat eri vaihtoehdot lopullisten ratkaisujen muodostamista varten.

Kainuun elinkeinopolitiikka ja aluekehitys

Kainuun liiton lakisäätteisiä tehtäviä ovat aluekehitysviranomaisen, suunnitteluviranomaisen sekä EU-ohjelmien suunnittelu- ja toimeenpanotehtävät. Kainuun tilanne on yhä haastava. Väestö vähenee ja vanhenee sekä kuntatalouden tilanne on haastava.

Vuonna 2013 laadittava maakuntasuunnitelman ja vuonna 2014 valmistuva maakuntaohjelman tehtävänä on osaltaan vastata em. haasteeseen. Tavoitteena on kainuulaisten hyvinvoinnin ja kestävä kehityksen edistäminen. Kainuun on oltava alueena yritystoiminnaltaan ja palveluiltaan kilpailukykyinen.

Kainuun hallintokokeilun ongelmana oli päähuomion kohdistuminen sosiaali- ja terveystalouden kehittämiseen. Itsenäisellä Kainuun liitolla on nyt mahdollisuus nostaa alue- ja elinkeinon kehittämisen kuntien, aluehallinnon, yritysten ja kansalaisten mielenkiinnon kohteena sille kuuluvaan asemaan kainuulaisten hyvinvoinnin ja kestävä kehityksen edistäjänä.

KANSALAISVAIKUTTAMINEN

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kainuussa on toteutettu Kainuun kansalaisvaikuttamisen ohjelmaa, joka laadittiin vuosille 2006–2012. Maakunnallisten ohjelmien ja suunnitelmien lakisääteisen tiedottamisen, asukkaiden kuulemisen, palautteenannon ja arviointimahdollisuuksien lisäksi tiedottamista ja viestintää ajankohtaisissa asioissa on viime vuosien aikana kehitetty ja lisätty. Uusia välineitä, mm. sosiaalisen median kanavia on otettu käyttöön ja tehty useita säännöllisiä palaute ja/tai arviointikyselyjä erityisesti terveydenhoidon palvelujen saatavuuteen ja laatuun liittyen. Kynnystä ottaa yhteyttä ja mahdollisuuksia antaa palautetta on madallettu useilla palveluihin ja niiden muutoksiin liittyvillä kuntakierroksilla.

Maakunnassa on toiminut myös ikäihmisten sekä vammaisasiain neuvottelukunnat, joiden asiantuntemusta on käytetty palveluja suunniteltaessa. Myös nuorisovaltuustolla, Manulla, on ollut oma sijansa päätöksenteon. Alueen asukkaita on ollut mukana palvelujen suunnittelussa kehittäjäasiakkaina samoin kuin eri toimintatapojen pilotoinneissa kehittäjäkyliä.

Kainuun maakunnan sote-palvelut on ottanut käyttöön IVA+ -menetelmän, jonka tarkoitus on arvioida ennalta tietyn suunnitelman tai päätöksen aiheuttamia vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Mukana arvioinnissa ovat myös ne ihmiset tai ihmisryhmät, joihin päätöksellä saattaa olla vaikutuksia.

Johtopäätökset

Kansalaisvaikuttamisen ohjelman teemoja olivat aktiivinen kansalaisuus, suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistuminen, palvelujen järjestäjän, kehittäjien ja palvelujen käyttäjien välinen vuoropuhelu, osallistuminen sekä kansalaisjärjestöjen roolin vahvistaminen maakunnassa. Kehittämisen päämäärä oli edistää uuden toimintakulttuurin luomista Kainuuseen. Tavoitteena oli hyvällä tiedonkululla, avoimella vuorovaikutuksella ja kansalaisten tasavertaisella kohtelulla vahvistaa asukkaiden luottamusta hallintoon. Uuden toimintakulttuurin myötä kansalaisilla olisi mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa mahdollisimman laajasti maakunnan palvelujen kehittämiseen ja maakunnan tulevaisuuden suuntaamiseen. Kaikella tällä tähdättiin hyviin, toimiviin palveluihin ja tyytyväisiin asukkaisiin maakunnassa.

Ohjelmakohtien toteutumisen seuranta jäi perustetun toimikunnan taholta varsin vähälle huomiolle. Valtiovarainministeriön teettämän tutkimuksen hallintokokeilun vaikutuksista ja Kainuussa tehdyn haastattelun (Tampereen yliopisto) perusteella (VM julkaisuja 20/2010) mukaan viranhaltijat ja luottamushenkilöt näkivät hallintokokeilun aikana tavoitteiden saavuttamisen onnistuneen kohtalaisen hyvin, joskin työtä todettiin vielä olevan paljonkin tehtävänä.

Maakunnan asukkailla näkemys mallin toimivuudesta, osallistumisesta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista oli haastattelun tulosten mukaan varsin erilainen. Vastauksena todetut kokemukset siitä, että kansalaisia ei kuunneltu tai päättäjiin ei voinut luottaa, on tuloksen aivan päinvastainen ja antaa edelleen aihetta huoleen. Tarvitaan siis edelleen laajempaa päätöksenteon avoimuutta, osallisuutta lisääviä toimenpiteitä, asenteiden ja ajattelutavan muutosta sekä vilpittöntä yhteistyötä alueen asukkaiden ja eri kansalaisryhmien kanssa.

VIESTINTÄ

Toteutuma

Vuoden 2012 lopussa päättyneen maakunta-kuntayhtymän aikana Kainuun maakunnallisessa viestinnässä pyrittiin maakuntakokeilun peruseriaatteiden mukaisesti huomioimaan yhtä lailla sosiaali- ja terveydenhuolto, aluekehitys ja koulutustoimiala. Käytännössä viestinnässä jouduttiin niukkojen resurssien vuoksi keskittymään kansalaisten kannalta tärkeimpiin ja kiinnostavimpiin asioihin. Tällöin esimerkiksi kansalaisten näkökulmasta usein melko vaikeaselkoinen aluekehitys jäi valitettavan vähälle huomiolle.

Maakunta-kuntayhtymän yhteinen viestintäyksikkö mahdollisti toisaalta viestintäresurssien joustavan ja tehokkaan käytön. Sekä henkilöstö että välineet ja ohjelmistot voitiin käyttää täysimääräisesti hyväksi. Koko kuntasektorin viestintäyhteistyön hedelmistä mainittakoon vuonna 2012 käyttöön otettu uusi Kainuun kunnallisinfra, jonka valmisteluun kaikki Kainuun kunnat osallistuivat.

Kainuun hallintokokeilun purkaminen vuoden 2012 aikana edellytti tavoitteellista muutosviestintää. Perustavoitteita olivat kansalaisten luottamuksen ja henkilökunnan turvallisuudentunteen säilyttäminen. Ydinviesti oli, että mikään olennainen ei vuoden 2013 alussa muutu: henkilöstö tekee työnsä ja kansalaiset saavat palvelunsa niin kuin aiemminkin. Tämä viesti meni perille jopa niin hyvin, että vuoden 2013 alussa viestintää kritisoitiin liiallisesta muuttumattomuuden korostamisesta.

Maakunta-kuntayhtymän purkautuessa maakunnallisen viestinnän resurssit pyrittiin säilyttämään mahdollisimman tehokkaassa yhteiskäytössä. Osittain tämä tavoite myös toteutui. Uusien kuntayhtymien, Kainuun liiton ja Kainuun soten, viestinnässä on kuitenkin alkuvaiheessa korostettu uutta alkua ja kummankin kuntayhtymän niitä erityispiirteitä, jotka maakuntakonsernin aikana jäivät vähemmälle huomiolle.

Vuoden 2012 aikana alkoi myös kaksi pitkään valmisteltua maakunnallista markkinointihanketta, Kainuun liiton vetovastuulla oleva Kainuu Helsingissä 2014 -hanke ja Kainuun Edun Made in Kainuu -markkinointihanke. Hankkeet tekevät tiivistä yhteistyötä, jonka tavoitteena on edistää kainuulaisten tuotteiden ja palvelujen myyntiä ja markkinointia ja päivittää Kainuun maakuntakuva 2000-luvulle. Hankkeiden painopiste on Kainuun onnistumisten ja hyvien puolien esiintuomisessa.

Arvio tavoitteiden toteutumisesta

Kainuun sisäistä maakuntatason viestintää on nykyisellä maakuntaohjelmakaudella tehostettu ja monipuolistettu. Käytössä ovat kaikki tiedottamisen peruskanavat asiakaslehdistä sosiaaliseen mediaan. Sekä sosiaali- ja terveystoimessa että maakunnan liiton toimialalla kehitetään aktiivisesti uusia toimivia keinoja kansalaisten aitoon kuulemiseen. Perinteisten yleisötilaisuuksien ohella verkkosivustot ovat keskeinen kuulemisen kanava, myös osallistamista sosiaalisen median avulla on kokeiltu useissa eri yhteyksissä.

Kainuun kuntasektorin yhteistyö viestintään ja markkinointiin liittyvissä asioissa on lisääntynyt. Markkinointiviestinnässä erityisesti vuonna 2012 alkaneiden hankkeiden ympärille on onnistuttu rakentamaan laaja-alaisia maakunnallisia yhteistyöverkostoja, jotka luovat hyvän pohjan maakunnan markkinoinnin koordinaation parantamiselle ja markkinoinnin tehostamiselle.

Johtopäätökset

Maakuntaohjelmassa asetetut tavoitteet tiedotuksen lisäämisestä, kansalaisten kuulemisen edistämisestä ja maakunnallisen markkinointiyhteistyön tiivistämisestä ovat toteutuneet hyvin.

KUNTATALOUS

Toteuma

Kainuun kuntatalous oli hallintokokeilusta johtuen vuosina 2005 - 2012 rakenteeltaan muusta maasta poikkeava. Talouden seurannassa kuntien lisäksi mukaan lasketaan myös kuntayhtymä. Hallintokokeilun tavoitteena oli turvata peruspalvelut Kainuun alueella taloudellisesti kestäväällä tavalla. Siksi keskeisin taloustavoite on ollut vuosikatteiden parantaminen siten, että ne riittävät kunnittain kattamaan vuosittaiset poistot ja syntyneet vanhat alijäämät. Tätä on tavoiteltu menojen kasvun leikkauksen kautta.

Taulukko 19. Kuntatalouden tavoitteet ja toteuma Kainuussa ja koko maassa 2005–2012.

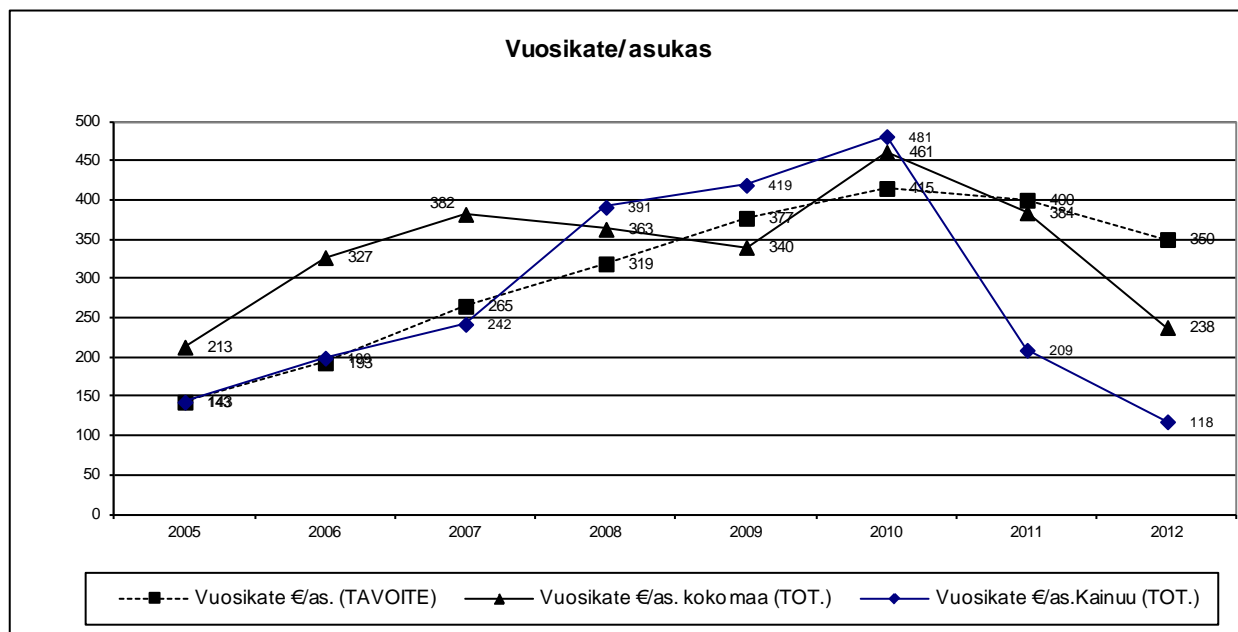
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Arvio
Kunnat + maakunta									
Nettokäyttökust. €/asukas(TAVOITE)	3941	4316	4400	4507	4617	4752			
Nettokäyttökust. €/as. Kainuu (TOT.)	3941	4176	4486	4697	4973	5181	5662	5900	
muutos-%	-0,4	6,0	7,4	4,7	5,9	4,2	9,3	4,2	
Nettokäyttökust. €/as. koko maa (TOT.)	3899	4021	4219	4530	4708	4811	5011	5322	
muutos-%	4,5	3,1	4,9	7,4	3,9	2,2	4,2	6,2	
Verorahoitus €/ as. (TAVOITE)	4332	4462	4618	4779	4947	5120			
Verorahoitus €/ as. Kainuu (TOT.)	4332	4619	4884	5348	5575	5883	5971	6067	
muutos-%	4,0	6,6	5,7	9,5	4,2	5,5	1,5	1,6	
Verorahoitus €/ as. koko maa (TOT.)	4022	4315	4580	4967	5101	5276	5448	5584	
muutos-%	4,7	7,3	6,1	8,4	2,7	3,4	3,3	2,5	
Vuosikate €/as. (TAVOITE)	143	193	265	319	377	415	400	350	
Vuosikate €/as.Kainuu (TOT.)	143	199	242	391	419	481	209	118	
Vuosikate €/as. koko maa (TOT.)	213	327	382	363	340	461	384	238	
Kertyneet ali/ylijäämät €/as. (TAVOITE)	-292	-364	-349	-280	-153	12			
Kertyneet ali/ylijäämät Kainuu (TOT.)	-328	-429	-462	-287	-270	-30	-119	-221	
Kertyneet ali/ylijäämät koko maa	568	677	765	937	986	1314	1398	1341	
Tuloveroprosentti (TAVOITE)	18,83	19,04	19,05	19,05	19,05	19,05	19,50	19,50	
Tuloveroprosentti Kainuu (TOT.)	18,83	19,04	19,05	19,20	19,23	19,99	20,00	20,00	
Tuloveroprosentti koko maa (TOT.)	18,29	18,40	18,46	18,55	18,59	18,97	19,16	19,25	
Vuosikate %-poistoista (TAVOITE)	60	77	106	128	151	166	100	100	
Vuosikate %-poistoista Kainuu (TOT.)	60	69	86	130	135	176	74	39	
Vuosikate %-poistoista koko maa (TOT.)	77	118	135	123	109	145	118	70	
Konsernilainat €/as. (TAVOITE)	3267	2874	2902	2931	2961	2990			
Konsernilainat €/as. Kainuu (TOT.)	3267	3324	3412	3516	3668	3583	3551	4044	
Konsernilainat €/as. koko maa (TOT.)	3433	3590	3738	3913	4257	4568	4729	4979	
*)Liikelaitos Kainuun ammattiopisto vähennetty takautuvasti 2000 - 2003									
*)Korjattu maakunnan yli/alijäämällä									

Kainuun kuntien ja maakunnan yhteenlaskettu vuosikate parantui selkeästi vuosina 2005 – 2010. Vuonna 2004 vuosikate oli vain 91 euroa asukasta kohden ja vuonna 2010 yli viisinkertainen eli 480 euroa asukasta kohden. Tämän jälkeen kuntien vuosikatteen ovat lähteneet jyrkkään laskuun. Yhteenlaskettu vuosikate oli vuoden 2012 alustavien tilinpäätöstietojen mukaan enää vain 118 euroa asukasta kohden. Tämä ei riitä kattamaan käyttöomaisuudesta aiheutuvia poistoja.

Kainuussa tuloveroprosentti verrattuna koko maan prosenttiin on vaihdellut kyseisinä vuosina 0,5 – 1,0 prosenttiyksikön verran. Koko verorahoituksen (valtionosuudet ja verotulot) määrä oli vuonna 2012 alustavien arvioiden mukaan 6 067 euroa asukasta kohti. Tämä on noin 500 euroa asukasta kohden suurempi kuin maassa keskimäärin.

Kertyneitä alijäämiä koko Kainuussa yhteenlaskettuna vuoden 2012 lopussa oli yhteensä -221 euroa asukasta kohti. Tällä hetkellä suurimmat alijäämät ovat Hyrynsalmella ja Sotkamolla, molemmilla liki 500 euroa asukasta kohden. Ylijäämiä Kainuun kunnista on neljällä kunnalla; Paltamalla, Puolangalla, Ristijärvellä ja Suomussalmella.

Kainuun velkaantuminen on ollut yksittäisiä kuntia lukuun ottamatta maltillista koko 2000 -luvun ajan alhaisen investointitason vuoksi. Kainuun keskimääräinen konsernilainakanta oli vuoden 2012 lopussa noin 4 000 euroa asukasta kohden, kun se vastaavasti koko maassa oli noin 5 000 euroa asukasta kohden

Kuva 24. Vuosikate per asukas tavoite ja toteuma Kainuussa ja koko maassa 2005–2012.

Arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Kuntatalouden tasapainottamisessa Kainuussa onnistuttiin hyvin vuosina 2005 – 2010. Kaksi viimeistä vuotta sen sijaan ovat olleet epätasapainossa ja näin lisänneet kuntien alijäämiä. Vuosikate ei enää riitä kattamaan investoinneista aiheutuvat poistot ja verotulojen kasvu on veronkorotuksista huolimatta alhaisella tasolla. Vuosikatteiden jyrkkä lasku johtuu verorahoituksen kasvun hiipumisesta ja valtionosuuksiin tehdystä leikkauksista. Lisäksi nettokäyttökustannusten kasvu on ollut tulojen kasvua huomattavasti suurempaa.

Johtopäätökset

Kainuun kuntatalous on tällä hetkellä suurten haasteiden edessä. Erityisen ratkaisevaa on se, miten sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisessä onnistutaan. Väestön ikääntyminen ja sairastavuus lisäävät palvelutarvetta, maailmanlaajuinen lama estää talouden kasvua ja valtiontalouden kestävyysvaje leikkaa kuntien valtionosuuksia.

Meneillään olevan kuntarakennemuutoksen mukaan kunnalla on velvollisuus selvittää kuntien yhdistymistä, jos yksikin kolmesta selvityspäätöksestä osoittaa selvitystarvetta: 1. väestö <20 000 asukasta; 2. työpaikkaomavaraisuus < 80 % 3. huono kunnan taloudellinen tilanne. Käytännössä kaikki Kainuun kunnat kuuluvat selvityspäätökseiden piiriin joko väestöpohjan pienuuden tai heikon taloutensa vuoksi. Kainuun talousongelmaa ei kuitenkaan ratkaista pelkästään kuntia yhdistämällä ja kustannuksia karsimalla. Tärkeintä on lisätä Kainuun vetovoimaa ja kilpailukykyä ihmisten asuinpaikkana ja yritysten sijaintipaikkana. Sitä kautta myös kuntatalous on mahdollista saada tulevaisuudessa riittävälle tasolle.

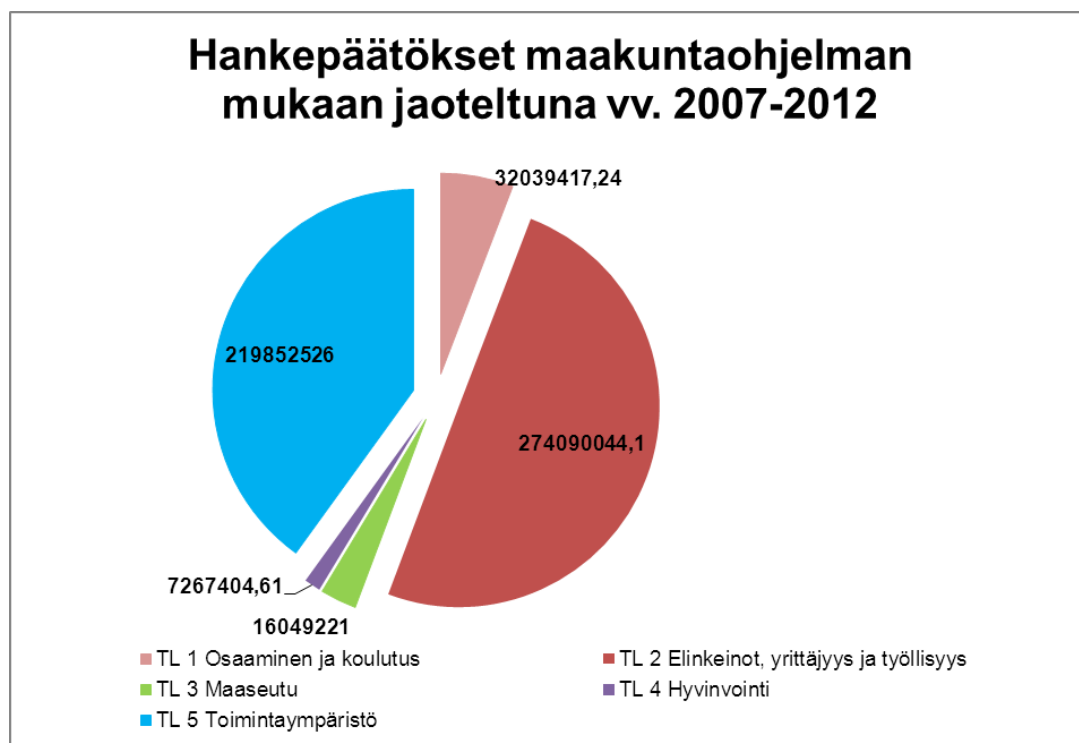
5. MAAKUNTAOHJELMAN TOTEUTTAMISJÄRJESTELYT JA SEURANTA

Maakuntaohjelman toteuttamisjärjestelyt ja seuranta

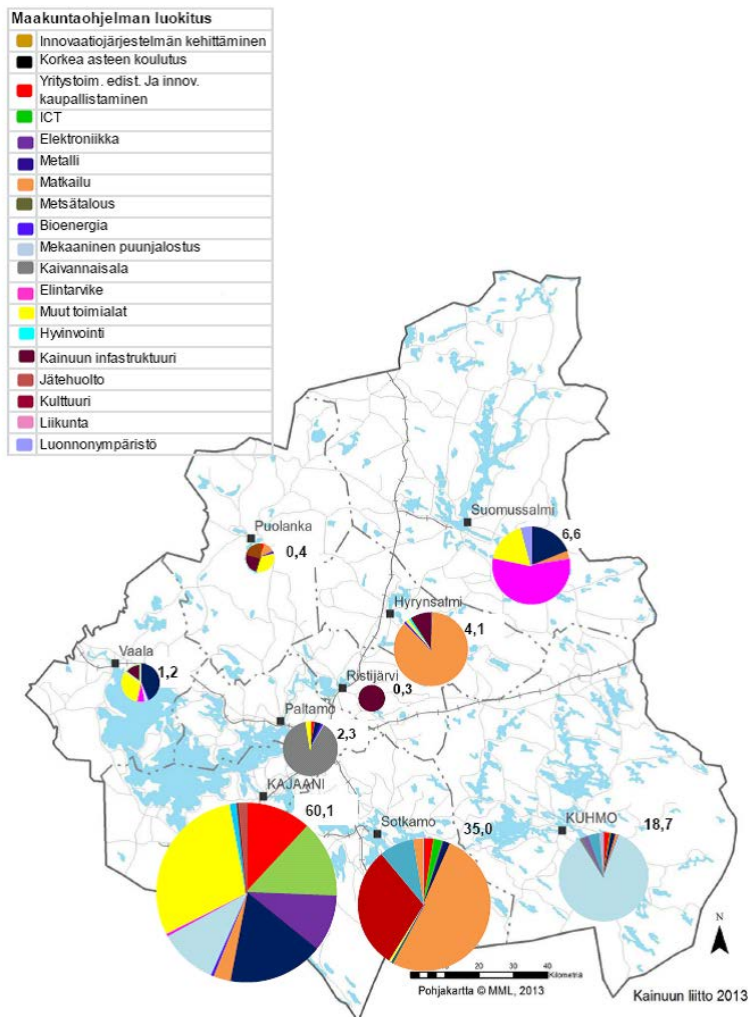
Toteutuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Taulukko 20 Julkisen ja yksityisen rahoituksen suuntaaminen toimintalinjoille

Julkinen rahoitus ja yksityinen rahoitus 2010-2014, arvio suuntaamisesta	Julkinen, arvio	Yksityinen, arvio	Julk tot 2007-12	Yksit tot 2007-12	Julk tot 2010-12
TL 1. Osaaminen ja koulutus	15 %	5 %	6 %	1 %	6 %
TL 2. Elinkeinot, yrittäjyys ja työllisyys	37 %	85 %	50 %	92 %	51 %
TL 3. Maaseutu	6 %	5 %	3 %	3 %	4 %
TL 4. Hyvinvointi	6 %	2 %	1 %	1 %	1 %
TL 5. Toimintaympäristö	36 %	3 %	40 %	3 %	38 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Kuva 25. Hankkeille myönnetty rahoitus maakuntaohjelman toimintalinjojen mukaan jaoteltuna koko Kainuu vuosina 2007-2012

Kuva 3 ELY-keskuksen rahoituksen jakautuminen 2007-2012

Maakuntaohjelmaan tehtiin arvio rahoituksen suhteellisen osuuden jakautumisesta eri toimintalinjoihin vuosina 2010-2014, kyseessä oli siis nimenomaan arvio, ei sitova suunnitelma. Arvioon sisältyi EU-kauden 2007-2013 EAKR-, ESR- ja maaseutu- sekä kalatalousrahoitusta ja kansallisen rahoituksen osalta Kainuun kehittämisraha, joka oli määrällisesti noin kolme kertaa suurempi kuin EU-rahoitus. Toteutuma niin vuosina 2007-2012 kuin 2010-2012 osoittaa, että erityisesti toimintalinjalle 2 elinkeinojen, yrittäjyyden ja työllisyyden edistämiseen on käytetty rahoitusta enemmän kuin alun perin arvioitiin. Tähän vaikutti erityisesti äkillisen rakennemuutoksen kansallinen rahoitus, jota paperitehtaan lakkauttamisen jälkeen kohdistettiin valtaosin toimintalinjan 2 toimenpiteisiin. Toimintalinjalle 5 eli toimintaympäristön kehittämiseen kohdistettiin nimenomaan tienpidon rahoitusta, jonka määrä säilyi lopulta kohtuullisen suurena koko hallintokokeilun ajan.

Arvioitua pienempi osuus kului toimintalinjalle 1 osaamisen ja koulutuksen kehittämiseen, jonne kohdistettiin erityisesti EU-rahoitusta. Toimintalinjalle 3 maaseudun kehittämiseen kohdistettiin valtaosin maaseutuohjelman rahoitusta, jota Kainuuseen tuli arvioitu määrä, mutta lähinnä Kainuun kehittämisrahan kasvu pienensi sen suhteellista osuutta. Toimintalinja 4 hyvinvoinnin kehittäminen toteutui selvästi arvioitua pienempänä. Osittain asiaan vaikutti se, että sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti oman Kaste-ohjelman, jonka kautta rahoitettiin sote-toimialan hankkeita, jotka eivät näy tässä arviossa. Sote-toimiala sai myös jonkin verran suoraa Tekes-rahoitusta, joka myöskään ei näy yllä olevassa taulukossa. Yhteenveto kuitenkin on, että hyvinvointialan kehittäminen hankerahoituksella ei edennyt odotetussa laajuudessa.

Ohjelmaa laadittaessa arvioitiin, että elinkeinoelämän kolmeen päälinjaan: 1) ICT, elektroniikka, metalli, 2) elämäntuotanto sekä 3) luonnonvarat käytetään kuhunkin 25 % samoin kuin eri alojen yhteisiin hankkeisiin, innovaatioiden kaupallistamiseen tai muille aloille. Elinkeinojen kehittämisen

sisäinen painotus kohdistui vuosina 2007-2012 siten, että ICT, elektroniikka ja metalli käyttivät rahoituksesta 12 %, elämystuotanto 18 % ja luonnonvarat 26 %. Eri alojen yhteisiin koulutus- ja kehittämishankkeisiin käytettiin 44 % eli selvästi arvioitua enemmän. Tämä kuvastaa itse asiassa elinkeinoelämän yhteistyön kehittymistä, sillä monessa hankkeessa oli osallistuvia yrityksiä useammalta alalta, jolloin hankkeet kirjattiin yhteiset -kohtaan.

Johtopäätökset

Maakuntaohjelman toteuttaminen sujui eri rahoittajien kesken hyvässä yhteisymmärryksessä. Kaikki organisaatiot olivat sitoutuneita yhteisesti sovittuihin linjauksiin, oppivat tuntemaan toistensa toimintatavat aiempaa paremmin sekä osasivat reagoida ja pystyivät reagoimaan nopeasti yllättäviin muutoksiin, kuten paperitehtaan toiminnan lakkauttamiseen. Näitä periaatteita kannattaa vaalia jatkossakin.

6. YMPÄRISTÖSELOSTUS

Viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista säädetyn lain (SOVA-laki, 200/2005) 4 §:n mukaan maakuntaohjelman vaikutukset on arvioitava. SOVA-lain tavoitteena (1 §) on

”edistää ympäristövaikutusten arviointia ja huomioon ottamista viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien valmistelussa ja hyväksymisessä, parantaa yleistä tiedonsaantia ja osallistumismahdollisuuksia sekä edistää kestävä kehitystä”.

Kainuun maakuntaohjelmalle 2009–2014 on laadittu SOVA-lain edellyttämä ympäristöselostus, johon on koottu mm. ohjelman keskeisimmät vaikutukset ja arviointiprosessin kuvaus.

SOVA-lain mukaan ympäristöarvioinnin piiriin kuuluvien suunnitelmien ja ohjelmien toteuttamista ja siitä aiheutuvia merkittäviä ympäristövaikutuksia tulee seurata siten, että voidaan ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin ympäristöhaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Seurannassa tarkastellaan, kuinka ennakoitua vaikutukset ovat toteutuneet ja mitä arvaamattomia vaikutuksia päätöksistä on aiheutunut. Sen avulla voidaan tietää, olivatko vaikutukset sellaisia kuin arvioinnissa oletettiin ja ovatko haitallisten vaikutusten lieventämistoimenpiteet onnistuneet.

Toteuma ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta

Maakuntaohjelman ympäristöselostuksessa arvioidut vaikutukset ovat olleet pääasiassa arvioinnin mukaisia. Maakuntaohjelman päätavoite on kainuulaisten hyvinvointi parantaminen taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia lisäämällä ottaen samalla huomioon ympäristön hyvän tilan. Kainuulaisten hyvinvoinnin parantumisen mittaaminen on vaikeaa ja yksiselitteisen mittarin määrittäminen mahdotonta. Arviointiin valittujen mittareiden mukaan (ks. tarkempi kuvaus TL4 HYVINVOINTI), tilanne on muuta maata heikompi ja ero muuhun maahan edelleen selvä. Toisaalta esimerkiksi lastensuojelun avohoitopalvelujen piirissä olevien % -osuus 0-17 vuotiaista on laskenut 8,0 prosentista 7,4 prosenttiin koko maakuntaohjelmakaudella. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakennetyö on aloitettu, mutta tuloksellinen toiminta vaatii vielä paljon jatkotyöskentelyä.

Tavoitteiden ja arvioitujen vaikutusten toteutumiseen koko maakuntaohjelman toteuttamisen kaudella on vaikuttanut suuresti vuoden 2008 lopulla alkanut taantuma ja lama. Viimeisimmät vuodet 2011–2013 ovat menneet taantumaa vastaamisessa. Elpymisen merkkejä on jo näkyvissä. Kainuun päätoimialojen liikevaihto on kasvanut suhteellisen tasaisesti ja saavuttanut taantumaa edeltäneen tason. Päätoimialojen henkilöstön määrä on kasvanut hitaammin, mutta pientä notkahdusta lukuun ottamatta tasaisesti. Metalliteollisuudella menee kohtalaisen hyvin, mikä suurelta osin johtuu kiskokalusto- ja konepajatuotteiden valmistajasta Transtech Oy:stä. ICT-alan yritykset suhtautuvat luottavaisesti tulevaisuuteen ja toimialan näkymät ovat hyvät. Matkailu on

ollut jo pitkään tärkeä elinkeino Kainuulle ja alan liikevaihto on kasvanut tasaisesti viime vuodet. (Lähde: www.temtoimialapalvelu.fi, 2013).

Yksi suurimmista ja näkyvimmistä ympäristöhaasteista seurantakaudella on Kainuulle asettanut Talvivaaran kaivosohjelma. Kaivosteollisuus aiheuttaa laajuutensa vuoksi merkittäviä vaikutuksia ympäristön lisäksi alueen asukkaille. Rakentaminen ja louhinta muuttavat ympäristöä ja maisemaa sekä kuluttaa mm. maa-ainesvaroja. Vuoden 2012 lopulla kesän runsaat sateet toivat kaivosalueelle paljon ylimääräistä vettä. Talvivaaran kaivos on aloittanut mittavat ympäristönsuojeluinvestoinnit. Kaivosteollisuuden työllistävä vaikutus on myös merkittävä. Esimerkiksi Talvivaaran kaivoksen työllistävä vaikutus on lähes 2 000 henkilöä, kun kaikki työllisyysvaikutukset otetaan huomioon. (Lähde: www.temtoimialapalvelu.fi, 2013).

Seurantakaudella Kainuun maakuntavaltuusto hyväksyi maakuntaohjelman mukaisesti Kainuun ilmastostrategian 24.10.2011. Lisäksi Kainuun ympäristöohjelman 2020 laadinta käynnistyi 2011. Ympäristöohjelma tarkentaa maakuntaohjelman ympäristöön ja luonnonvaroihin liittyviä visioita ja tavoitteita. Siinä esitetään keinoja ja määritellään toteuttajat näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Kainuun ympäristöohjelman tavoitteet on jaettu kolmeen osioon:

- I. monimuotoinen Kainuu, jossa määritellään tavoitteet Kainuun luonnon monimuotoisuudelle ja keinot sen säilymiselle,
- II. ekotehokas ja ympäristövastuullinen Kainuu, jossa määritellään tavoitteet (1) ekotehokkaalle yhdyskunnalle, (2) luonnonvarojen kestäväälle käytölle sekä (3) kestäväälle matkailulle,
- III. ympäristötietoinen Kainuu, jossa tavoitteena on ympäristötietoisuuden lisääminen Kainuun maakunnan alueella niin ympäristökasvatuksen kuin yleisen ympäristöviestinnän avulla.

Kainuun ympäristöohjelma 2020 on parhaillaan ehdotusvaiheessa ja se saanee maakuntahallituksen hyväksynnän kesällä 2013.

Ohjelman haitallisten vaikutusten lieventämistoimenpiteet on toteutettu suunnitellusti. Maakuntaohjelman toteutumisen haitalliset vaikutukset on pyritty minimoimaan jo ohjelmaa laadittaessa. Ohjelman ympäristövaikutukset ilmenevät toteutettavien hankkeiden kautta, joiden arviointi tehdään hankekohtaisesti. Hankkeen toteuttaja arvioi jo hankkeen hakuvaiheessa hankkeen todennäköiset vaikutukset. Hankkeet, jotka aiheuttavat haitallisia vaikutuksia, suunnataan uudestaan tai jätetään toteuttamatta.

Johtopäätökset

Kainuun maakuntaohjelman 2009–2014 Seurantatieto 2013:n avulla voidaan tunnistaa ohjelman odottamattomat haitalliset vaikutukset ja tarvittaessa korjata sen perusteella ohjelman toteuttamisen suuntaa. Erilaisten vaikutusten tunnistaminen on nyt erityisen tärkeää, kun maakuntaohjelman kausi on päättymässä ja uuden maakuntaohjelman 2014–2017 laadinta käynnistyy. Seurantatieto mahdollistaa entistä paremman uuden ohjelman laatimisen.

Ympäristövaikutusten arvioinnissa ja vaikutusten seurannassa varmistetaan monipuolisesti, erilaisten vaikutusten huomioiminen huolimatta siitä, onko suunnitelman tai ohjelman tavoitellut vaikutukset keskittyneet joihinkin tiettyihin teemoihin. Maakuntaohjelman vaikutuksia on arvioitu monipuolisesti toimintalinjojen arvioinnissa. Ympäristön tilaan vaikuttavien hankkeiden vaikutuksia seurataan hankekohtaisesti.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä maakuntaohjelman seurantaraportti on laadittu ensisijassa Kainuun tulevan maakuntaohjelman (2014 – 2017) valmistelun pohjaksi. Tätä seurantaraporttia voidaan pitää ohjelman sisäisenä arviointina, sillä sen laatijat ovat maakuntaohjelman valmisteluun ja toimeenpanoon osallistuneita henkilöitä. Pyrkimys on ollut saada käyttöön paras käytettävissä oleva tilannetieto maakuntaohjelman tähänastisesta toteutumisesta ja toteutumisen ennakoinnista. Tätä raporttia on hyvä käyttää rinnan maakuntaohjelman ulkoisen arvioinnin kanssa; sen on toteuttanut konsulttitoimisto MDI. Siinä raportissa on lisäpiirteinä vertailu Pohjois-Suomen muiden maakuntien kanssa.

Tässä luvussa on koottu tärkeimmät havainnot ja niiden johtopäätökset tulevaa ohjelmatyötä varten. Johtopäätöksiin on noussut ehdotuksia ja keskustelun avauksia tulevan maakuntaohjelman:

- tavoitteiden asettamisesta; mitä tavoitteita on muutettava, onko lisättävä tai poistettava jotakin
- ohjelman toimeenpanojärjestelmän kehittamisestä esim. edunvalvonnan kytkeminen toimeenpanoon aikaisempaa selkeämmin jne.
- maakuntaohjelman ja sen toimeenpanoprosessin kehittäminen luonteeltaan jatkuvaksi ennakointiprosessiksi

Maakuntaohjelman sisäinen ja ulkoinen arviointi ovat nostaneet esiin hyvin samankaltaisia kehittämissuhteita. Pohjois-Suomen maakuntaohjelmien ulkoisessa jälkiarvioinnissa nousi maakuntaohjelmatyöstä erityisesti Kainuun maakuntaohjelman osalta esille seuraavat seikat kehittämisen kohteiksi:

- maakuntaohjelmaa tulee fokusoida, tulee uskaltaa myös luopua jostain, kaikkea ei ole mahdollista tehdä (perustoiminnan osalta kirjataan vain erityiset kehittämisen kohteet ja toimet),
- ohjelman sisäistä yhtenäisyyttä tulee vahvistaa (teemojen ja toimialojen teemojen tulee olla linjassa ylätavoitteiden kanssa),
- viestintää tulee tehostaa ja luoda siihen lisää vaikuttavuutta, ohjelmatyössä ja itse kehityksessä tapahtuvia onnistumisia tulee nostaa rohkeasti ja näkyvästi esille,
- maakuntaohjelman ja maakuntakaavan välistä yhteyttä tulee vahvistaa,
- hanketoiminnan ja hankkeissa tehtävän kehittämistyön jatkumoa tulee vahvistaa sekä
- edunvalvonnan toimia tulee ryhdistää.

Ulkoinen arvioinninkin mukaan maakunnallisen kehittämissuhteiden katsotaan toimivan hyvin ja ohjelman merkitys alueellisessa kehittämissuhteessä tulee juuri sen valmisteluprosessin kautta. Mukana valmistelussa on arvioitu olleen kaikki relevantit tahot, kuitenkin tahoja perinteisen kehittämisen ulkokehältä voisi jatkossa olla mukana enemmänkin.

Maakuntaohjelman vaikuttavuutta voisi parantaa osallistamalla toteuttajatahot tavoiteasetantaan, kehittämistä fokuosoimaan ennakointiin sekä seurantatyöhön nykyistä tiiviimmin. Maakunnissa ja maakuntaohjelmissa tarvitaan sekä laajoja kehittämiskokonaisuuksia että täsmällisempiä sisältöjä. Sektoreiden välisiä rajoja tulisi kuitenkin nykyistä enemmän pyrkiä rikkomaan, jotta saataisiin aikaan uusia avauksia. Alueellisten strategiaprosessien synkronointia yhteen yhä vahvemmin tulisi jatkaa. Käyttöön olisi hyvä ottaa jatkuva strategiaprosessin malli, jonka puitteissa keskustelua maakunnan strategisista tavoitteista voisi keskeisimpien toimijoiden kesken käydä kerran, jopa pari, vuodessa.

Sisäisestä arvioinnista voidaan nostaa esiin joukko toimintalinja- tai tavoitekohtaisia toimenpidesuosituksia sekä tehdä laajempaa arviota ohjelmakokonaisuuden ja -toimeenpanon osalta.

Toimintalinjojen sekä elinkeinopoliittisten kärkialojen määrittely on keskeinen strategiatyössä ja maakuntaohjelman fokusoinnissa. Innovaatiojärjestelmän kehittämisessä painottuu entisestään sen yhteys alueen yritystoimintaan sen kehittämiseen samalla kun itse t&k&i-toiminnan kansainväliset yhteydet ja myös kv. rahoitus korostuvat. Älykkään erikoistumisen strategian laatiminen on tässä avainasemassa. Koulutuksen tarjonta ja saavutettavuus tulevat säilymään keskeisinä tulevaisuuden kysymyksinä Kainuun kannalta.

Elinkeinojen kehittämisen kärkialojen fokuksissa on jo tapahtunut toimintaympäristön kehityksen aiheuttamia muutoksia esim. datacenterien, pelialan, biotalouden sekä kestävä kaivostoiminnan näkymiä ei ollut esillä aiemmassa maakuntaohjelmassa. Matkailun ”aluerakenne” ja kansainvälinen markkinointi hakevat edelleen muotoaan. Myös kokonaisuuden teema- ja klusteripohjaisen kehittämisen suhde alueellisiin (kunta) vahvuuksiin pohjautuvaan kehittämiseen on noussut esiin. Kaivannaistoiminnan, bioenergian, puurakentamisen ja laajemmin biotalouden kehitysnäkymien korostuminen tulee nousemaan maakuntaohjelmavalmistelussa keskusteluun.

Työvoiman kysynnän ja tarjonnan ”epätasapaino” (eläköitymisen nopeus, rakennetyöttömyys, liikkuvuus) on erityisen tärkeä strateginen kysymys tulevan maakuntaohjelman kaudella. Mahdollisuutena on työvoiman nuorentuminen ja siitä seuraava muuttoliikkeen tasapainottuminen ja ikärakenteen parantuminen. Työmarkkinatilanne on kuitenkin hyvin kaksijakoinen Kainuussa keskusalueen ja kehysalueen välillä. Työvoimaa vetävät tekijät on otettava korostetusti elinkeinopoliittiseen keinovalikoimaan.

Maaseudun ja laajemmin paikallisen kehittämisen rooli ja strategisesti tarkoituksenmukainen kytkeytyminen maakuntastrategiassa on entistä tärkeämpää. Painetta tähän suuntaan luo erityisesti EU-rakenerahasto ja -maaseuturahasto-ohjelmien yhteiset painopisteet mm. vähähiilisen talouden edistämiseksi.

Kainuulaisten hyvinvointia on tarpeen tarkastella myös maakuntasuunnitelmassa – maakunnan ja kuntien yhteisenä missiona. Maakuntaohjelman painotuksiin liittyvät erityisesti keskustelu ikääntymispoliittisesta strategiasta, terveyserojen supistamisesta ja sote- ja muiden hyvinvointipalvelujen saavutettavuudesta. Terveyden edistäminen (ennaltaehkäisevät toimet) on strateginen kysymys ja laaja yhteistyökysymys.

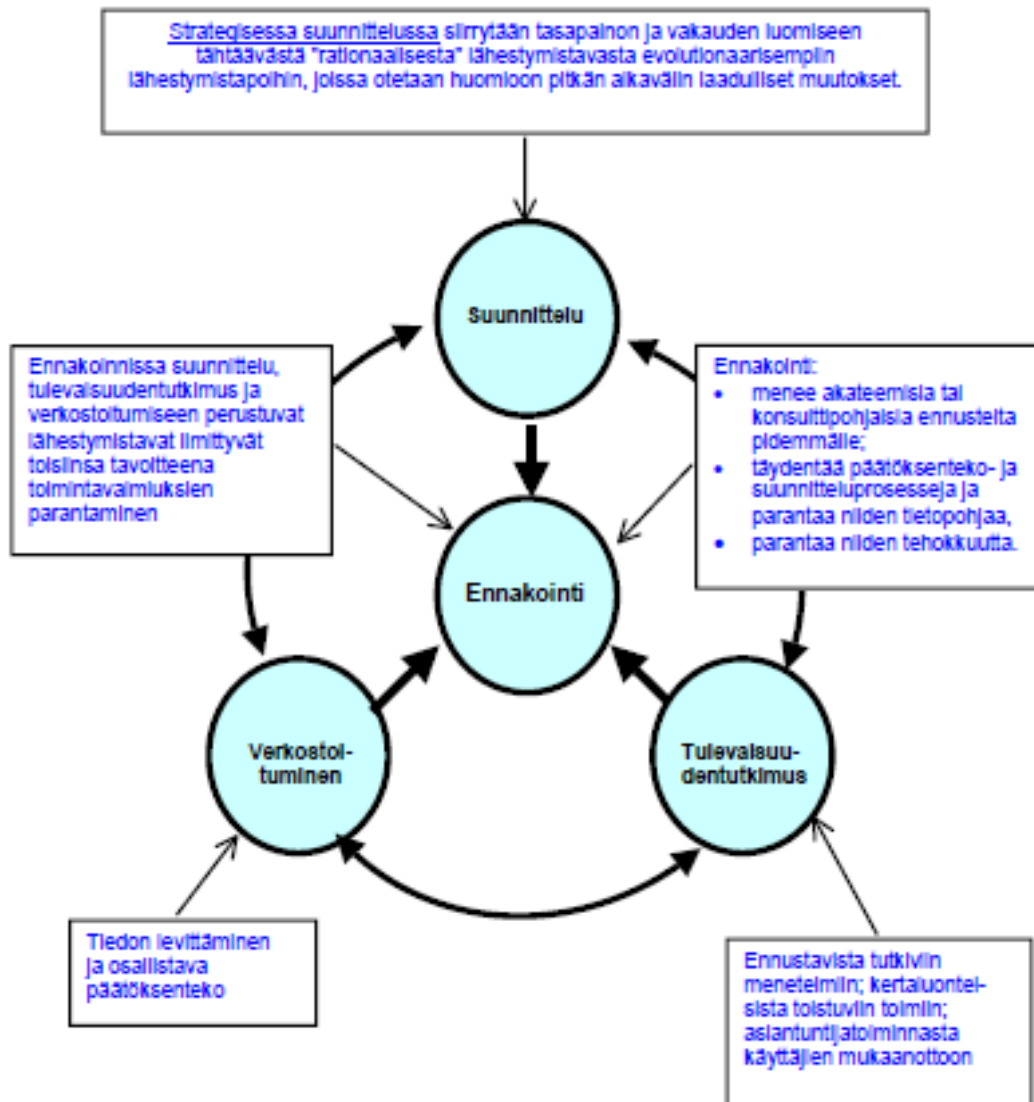
Kainuun ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus ovat olleet aina haasteellisia, näkymissä on sekä uhkia että mahdollisuuksia. Aikaisempaa selkeämpää tavoitehakuisuutta ja pitkäjänteisyyttä tarvitaan logistiikkaan ja yhteyksiin liittyvissä asioissa. Saavutettavuudella on myös mielikuvaulottuvuus, joka on syytä noteerata. Luonnonympäristö on Kainuun vetovoimatekijöistä ylivoimaisesti merkittävin: tämän vahvuuden ylläpitäminen ja viestinnällinen terävöittäminen (Kainuun on erotuttava muista alueista) ovat nousemassa tällöin esiin.

Vuorovaikutteisuus ja sen vahvistaminen toimintatapana maakunnan edunajamisessa ja aluekehittämisessä ovat nousseet sekä sisäisessä arvioinnissamme että laajemmin muidenkin maakuntien aluekehitystarkastelussa keskeisiksi. Ennakoivan otteen vahvistaminen on trendinä. Ennakoinnin asettamista keskeiseksi toimintamalliksi havainnollistaa alla oleva kuva. Tämän suuntaista valmistelua on jo alettu toteuttamaan Kainuun liiton aluekehitysvastuualueella. Hankehallinnoinnin osalta on tarve myös vastaavasti tuoda käyttöön yleinen toimintamalli, jossa keskeisenä tarkastelunäkökulmana on hankkeiden osuvuus maakuntastrategiaan ja sen tavoitteiden suuntainen vaikuttavuus.

Syvempää pohdintaa maakunnan liiton toimintamallista aluekehittämisessä edustaa mm. Pirkanmaan liiton julkaisu, jossa pohditaan hanketoiminnan kokonaisvaltaisempaa ja

strategisempaa ohjausta. Linkki tähän julkaisuun on:
http://www.pirkanmaa.fi/files/files/hallinto/julkaisut/pdf/projekteista_prosesseihin.pdf.

Vastaavaa keskustelua on tarpeen käydä myös Kainuussa.

Kuva 26. Alueellisen ennakoinnin peruselementit

8. LISÄTIETOJA KAINUUN KEHITYKSESTÄ

Lisää tietoa Kainuun kehityksestä ja hyvinvoinnista:

- Kainuun tilastotietoa: <http://www.kainuunliitto.fi/52>
- Kainuun tilastotietoa teemoittain: http://www.kainuu.fi/index.php?mid=2_406&la=fi
- Kainuun hyvinvointikertomus: <http://www.terveytemme.fi/ath/tulokset/index.html>
- Alueen tila ja näkymät – Kainuu: <http://www.ely-keskus.fi/web/ely/ely-kainuu> > Kainuu > Alueen tila ja näkymät
- Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) analyysit: http://www.tem.fi/ajankohtaista/julkaisut/tem_analyysia